

YNGVAR NIELSEN
DET HALVE KONGERIGE

YNGVAR NIELSEN

DET HALVE KONGERIGE

OVER NORDLAND OG FINMARKEN
TIL BORIS GLEB

GAMMEL HISTORIE OG NYE REISER

MED 20 ILLUSTRATIONER OG
EN
OMSLAGSTEGNING AF W.
PETERS

KRISTANIA OG KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
1911

Copyright 1911
by Gyldendalske Boghandel
Nordisk Forlag

CENTRALTRYKKERIET – CHRISTIANIA

INDHOLD

	Side
I. NORDLANDS SANGER.....	13
II. LANGS HELGELANDS KYST.....	21
Sivert Nielsens Hjemsted.....	29
Aistens Minder.....	31
Mathias Bonsach Krogh.....	33
Fra Vefsen til Ranen.....	35
Gamle Regnskaber over Folkemængden	46
Ledingsbergene.....	49
III. SALTEN.....	52
Hundholmen og Bodø	56
Præsterne Schytte.....	59
IV. LOFOTEN.....	62
Gamle Regnskaber over Folkemængden	70
En Fortælling fra Lofoten og Namseskogene	71
Nordlandsk Fantasi	79
Georg Sverdrup og Gerhard Schøning	81
Hos Wolff i Storvaagen.....	83
Filip paa Balstad.....	84
Kunstnerliv paa Lofoten.....	86
Fortidens Raaseilere.....	88
V. VESTERAALEN	90
Gamle Regnskaber over Folkemængden	92
Et Land i Fremgang.....	93
VI. SENJEN	97
Gamle Regnskaber over Folkemængden	97
Harstad og Trondenes.....	102

	Side
Bjarkø og Ottar	107
Nordlands store Fortid	110
Haaley gerne	114
Nordlandsgjælden	117
Det første Arbeide for Nordlands Opkomst.....	120
VII. TROMSØ	124
Gamle Regnskaber over Folkemængden	125
Et Overtroens Hjem.....	127
Alteidet	130
Kong Christian IV.s Fortjenester.....	132
VIII. NORGES PIONERER MOD NORD.....	134
Vort Arbeide for Kommunikationerne.....	135
IX. FINMARKEN	147
Finmarksliteraturen.....	149
Finmarkens Østhav.....	152
X. SYDVARANGER OG BORIS GLEB.....	154
XI. EN FORUNDERLIG BOG	164

TIL

DR. THEOL. A. CHR. BANG

BISKOP OVER CHRISTIANIA STIFT

Kjære Biskop! Gamle Ven!

Der er Billeder og Erindringer fra Ungdomsdagene, som aldrig glemmes. Altid, naar jeg drømmer mig tilbage til Ungdommens indtryksrige Aar, maa Tanken dvæle ved Kredsen af nordlandske Venner. Selve Landet lærte jeg tidlig at kjende, og dette Kjendskab søgte jeg at fastholde og udvide gennem dem af dets Sønner, hvem jeg traf ved Universitetet. Paa den Maade var det, som om jeg rykkede det interessante Land nærmere ind paa Livet med dets Folk. Ved Omgang med de nordlandske Studenter i Universitetsstaden var der maaske det værdifuldeste Tillæg at faa til de Kundskaber om Nordland, som lod sig indvinde ved Sommerreiserne med min Fader og gennem Studiet af trykte Bøger.

Naar jeg nu skriver en liden Bog om dette deilige Nordland, som jeg i den sidst forløbne Sommer atter har havt den Lykke at gjense baade i Godveir og i Stygveir, har jeg, kjære Biskop, ønsket at kunne først sende den til Dig, med den Bøn, at Du vil tage den for netop det, den er, og læse den med al den Overbærenhed, som alene et mangeaarigt Venskab vil kunne give. Vi har ofte, og kanske mest i Ungdomsaarene, naar vi mødtes paa Studenterhyblerne, dvælet ved Dit Ungdomsland, og ved det Liv, som der levedes. Du aabnede ofte mine Øine for Be-

tydningen af det, som jeg havde seet, og jeg har altid været Dig taknemmelig derfor, ligesom jeg nu atter, som saa ofte før, mindes alt, hvad jeg skylder Dig og andre Nordlændinger. Naar jeg nu søger at give noget tilbage, da er jeg tilmode, som om jeg efter saa mange Aars Forløb atter var oppe til Examen og skulde aflægge en Prøve paa, hvad jeg havde lært.

Det kan spørges, hvad jeg vil med denne lille Bog, og jeg skal søge at svare.

Hensigten er ikke saa meget den, at give et Begreb om Nordlands Rigdom paa storslagen Naturskønhed. Hvor høit jeg end for øvrigt sætter denne, er dog den stolte Nordlandsnatur denne Gang kun et mere underordnet Emne. I første Linie ønsker jeg at sysselsætte mig med de Mennesker, som har levet og endnu lever paa Nordlands Øer og ved dets Fjorde, og at kunne fremlægge historiske Momenter. Hvad jeg her vil betone og have lagt Vægt paa, det er den Kjendsgjerning, at Nordland, og Finmarken med, er og bliver godt norsk Land og har Del i de samme norske Minder som vi andre, — at der i den Henseende ikke gives nogen Undtagelsesstilling, hverken for disse Dele af Landet eller for andre. Der har været Tider i Historien, da der er blevet gjort Forsøg paa at rive dem fra os, og andre Folk, som har havt Lyst til at trække af med dem for sig selv, har talt fripostig om en Deling af Norge. Det har forekommet dem saa let, saa naturligt at skjære væk lidt af vort Land. Men saadant maa ikke tilstedes, og naar Ytringer af den Art kommer frem, maa de tilbagevises og ikke faa Lov til at gjentages. Nordland og Finmarken er og bliver Et med det øvrige Norge, og det er det, jeg her ønsker at minde Landsmænd om, samtidig med, at jeg maner dem til at besøge

disse mærkelige Landsdele, hvor der er saa overordentlig meget at se og høre. Men de maa da sætte sig for, ikke alene at se Naturens Vidundere, men fremfor alt at træde i Forbindelse med Folket, som det den Dag idag lever og gjør sin Gjerning. De maa ikke tro, at *Midnatsolens Land*, dette Navn, som en ikke ganske heldig Reklame har bragt i Skuddet, har fostret et Folk, grundforskjelligt fra Nordmænd for øvrigt. Om de vilde gjøre det, da laa de under for en stor Misforstaaelse. De, som kommer til disse nordlige Landsdele, maa ikke nøies med at tyde det Sprog, som en mægtig Natur vil tale til dem. De maa ogsaa prøve at forstaa, hvad der er at lære af Historien, som har meget at fortælle om det Paand, den slynger om Fjorde og Bugter, og hvormed den knytter det der boende Folk til alle os andre Nordmænd.

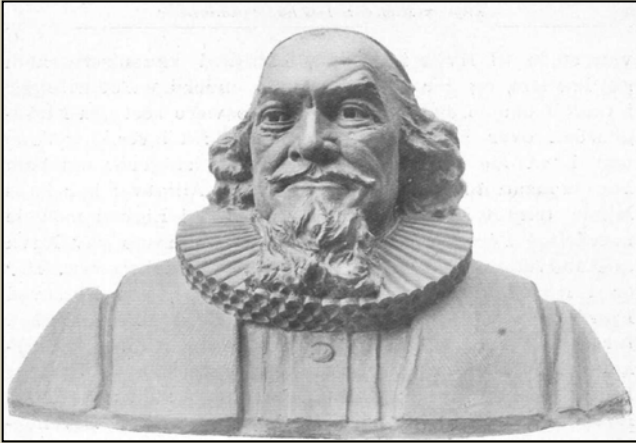
Dette er, hvad jeg især mener at kunne sige mine Landsmænd med denne Bog, som jeg først beder min gamle Ungdomsven om at modtage. Det var mig som et godt Varsel, da Du gav Tilladelse til at dedicere den til Dig. Men saa ved Du ogsaa, gamle Ven, at det ikke er saa let at give en Skildring, der kan omfatte Nordland og Finmarken fuldstændig, og da navnlig for den, som ønsker at være kortfattet. Hvad her kan gives, bliver jo mere spredte Bemærkninger, for hvilke Stoffet dels er hentet fra mine Reiseerindringer i disse Dele af Landet gjennem de lange Aar, dels fra historiske Studier paa Grundlag af allehaande Arkivundersøgelser. Dette skrives med Ønske om, at ogsaa andre maatte i sig føle noget af Dragningen mod Nord og faa Lyst til selv at komme til disse Egne, eller om de før har været der, da føle sig paa ny draget derhen. Jeg kan ikke love andet end at skrive ganske naturlig og ligefrem, som den jævne Mand, der alene har sat

sig ved sit Bord for at finde naturlige Udtryk, som rammer de virkelige Forhold, og for at fremlede Sandheden, saadan som den har været i Fortid og i Nutid. Derunder er der ogsaa Adgang til at fremholde en Del Meninger om Forholdene i disse Egne, som for mig især har sit Værd derigjennem, at de først af alt er og bliver norsk Land, hvortil ingen anden eier Ret under nogetsomhelst Paaskud, og hvor allerede Kong Harald Haarfagre bekræftede sine Lendermænd i Forleningen med Finnefærden og Finneskatten. Begge havde været Nordmænds Rettigheder længe, forinden Norges Rige var stiftet, og de har altid, siden Haralds Dage, vedblevet at være det.

Din hengivne

Dr. Yngvar Nielsen.

26. Oktober 1911.

Petter Dass's Buste af Billedhugger Heggelund, reist ved Alstahaug

I. NORDLANDS SANGER

Vidt over Nordland klinger et Navn, — en Digtets Navn. Det bæres fra Ø til Ø paa Stormens Vinger. I mer end 200 Aar har dets Bærer hvilet i Graven. Alligevel er han den Dag idag som en levende Personlighed, hvis Navn det er Nordlands Folk umuligt at glemme. *Petter Dass*, den gamle Helgelandspræst, han er som en Nordlands Vette, der aldrig kan dø. Havde han levet i Hedenskabets Dage, saa havde han i Folkets Forestillinger faaet fortsætte sit Jordeliv gennem Sagnet, og han var ad den Vei gaaet over i denne mystisk-mytiske Tilværelse. Havde hans Liv faldt i den gamle Katolicismes Dage, saa havde taknemlige Bygdefolk, saa snart hans Legeme

var stedt til Hvile i Graven, i Stilhed kanoniseret ham sig imellem, og der havde kommet underlige Fortællinger i Omløb om de Jærtegn, som skulde være seet paa Kirkegaarden over hans sidste Hvilested. Nu levede og døde han i en mere nøgtern Tid, og Erindringerne om ham har da maattet iklædes andre Former. Alligevel har hans Minde trængt ind i Folkets Bevidsthed, i Lighed med de mærkelige Personer, som man i fordums Dage gav Navn af Landvetter eller ærede som lokale Bygdehelgener. Der er i Nordland ikke den Mand, paa Øer, paa Nes, ved Fjorde og i Dale, som ikke kan se Hr. Petters Personlighed for sig, og som ikke i ham skuer hen til den centrale Skikkelse i Landets Fortid. Traditionen former et kraftigt Billede af Hr. Petter; den udstyrer ham med alle ideale Egenskaber, og i ham ser Kystfolket sin rette Levendegjørelse.

Dette er velfortjent; det maa være det. Han var gennem sin Virksomhed kommet Nordlandsfolket nær ind paa Livet, — saa nær som vel ingen før havde rukkit. Hr. Petter blev Idealet af den gamle Nordlandspræst, og i denne Skikkelse har hans Minde bevaret sig gennem Aarhundredet. Men dette Minde var aldrig blevet saa fæstet, som det blev, hvis han ikke havde grebet til sine Vers og skildret Nordland og dets Folk for Samtid og Eftertid. I Folkets Kjærlighed fandt disse Digte en enestaaende og varig Plads. I Kraft af sin vidunderlige Evne til at træffe alle Særegenheder og finde et folkeligt Udtryk for disse, skjænkede han ikke alene Nordlands Beboere, men hele det norske Folk til evigt Eie en Nationaldigtning af Rang og Værd, der lærte dem at fastholde det typiske Billede af Nordlands Natur og Folkeliv, saadan som det viste sig for ham. Det er, hvad vi finder i *Nordlands Trompet*.

Hr. Petter fandt den Form, hvori det faldt ham let at synge Nordland ind i dets Beboeres Bevidsthed. Den rammede netop det, som de selv siden har regnet for at være Nordlands første Særkjender. Nordlands folkelige Digter saa det, som han digtede, med hele den indfødtes Umiddelbarhed og varme Kjærlighed. Alligevel var der i det Blod, som randt gennem hans Aarer, tillige et fremmed Element. Kanske han netop derigjennem i sit Digtensynd fandt en mere bevidst Evne til at skille ud, hvad der var de nordlandske Særegenheder. Tanken herpaa har mere umiddelbart kunnet komme frem i Aaret 1911. Det fremmede i hans fædrene Herkomst har netop nu maattet mindes paa en Maade, som gav det Vægt for en rigtig Forstaaelse af Hr. Petters kunstløse, men hjertevarme Digtning. Ved Aarets historiske Udstilling i Glasgow blev der ogsaa givet hans Slægts gamle Landsmænd Adgang til at mindes Hr. Petter og se, hvad han i sine nye Omgivelser har udrettet. Har Skotlands Folk ad denne Vei faaet Begreb om, hvad han er bleven for de nye Landsmænd, som Slægten vandt i Øst for Nordsjøen, vil ogsaa det i Fremtiden med Lethed kunne beundre hans Digtgjerning. Det vil da tillige kunne lære at forstaa det Land hvori den gamle Præstemand henlevede sit Liv og prøvede sin lyriske Aare. Saa vil ogsaa Hr. Petter Dass kunne blive som et nyt Paand, mellem det Folk, han tilhørte ved sin Herkomst, og det, som han virkede for, og som han skjænkede sin Kjærlighed. Han maa have eiet et varmt Hjerte, naar det har kunnet tænde saaledes mellem hans Omgivelser i Livet, at Kjærligheden fra deres Side endnu luer hans Minde imøde.

Han er bleven Nordlands digteriske Prototyp. Han føiede Folkets Forestillingerom dette Nordens Land ind

i digterisk Form. I hans *Nordlands Trompet* gjenfindes Alt, som er karakteristisk for Nordland. Det er uadskillelig knyttet sammen med hans Navn, og Alle tilhobe maa vi føle os bundne i Taknemlighed til Nordlands gamle Sanger, som lærte vort hele norske Folk, hvad der var at finde ved dets nordlige Strande. Det var det, som Hr. Petter gjorde til sin Opgave.

Alligevel havde han ikke med egne Øine seet alt det, som han har fæstet i sine Verslinier. Det var – saa mærkeligt det end kan høres – kun den sydlige Del af Nordland, hvormed han af Selvsyn var fortrolig, og Finmarken havde han aldrig seet. Hvad han for øvrigt har skildret, det har han vist udelukkende faaet ved Andres Beskrivelser. Endnu i vore Dage er det ikke saa let at kjende hele det store Nordland. At gjøre det er ikke Hvermands Sag, selv nu, da Nordlands Kyster befares af talrige Dampskibe. Og hvor meget vanskeligere var det ikke i Petter Dass' Tid, da man var henvist bare til Jægter og Baade. Maaske er det ligesaa vanskeligt at blive fortrolig med dette Nordlands Mylder af Fjorde og Øer, som det hyppig, og med Rette, siges at være at blive fuldstændig kjendt med London og alt det, som i denne Verdensstad bevæger sig af Liv.

Hr. Petter, Nordlands mærkelige Sanger, siger selv om sin *Nordlands Trompet*, at det meste af, hvad deri fortælles :

Det har jeg efter andres Mund
I Pennen ladet føre,
Om Avel, Eng, om Mark og Grund
Og hvad der er at gjøre.

I umiddelbar Fortsættelse deraf heder det videre :

Vel er jeg selv en Nordlands Mand,
Og Nordland har mig klædet,
Men Norden for mit Helgeland
Min Fod har aldrig trædet.

Efter dette er der ikke Tvivl om, at det alene er for Helgelands Vedkommende, at Digterens Skildring er bygget paa Selvsyn. Nordenom Støtt-Rota er han aldrig kommen, og han har ikke engang kunnet kaste et flygtigt Blik ind i Saltens vakre Fjorde. Han for ikke med sine Menighedslemmer fra Aisten, naar de skulde ro Lofotfiske, og han fulgte dem ikke ud paa Vestfjordsdybet, selv om han efter deres Hjemkomst kan have udspurgt dem noksaa meget om deres Oplevelser under Lofotfisket. Men i ethvert Fald har Digteren vidst god Besked om, hvordan det der gik for sig, og han kan tale med om de daarlige Fiskerier som indtraf i endel af hans Leveaar ovenpaa en Række gode. Netop hans *Lofotens Beskrivelse* giver derom gode Oplysninger. Naar han saa gaar videre mod Nord og f. Ex. skildrer Tjeldsundets Herligheder, da er det ogsaa efter Andres Fortælling, som en Indledning til Stykket om Senjen:

Der siges, Tjeldsundet er ganske begrod.
Fra høieste Bjerge til nederste Flod
Med Trær og med grønneste Lunde.
Paa begge de Sider staar Birken og gror.
Langs Landet igjennem er Blomster og Flor,
Det smukkeste, man ønske sig kunde.

Det er, som Digteren siger. Men i hans Levetid har vel Tjeldsundet været endnu smukkere med bedre bevaret Vegetation. Han har hørt derom og ladet sig henrive til Begeistring, idet han tillige har øst ud af sit indgaaende Kjendskab til Helgeland.

Hvor Petter Dass skildrer Nordland i Almindelighed, der er det dog hans egen Hjembygd paa Helgeland, som nærmest staar ham for Øie. Paa Helgelands Kyster føler han sig mest hjemme. Til Helgeland var han knyttet med de stærkeste Paand. Til Helgeland havde han viet sin mest glødende Kjærlighed, og der kunde han trives bedre end paa noget andet Sted.

Det er gribende, hvad han siger om *Nordlands Horizont, Elementer og Veirligt*. Bag det ligger der mangen sørgelig Erfaring, ikke alene om Lofotstormens Raseri. Hvad han har at meddele om Ulykker paa Havet, er nærmest hentet fra sydligere Strøg, nærmest og mest fra Helgelændingernes Reiser over Folden, hvor de maatte over for at komme til Bergen. Nu, Helgeland er i denne Henseende lige med hele Nordlandskysten. Dette Distrikt kan forsaavidt regnes som typisk for det hele, og netop her faar Læseren det stærkeste Indtryk af Digtets Tilforladelighed. Skildringen af disse Storme er saa levende, at det maa forstaaes, at her er der Sandhed:

Man neppelig kommer i nogen Mands Hus,
Her kjæres jo over Neptuni Fremfus;
Thi Søen han tager saa mange-
Her sidder en Enke, som Manden har mist.
Og hisset en anden har Skilsmisse frist,
Hvis Mand er fordruknet for lange.

Slig er Nordlandslivet – og dog siger Petter Dass:

Jeg tiend' vil gange den Fare forbi,
Indbyggerne vare geraaden udi,
Der vester ved Lofotens Side.

Enhver, som kommer til Nordland, maa se det med Følelser, der er inspireret af den Aand, hvori den gamle Digter skrev. I Lighed med Petter Dass vil han da hur-

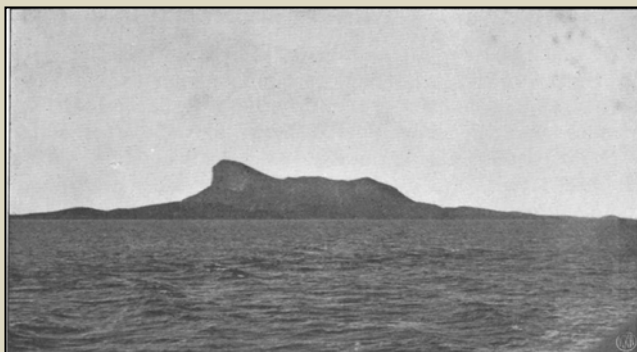
tig komme til at føle sig i Kontakt med det hele, og han vil da snart blive til Et med dette «Land» og med dem, som fra Fødselen af kan siges at være «her af Landet». Det er et Udtryk, som er hentet fra Fundatsen for det Schytteske Legat. Dette er i sin Tid stiftet for nordlandske Studerende ved Universitetet. Stifteren, gamle Provst *Arnoldus Schytte* boede inden Saltens Grænser, nordenfor Støt-Rota. For ham var imidlertid hele Nordland et «Land», som det havde været for Hr. Petter. Men der kan være lidt Uklarhed over, hvad dette Lands Grænser var mod Nord. Thi da Provst Schytte i 1834 skrev den nævnte Fundats, da var de to nordligste Fogderier, Senjen og Tromsø, fra 1789 af henlagt til Finmarken, og de blev fremdeles ved at være det indtil Oprettelsen af det nye Tromsø Amt i 1866. Men de skulde dog altid efter de gamle Forestillinger have været at regne som hørende til Nordland, om just ikke til Nordlands Amt. Senjen og Tromsø, de to Fogderier, stod for Petter Dass som Dele af Nordland. Med fuld historisk Ret tog han dem med i sin Digtning.

Hver Gang, jeg gjenser disse vidunderlige Egne med deres hjertevindende Folk, føler jeg mig som hjemme mellem «Landets» Fjelde og Fjorde. I denne Sommer var der hengaaet femti Aar, siden jeg første Gang drog gennem det stolte Nordland og følte Kjærligheden vokse frem. Ialt har jeg der aflagt ni Besøg og ligesaa mange Gange overskredet Polarcirkelen. Jeg har søgt at vinde Kjendskab til de Kaar, som Nordland byder sine *bebyggende Mænd*. Jo mere jeg har lært Nordland at kjende, desto bedre tror jeg at kunne tilegne mig ialfald en Del af de Følelser, hvormed det omfattes af sine egne Sønner, de, som har taget sit Præg af dets mægtige Natur. Jeg læn-

ges for hver Gang mere tilbage for at fornye de Indtryk, jeg engang føler at have modtaget fra denne Vidunderverden. Atter i dette Øieblik længes jeg paa ny derhen.

Saa maa altid Begyndelsen til en Færd mod Nord gjøres med at tage Hatten af for den ærlige gamle Petter Dass, og han maa nævnes fremfor nogen anden. Det er ogsaa vanskeligt at tænke sig Nordland uden ham, som tolkede alt, hvad der laa skjult inde i dette Land og hos dette Folk. *Nordlands Trompet* er den bedste Fører til Nordlands Herlighed. Den giver Veiledning til at holde de stolte Tinder kjær og end mere det Folk, som har fæstet Bo langs de lave Strande. Titelen er just ikke meget poetisk. Men Bogen lærer os, hvad vi har nødig at vide. Med den i Haanden forstaaes Nordlændingens Tanker, netop saadan som han elsker sit Land, med dets *skybrydende Tinder*.

Saa drog jeg atter iaar mod Nord langs Nordlands Kyster. De gamle Stemninger hvilede over mig, og med den eiendommelige Spænding, som jeg af Erfaring ved, følger med Dragningen mod Nord, stod jeg paa Dækket og speidede ud over Havet. Det var, som om jeg fra det Fjerne hørte *Nordlands Trompet* kalde mig, som om Hr. Petter sad oppe under de Syv Søstre og atter havde saa meget at sige mig og alle andre, som vilde komme og høre hans Visdomsord fra svundne Tider. Jeg styrede mod Nord, fuld af Glæde ved Tanken paa at gjense Nordland og dets Folk; det var mig som at drage mod en Fest i Norges store Hal med de mægtige Søiler, som bærer Himlens Tag. Sindet blev stemt til Andagt under de rige Indtryk, som lige fra Udseilingen af Trondhjems minderige Havn melder sig fra Norges Natur og fra Norges Historie. Disse to Ting mødes her.

Rødø med Rødøløven, efter Amatørfotografi af Frk. Astrid Tank

II. LANGS HELGELANDS KYST

Forventningen var til Ende. Dampskibet havde gledet over Helgelandsdelet, og det, som omgav os, var det virkelige Nordland, ligeved hvor Petter Dass havde været Præst; næsten hidned rak det, som i hans Dage var det store Alstahaug Præstegjæld. Minderne fra Norges gamle Historie følger os ogsaa hertil. Snorres og de andre Kongesagaer kunde gjerne være pakket ned i Kufferten og her være taget frem til Læsning, — et Bevis paa Landskabets urnorske Karakter. Harald Haarfagre har styret langs disse graa Skjær og Strande, som han lagde ind under Norges Kongerige, og de tvende Olaver har her og endnu længere frem samlet Folket og drevet dem til at tilbede den hvide Krist.

Her kommer saa mange og mener at reise i nyt Land, fordi de ikke kjender Nordland ud af egen daglig Erfa-

ring. Men det er en Feiltagelse, og Feilen er dt-res egen og ingen andres. Det er ogsaa en af de mange mislige Følger af den Opfatning af Nordland, som paa forskjellige Maader maa indgives vort Folk bl. a. ved den uheldige Skik at trykke Karterne over vort Fædrelands nordlige Halvdel i halv Maalestok. De maa dog engang komme i samme Format som de sydlige Karter. Vort Folk maa læres op til et ordentligt Begreb om, hvad Norge virkelig er. Her oppe, lige i Sydkanten af Nordland, er vi dog endnu kun ganske lidt over Halvdelen af Fædrelandets Udstrækning i Længde. Jeg kan ikke ofte nok og stærkt nok indprente mine kjære Landsmænd og Sørønder, at halvveis paa Norge fra Lindesnes til Nordkap, did naar de først, naar de er kommet saa langt mod Nord som til Overhaldens Hovedkirke paa Raneim i Namdalen. Og det er en temmelig lang Vei fra Sørlandet. Men saa bliver ogsaa Nordland og Finmarken *det halve Kongerige*.

Meget, uendelig meget er forandret langs Nordlandskysten. Men endnu er der dog ved de nordlandske Dampskibe en hel Del Særegenheder, hvori den gamle Karakter er bevaret. Turistskibene er naturligvis noget for sig selv. Hurtigruterne drives ligeledes med Skibe, som i store Dele har anlagt et mere kosmopolitisk Præg. Men saa er der alle andre Ruter med deres brogede Numerække. Ved dem er der endnu Minder om det typiske Dampskibsliv, som for seksti—sytti Aar siden udviklede sig, kanske allermest ombord paa *Prins Gustav*. Denne var i lange Tider Nordlændingernes Øiesten. Gjennem de billige Reiser, som fra 1911 er indført ved *Bergenske og Nordenfjeldske Dampskibsselskab*, vil det kanske for Fremtiden især blive disse Ruter, hvormed de fleste Reisende kommer nordover. Det er fabelagtig billige Priser, der

kræves for disse Ture, og det kan ikke feile, at Reiselivet langs vore nordlige Kyster herefter maa tage et mægtigt Opsving. Ære og Tak til de to Selskaber (*B & N.*) for det Initiativ, som de her har taget!

En Nordland-Finmarksreise var engang en dyr Affære. Den, som vilde didhen, maatte betænke sig vel, forinden han lagde i Vei mod Norden. Nu er dette forandret. En Reise paa 23 Dage fra Christiania til Kirkenes og tilbage koster kun Kr. 199.00, og deri er indbefattet Bospising paa Dampskibet fra Trondhjem og tilbage. Jernbanebilletten gjælder rigtignok alene for tredje Plads. Men den, som vil have en dyrere Plads, slipper dog ogsaa billig derfra uden noget større Tillæg. Slige Priser kan forekomme den, som har Erindringer om saadanne Ture fra langt tilbage, aldeles fabelagtige. Foreløbig kan dette synes som Slutstenen paa en lang Udvikling. Det er Nyt af Reisesæsonen 1911.

Naar den Reisende kommer ombord paa disse Nordlandsdampskibe, da ved han, at han i flere Dage skal blive ombord paa dette; — han modtages af Kapteinen og Skibets øvrige Officerer som en kjær Gjæst, og han føler sig interesseret med sine Medpassagerer i, at Turen maa faa det heldigste Udfald. Den Reisende træder for den Tid, Færden skal vare ved, ligesom over i en ny Familie og faar nye Interesser. De fremmede Turister er her endnu ikke saa mange. Det kan være en britisk *Sir* eller *Mr.*, som med sine gode Venner tager en Tur op til de vante Fiskepladser i en af de nordlandske Dale, og som gjennem foregaaende Reiser ialfald saa nogenlunde kjender «Landets» Skik: man lader dem, om de saa ønsker, leve for sig, medens de andre mere knytter sig sammen. Paa disse Skibe er der da ogsaa Anledning til at se dette

«Lands» særegne Trafik og til at forsøge endog indgaaende Studier i denne.

Det Varemagasinet, som er opstabet paa Dækket af et Nordlandsdampskib, er i og for sig noget uendelig varierende. Alle Varesorter repræsenteres her, og det er de Varer, som skal spredes over hele den lange Kyst fra Helgeland og til Sydvaranger. De store Landbrugsmaskiner vidner om, at Jordbruget er i Fremgang, og den, som siden kommer lidt ind i Landet, vil kunne erfare, hvor meget der endnu ligger her af udyrket Jord. Saa er der Kasser med al den Stas, som inden faa Dage skal blænde de unge Nordlandspigers stirrende Øine fra Vinduerne paa de mange Handelssteder og sætte deres Fantasi om fine Kjoler m. m. i livlig Bevægelse. Der er Gjenstande, som skal benyttes til Vinterens Fiske, Tougverk, Dregger, en enkelt baad, — der er tomme Tønder i Mængde, som spekulerer paa snart at fyldes med den første Fed-sild, som vil prøve at gjæste Fjordene og Skjærgaarden, — der er Melsækker, som sættes af paa alle Stationer, eftersom disse passeres. Ja, hvad er der ikke? Ladningen, der fylder Rummet og breder sig ud over Dækket, er som et Billede paa Livet under Nordlands Kyster — som det arter sig i alle sine Former. Den er mere — ikke alene et Billede paa Livet, men ogsaa paa Døden. Ovenpaa Tønderne troner den sorte Kiste, som bærer Adressen til den ensomme Fyrvogter, som sidder eller har siddet paa det havombruste Skjær yderst ude mod Havbrynet. Idag er Ligkisten kun en Colli; imorgen samler den en Kreds af sørgende omkring sig og sænkes i Jorden under Taarer. Maaske er den dog kun en Colli, som man for alle Tilfældes Skyld anser det hensigtsmæssigt at have ude paa Fyret. Thi det er ikke dagstøt, det er muligt at lande paa alle disse Holmer og Skjær.

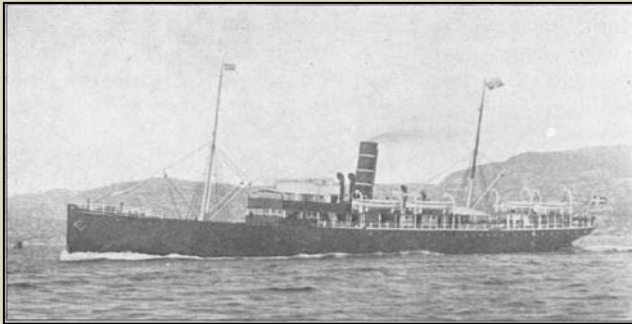
Det var denne Gang *Mercur*, tilhørende det Bergenske Dampskibsselskabs store Flaade, med hvilken jeg drog mod Nord. Endnu i Trondhjem havde jeg kjendt lidt af den Varme, som herskede længere mod Syd, og som havde fulgt mig opover gennem Østerdalen. Men dermed var den foreløbig til Ende, og der paafulgte mørke, taagede Dage, lige til vi naaede Vardø. Denne Gang, som ellers tog det sin Tid at slippe ud af Nidelvens Os forbi Lade. Men snart skjød «*Mercur*» større Fart. Fort gik det, og næsten inden det sidste Indtryk af Trondhjem var forduftet, var vi i Nordland. Men jeg maa først faa Lov til at sige nogle Ord om Trondhjem. Domkirken svandt, og Sverres gamle Borg Zion traadte frem for atter at forsvinde. Alle de kjendte Steder med de historiske Minder gled os forbi, — sidst Rein, Austraat og Agdenes.

Trondhjem gjør i vore Dage Indtryk af at være i stærk Opvækst. Kongernes og Erkebiskopernes Stad nøies ikke med at leve paa sin Fortid. Den er sig vel bevidst, at den har en Fremtid, og det mærkes paa meget, at det er en Stad, som sikkert arbejder sig frem. Mere end nogen anden norsk By bærer Trondhjem Præget af at eie en Borgerstand, som sigter høit. Jeg undres ofte paa, hvad det vel kan være, hvorpaa denne Følelse inderst inde bygger. Det er som en Arv fra gamle Dage, der holdes oppe gennem den herlige Domkirke, som paaminder Trønderne om, at deres By har noget at hævde. Selv paa de Tider, da Trondhjem laa længst nede, saadan som i 1537 og i 1564, stod Kirkens Mure der og talte sit manende Sprog. Der gik en Tid, og endnu under de Ulykker, som hjemsøgte Byen i 1658, var ikke det rette Borgersind kommet tilbage. Men nu kom det. Gjennem Resten af det syttende og udover i det attende Aarhun-

drede viste Trønderne sig atter i det rette Lys. Her var de storsindede Borgeres By, som stræbte at gaa foran. Her samledes Rigdomme, og her var et Liv, som til denne Dag har trykt sit Stempel paa Trondbjems brede Gader. Ikke nogen anden norsk By kan i den Udstrækning som Trondhjem vise Minder fra Aarhundreder, i hvilke deres Borgere i paladsmæssige Huse levede sit seigneuriale Liv, og fremdeles er der i Trondhjem den samme gamle Trang til at hævde sig i offentlige og private Bygninger, som tidligere.

Tanker som disse kom over mig, da *Mercur* lagde ud af Nidelven, forbi den nye store Toldbod, som opfordrede til en Sammenligning med tilsvarende Bygninger mere sydlig, og de gav fremdeles Stof til Eftertanke, medens Skibet drog udover den brede Fjord. Det stod for mig, som om det fra først af maa være Domkirken, som har givet Trønderne denne deres stolte Smag. Tidligere har jeg, naar jeg har overværet de store pompøse Fester i Trondhjem, saadanne som ved Merakerbanens Aabning 1882, Nihundredaarsjubilæet i 1897 og Kroningen i 1906, havt en Fornemmelse, som om jeg stod mellem Romere. Jeg trækker nu Sammenligningen videre: Trondhjem er som et Rom i Norge, og jeg staar ved det, jeg har sagt. Trondhjem med sin nationale Helligdom øver en ligefrem Fortryllelse, som ingen anden norsk By, og denne maa stærkest føles og tilegnes af Trondhjems egne Borgere. Saa gaar jeg videre, og jeg vil spørge, var det i alle Henseender en vel betænkt Gjærning, da Stortinget for nogle Aar siden gik med paa at stryge Grundlovens Kroningsparagraf? Vistes der ved den Leilighed den rette historiske og nationale Sans? Fremtiden vil kunne give Svaret, om man ikke den Gang tog Noget bort fra Trond-

hjem i den gamle Stads Rang og Værdighed, og om ikke dette kunde været mere værd end de i Fremtiden mulig indsparede hundrede tusinde Kroner. Saadant kan ialfald nok fortjene en Smule nærmere Overveielse. Det burde kanske været overveiet mere, end det nu blev, ude iblandt Folket.

Et Dampskib, tilhørende Bergenske Dampskibsselskab, i Nordl andsfart

Men i Længden blev der ikke Tid til at hengive sig til Reflexioner af denne Art. Rundt om saaes, trods den tiltagende Taage, interessante Landskaber. Om disse end fra gammel Tid var kjendt ganske grundig, saa bød de alligevel meget nyt, og i Taagen kunde de jævnlig vise sig fra helt nye Sider, der fængslede de Reisendes Blik. Ved Trondhjemsfjordens Indløb er der et interessant Sted. Vi kjender jo alle tilhobe Beretningen om Kong Eysteins Havneanlæg, og vi mindes atter og atter derom hver Gang, vi i Theatret ser Sigurd Jorsalafarer. Nu, paa

min sidste Reise saa man ikke langt. Men ialfald Batterierne, paa begge Sider af Fjorden, viste sine Linier i Fjeldet. De gav nu, som ellers, et betryggende Indtryk af, at Folket omsider er vaagnet til at forstaa det nationale Forsvars store Betydning, og at vi er kommet ind paa bedre Spor. Et Øieblik stansedes ved Beian, — og saa udenom Garten mod Nord. Øerne i Fosen strakte sin store Flade udenfor, paa venstre Side, som om de vilde dække denne nøgne Kyst. Tilhøire laa Ørlandets Flader, hvor alt nu grønnedes. Jeg pegte derhen for vore elskværdige danske Medreisende, og spurgte, om de nogensinde havde seet noget saa fladt som dette, og det var vanskeligt at give Svaret. Men vi kunde ikke stanse. Den lange Række af Anløbssteder bliver her lidt ensformig, og uvilkaarlig stunder man rask forbi mod selve Nordland. Ganske saa spildt Arbeide er det dog ikke at give sig lidt Tid ogsaa med denne Fosens og Namdalens Kyst, der er Hjemsted for en stor Fiskeri-bedrift, og hvor Havet staar paa i al sin Vælde.

Nu var der dog ringe Anledning til at prøve denne Verdenshavets Kraft. Det var i Taagen nærmest en *Hav-lunge*, vi fik se, en saadan som Pytheas fra Massilia har omtalt. Men Havet var stille, og vi forstyrredes ikke af nogen Rulling. For alle, som var her for første Gang, var vel dette en Overraskelse, medens jeg tog det med Ro og mindedes tidligere Syn af Solnedganger paa Folden., navnlig af en med Dampskibet *Juno* i 1899, da vi gik langt ud, helt ud paa det aabne Hav, — et Hav uden Bølger, der modtog Solen i sit Skjød. Hvem kan sove i saadanne Nætter? *Nat* er her ikke Ordet. Det er en Overgangstilstand, som endnu ikke har faaet sit Navn,, men som er skjønnere end Dagen. Der er talt saa meget

om hesperiske Nætter, men de kan aldrig være herligere end disse Nætter, man kan gennemleve i Norden, med et Lys, saa eiendommeligt, som det ikke findes mere sydlig. Det er som vibrerende Lysbølger, der gaar hen over Fjeldene og over Havet, — et Lys, som ingen Maler kan gjengive, — et Lys, der mere føles end sees med Øinene. Synsnerverne alene kan ikke længere opfange denne nordiske Straaleglans, der indhyller Hav og Land og aldrig glemmes af den, som engang har havt den Lykke at nyde den. Men dette var i 1899 og ikke i 1911.

Nordland er de store Modsætnings Land. Ude ved Kysten de graa, nøgne Fjelde, der synes at ængstes ved den blotte Mulighed af, at en liden Busk skulde kunne klæde dem, — og saa de indre Dales rige Yppighed! Intet andet Sted i vort Land kan opvise en saadan skarp Forskjel mellem de ydre og de indre Fjordpartier, og saa er det blot nødvendigt at gaa lidt op i Dalene for at finde en Natur, der i sit Udseende minder om alt andet end Polarcirkelens Nærhed. Denne Natur overrasker for hver Gang, den sees igjen; altid har den noget nyt at byde, og altid er den imponerende og tiltrækkende. Stedse er der Anledning til at overraskes og træffe noget af den Art, som ingen skulde ane.

SIVERT NIELSENS HJEMSTED

Et af de første Anløbssteder i Helgeland er *Vik*, med en venlig Kirke paa Stranden ved en liden Bugt. Her har en af de mærkeligste Mænd, som Nordland har fostret i det forrige, i det nittende Aarhundrede, havt sin Virksomhed gennem en længere Del af sit Liv. Her boede, her levede *Sivert Nielsen*; her indtog han en Kirkesangers beskedne Stilling, lige ved Begyndelsen til det store Amt, hvis Befolk-

ning gjennem Aarene fyldtes af en voksende Tillid til ham, tildels i Taknemlighed for alt, hvad han havde udrettet for sit Distrikt, tildels i Beundring over, at Nordland havde fostret en saa begavet Søn som han. Min Fader, som stadig færdedes i Nordland, var tidlig kommen i Berøring med denne Mand og havde faaet Øinene opladt for hans Arbeidsevne og utvivlsomme Dygtighed. Da min Fader saa skulde staa i Spidsen for det store og omfattende Arbeide i den kongelige Havnekommission og lede Befaringen af Norges Kyster, forlangte han at faa Sivert Nielsen med som Medlem af den, og han fik ham. I denne Egenskab vandt han et intimt Bekjendtskab til Sivert Nielsen, og jeg ved, at han oftere har henledet de gamle konservative Regjeringers Opmærksomhed paa denne Mands Dygtighed og vist dem, hvad Sivert Nielsen var gjennem den Tillid, Nordlænderne nærede til ham. Paa en Tid, da Sivert Nielsen stod midt i Brændingen af den politiske Strid, og da man fra mine Meningsfæller ikke saa blidt til hans Færd, havde jeg af min Fader lært at have Syn for alt det gode og dygtige, der var ved denne Mand, selv om hverken min Fader eller jeg med Glæde saa hans Deltagelse i Øieblikkets politiske Strid. Jeg hørte meget om ham, der gav mig Forklaringen til, at Sivert Nielsen gjennem sin egen og Partigrupperingens Udvikling maatte føres til at indtage netop det Standpunkt, hvorpaa han stillede sig. Hvorvidt jeg har haft den rette Mening om Sivert Nielsen som Partileder i almindelig norsk Politik, derom faar andre dømme. Men om hans Stilling i Nordland og hvad han har været for denne Landsdel, derom har jeg faaet god Veiledning, og derom tør jeg nok dømme efter eget Bekjendtskab. Jeg tror ogsaa, at Sivert Nielsen satte Pris paa den Interesse, jeg tidlig havde

fattet for Nordland, og han kom til mig med Tillid, selv i Tider, da vi stod langt fra hinanden. Han fortalte mig forskellige Træk af sit eget Liv, hvormed han neppe gjorde mange bekendt. Paa Bunden af hans Indre laa den varme og stærke Kjærlighed til Nordland, og den bar ham gennem alle de Kampe, han i Livet havde at bestaa. Men saa vil han heller ikke ganske kunne forstaaes, uden at man væsentlig maa se ham i saadan Belysning. Alene ved den kan Nøglen findes til at skjønne, hvad der har drevet ham her i Livet. Alene ved den kan der tænkes paa at forstaa den store Kjærlighed, hvormed hans Minde efter hans Bortgang har været omfattet i Nordland. Ogsaa Sivert Nielsen er en af de betydelige Mænd, som længe vil blive æret der, hvor han kan blive som en Landvette eller lokal Bygdehelgen. Nordlændingen mindes ham kanske i endnu høiere Grad end de andre, ved hvem de hænger med sit Hjerte, og dette er ialfald kommet tilsyne paa en bestemt Maade. Her er intet Dampskib, som heder Petter Dass, og intet, som er opkaldt efter andre hedengangne Nordlands Mænd. Men paa Saltens Fjorde farer et, som bærer Sivert Nielsens folkekjære Navn.

ALSTENS MINDER

Nordover, fra Sivert Nielsens Hjemsted følger Steder som er kjendt fra vor gamle Historie. Der ofres gjerne nogle Timer for at skaffe fremmede Passagerer en Udflugt til Hullet i *Torghatten*. Men Ingen af de Fremmede ofrer en Tanke paa *Torge*, den gamle Ættegaard, som var navnkundig før Kong Haralds Dage og siden holdt sig gennem Aarhundreder som Sæde for en af Norges første Ætter. Der er endnu Tid til at kaste

et Blik paa Høiholmstinderne, og til at mindes den store Høvding fra Gudbrandsdalen, *Steigar-Tore*, som i 1095 for sit Oprør mod Magnus Barfod blev hængt paa Holmen Vomma. Siden saa følger *Tjøtta*, velkjendt fra de ældre Kongesagaers Tid. Vi mærker overalt, at her er historisk Grund. Punkter for historiske Begivenheder, og det Begivenheder fra de forskjelligste Tidsrum, følger her tæt paa hverandre. Historiens Røst lyder til os, og der møder stadig flere Vidnesbyrd om, at vi er inden et Distrikt, der endog i høiere Grad, end det er sædvanligt i vort Fædreland, er mærket af gamle Tiders Minder.

Men i Nord stiger *Alsten* frem, den store 0, som nu er prydet med Monumentet over Petter Dass. Dette sees i alle de Ruter, som følger Yttersiden af Alsten, og da især paa Turistruter og Hurtigruter. Det var en glimrende Idé at reise den gamle Alstahaugpræsts Buste paa et saadant Sted, tæt ved den Præstegaard, hvor han boede i Livet, og med Skue udover Leden, hvor engang Jægter, nu Dampere i Mængde pløier Sjøen langs Kysten. Hr. Petter passer saa godt i disse Omgivelser under de *Syv Søstres* lange Tinderad, den, som han elskede høit og viede en fremtrædende Plads i sin Digting:

Ved Alstahaugs Præstegaard findes at se
Syv Søstre, som fletter sin' Lokker i Sne,
 Syv Damer og alle saa hvide.

Alsten er helt igjennem en mærkelig 0, med det lange, lave og brede Forland, som klynger sig op mod de Syv Søstre. Norge siges at være et uhistorisk Land. Men er det saa rigtigt? Alene denne 0 er et Bevis for, at en saadan Paastand ikke er at tage altfor bogstavelig. Thi her er der foregaaet Historie nok for lange Tider. Ikke vil

jeg her paatage mig at afgjøre, hvad Egils Saga egentlig er, hvor meget der i den er Historie, og hvor meget Roman. Men her paa Alsten er Skuepladsen for mangt og meget af de Begivenheder, som denne berømte Saga skildrer. Her er den gamle Storgaard *Sandnes*, hvor *Torolf Kveldulfsson* boede, og hvorfra Sagaen lader ham gjøre sine Færder til Finnerne for at indkræve Skatten af dem. Her skildrer Sagaen paa samme Maade den blodige Daad, hvormed Egils arvelige Fiendskab til Harald Haarfagre og hans Æt blev indledet. Men sligt maa for alle Tider være nok til at gjøre Alsten til et af de mærkeligste, mest historiske Steder i det hele Land, omstraalet af Glansen fra Haralds store Tid. Siden er mere kommet til.

Petter Dass tænkte neppe saa meget paa Sandnes' store Tid og paa de Begivenheder, som der fandt Sted i Harald Haarfagres Levedage. Men han selv fylder en hel Periode af Alstens Historie. Ingen Sagn taler i vore Dage om Harald og Torolfs Drab. Men saa meget mere ved de at meddele om Hr. Petter. Kanske der ikke i hele Norge paa et andet Sted er noget Sidestykke, det skulde være Minderne om Hr. Peder Claussøn, fra Egnen ved Mandal. Men ellers intet.

MATHIAS BONSAKCH KROGH

Saa har Alsten ogsaa fra nyere Tider endnu et historisk Navn at fremvise; det er Nordlands første Biskop, ogsaa en Mand, der kan regnes som en Levendegjørelse af de Krav, der maatte stilles til Indehaveren af denne Post. *Mathias Bonsach Krogh* var paa mange Maader en betydelig Personlighed, en Mand, der var som bestemt af Naturen til at blive Nordlands Biskop. Han var kanske ikke helt støbt i de Former, hvori man ved det nittende

Aarhundredes Begyndelse kunde tænke sig en ideel Biskop. Til Gjengjæld var der ved ham saa meget mere af den ideelle Nordlænding. Han holdt af Nordland, og Nordland holdt af ham.

Hvor mange er der ikke omkring paa Helgeland, som i Daaben er opkaldt efter ham som Bonsak? Den nordlandske Bonde og Fisker mente at give sin Søn den bedste Gave med i Livet, naar han kaldte ham med Biskopens Navn, og dette blev igjen folkekjært. Der kom nye Slægter, Barn af dem, som var kaldt med Fornavnet Bonsak, og de fik et nyt Fadersnavn, Bonsaksen, — ægte nordlandsk i Tankegang som i Oprindelse. Thi saadanne Navne, dem finder man ikke let udenfor dette Land.

Mathias Bonsach Krogh var fra 1789 Sognepræst i Vaagan og Provst over Lofoten og blev 1804 Biskop. Han flyttede da til Alsten. Han kom derved til at virke under de samme Forhold og i den samme Egn, hvor Petter Dass henimod hundrede Aar tidligere havde levet. Men Forholdene var forandret mod, hvad de havde været. Nordland var vokset, og netop i hans Tid blev der vakt større Forstaaelse af dets Betydning inden Fædrelandet. Dette kom ogsaa til at ytre sig paa det geistlige Omraade.

Som Biskop over Nordland og Finmarken var Krogh bosat paa Alsten, altsaa dog i Udkanten af det store Stift. Men han færdedes overalt som Nordlænding; han hørte overalt hjemme med dertil svarende Følelser. I ham havde Nordland faaet en aandelig Tilsynsmand, med hvem det kunde være tjent, og som der havde det Strøg, hvor han følte sig hjemme fremfor paa noget andet Sted. Saadanne Embedsmænd, baade geistlige og verdslige, har været Idealer, og Norge har havt mange af dem. Paa dem

passer de Ord, som engang udtaltes i Finland af Grev Per Brahe, og som nu staar indhugget paa den Sten, der bærer hans smukke Statue i Åbo: *Jag var nöjd med landet och landet med mig.* Skulde der nogensinde blive reist en Mindesten over Biskop Krogh, da kunde en lignende Sætning blive indridset paa dens Fodstykke.

Nordlands første, ja eneste Biskopsgaard var *Belsvaag* paa Alsten. Der gjorde Krogh sin biskoppelige Gjerning. Derfra har han seet udover den store Ø, derfra har han fulgt med i alt, hvad der angik det hele Stift, og did søgte Nordlændingen, Præster og Lægfolk hen for at finde sin folkelige Biskop, naar de havde noget at udrette. Paa Belsvaag levede han; paa Belsvaag døde han i 1828. Til den Gaard knytttes saaledes Mindet om ham. Han var engang ogsaa paa Vei til at blive som en Landevette for Nordland, et Stykke af en anden Nordlandshelgen, men han bed sig ikke saaledes ind i den nordlandske eller helgelandske Bevidsthed, som Petter Dass havde gjort før ham. Tiden var anderledes anlagt. Men Nordlændingen var ikke utaknemmelig.

FRA VEFSEN TIL RANEN

Havet dominerer paa denne Kant. Krogh var ogsaa en rigtig Biskop fra Havet. Men Havet er ikke alene Nordland. Netop her i det sydlige Helgeland gives der store Dalfører, med vældige Elve, med Plads for en talrig Befolkning. Norge er ikke saa ganske smalt op til Rigsgrænsen, som mange kunde fristes til at tro. Fra Havet skjærer først de lange Fjorde ind i Landet, bag de store og smaa Øer, som er sat til at værne om Norges Kyster. Bag Fjordene kommer atter Dale med gode norske Gaarde langt, langt ind i Landet, og efter Dalene følger igjen efter gammel Sædvane det

store, vide Høifjeld, som bærer de høie Tinder, Nordlands Skybrydere og Skyskrabere. Der er rig Anledning til at gaa iland og gjøre afvekslende Indlandsturer, fuldt saa indbydende som nogen anden Vandring i Norges Land.

Ombord paa «Mercur». Amatørfotografi

Fjelde og Bræer byder sig frem i Uendelighed, med altid nyt Land, som

kan vække øget Fædrelandskjærlighed. Jeg kan endog vove saa meget som at sige, at netop i Nordlands Indlandsdistrikter aabner sig et Felt, som kan benyttes af Fodvandrere, eftersom de gennem Kommunikationsvæsenets Udvikling alt mere kommer til at føle sig henvist fra de sydligere mod de nordligere Dalfører. Der kan komme en Tid, da Vefsen og Ranen med sine store

Dale kan blive Efterfølgere af Gudbrandsdalen og Valdres som et Hjem for Fodvandrere, der fra Dalen kan ty op i Høifjeldet og der vil finde pragtfulde Landskaber med Høider som Rondane og Jotunheimen.

Jeg var selv derinde i Juli 1899 med to Ledsagere søndenfra. Vi havde fattet den Idé at reise over Vefsen til Sørnanen. Det var meget varme Dage, og man havde i den Anledning givet os det Raad at reise om Natten.

Vi fulgte Raadet, og angrede ikke derpaa, da det snart viste sig, at denne Vei var en af de skjønneste i hele Norge, og at den netop tog sig ud til sin Fordel i den saakaldte Nats bævrende Belysninger. Dertil kom et fortræffeligt ydre Reiseapparat: et vel vedligeholdt Veilegeme, udmærkede, velnærede Heste og solide Kjøregreier. Det var en første Klasses Skyds, som her blev budt. Derimod var der ikke et tilsvarende Udstyr af Stationerne, som endnu lod endel tilbage at ønske. Men det viste sig dog, at det ikke var saa galt, som det saa ud ved første Øiekast, og om nogle Aar vil her visselig være nye Fremskridt at mærke.

Turen gik ud fra Mosjøen i Vefsen. Maalet var Sørranen. Fra Fjord til Fjord er der 45 Kilometer. Høiden ligger nærmest Ranen og naar neppe 100 Meter. Veien fører langs Elve og store Vande, gennem dyrkede Bygder og frodige Skove, medens en Rad af høie Tinder danner Baggrunden. Jeg tror at have truffet ialfald et nogenlunde rigtigt Sammenligningspunkt ved at nævne Partiet mellem Torvik og Rødvenfjorden i Romsdalen som et Strøg, der kan minde noget om denne Veis Omgivelser; navnlig er det Vandene og de høie Tinder, som byder Tilknytning. Trævæksten er her nord meget rig, og de mange Tanger, der skyder frem i Vandene, bærer Gaarde, hvis Marker kan være ligesaa yppige at se til som paa nogen hedemarkisk eller totensk Gaard. Jeg havde aldrig tidligere reist denne Vei og derhos kun hørt lidet om den. Saa meget mere maatte dens rige Skjønhed overraske. Natbelysningen bidrog ogsaa sit til at fremhæve denne. Veien svinger uophørlig, og derigjennem kastes de overraskende Partier saa meget mere uventet ind paa den Reisende. Der var ogsaa meget Sne paa Tinderne, som

derigjennem voksede i majestætisk Storhed. Perlen af dem alle er den dristige *Lukttind*, medens *Brurskanken* vistnok er den høieste af de fra Veien synlige Storfjelde.

Det var en Færd, som var værd at gjøre, denne Natur fra Mosjøen til Elsfjorden; det var saa skjønt, som tænkes kan, og en af de Ture, som man alene kan ønske at gjøre om igjen. Desværre kommer det vel til at vare nogle Aar, forinden jeg atter befinder mig paa det samme Sted. Ved Elsfjordstranden naaedes Sørranens Bund-Her laa en ret pen Skydsstation, som havde anstændige Senge og upaaklagelig Mad til rimelige Priser. Om Eftermiddagen kom et Dampskib, der førte vort lille Selskab forbi Hemnes ind til Mo, og her aabnede sig nye stor-slagne Naturscenerier.

Ligesom Nordlands, Helgelands Undere har begyndt fra Vefsen, saa fortsættes de over Ranen, hvor den inderste Fjordarm i Mo er et Knudepunkt af Naturmærkværdigheder. Hvor hørte ikke vi, som blev Studenter i Sommeren 1860, med Begjærighed paa vor Kammerat Ole Tobias Olsens Fortællinger om alt, hvad Dunderlandsdalen i den Henseende havde at byde paa. Det var der han, Bondegutten fra Bjeldaanes, havde hjemme, og derfor stod Dunderlandsdalen i hans Øine som Midtpunktet af alle Helgelands Mærkværdigheder. Vi hørte ham fortælle om disse, om Store Stormdalsfossen og om Ørtfjeldet, om de brede Elve og om de dybe Huler, om Marmorgrøtterne, som han kaldte dem med en liden lokalpatriotisk Overdrivelse. Siden stod det altid som et inderligt Ønske for mig at komme derhen og ved Selvsyn nyde disse Herligheder. Men det tog sin Tid, inden det kunde lade sig realisere, og først i 1891 fandt jeg mig selv en Dag, næsten som ved en Overraskelse, paa Bryggen i Mo, der

hvor Dunderlandselven gyder sine Vandmasser ud i den store Ranfjord. Dog endnu skulde det tage Tid, før der blev mere at se. Først mange Aar senere lykkedes det mig at faa aflægge et Besøg oppe ved selve Dalens Vidundere.

Et Vidunder fra dette Dalføre er for øvrigt allerede at se i Fjordbotnen ved Mo. Her har vi Stedet for Handelsfirmaet *L. A. Meyers* store Virksomhed, med hele det dertil knyttede Liv. *L. A. Meyer* var gennem mange Aar en af Nordlands Foregangsmænd, og nu, efter at han selv for flere Aar siden er gaaet bort, fortsættes det, han begyndte, af hans Sønner. Her er Nordlandsbaadenes rette Hjem. Her svømmer de elegante Baade som Svaner paa Fjorden, og herfra flyver de siden ud over det øvrige Nordland og ud over Norges Land. Herfra kom nu allersidst den baad, som i Sommeren 1911 bar en Samling af Studenter til Normandie og dermed for al Verden aflagde et uigjendriveligt Vidnesbyrd om NordlandsPaadens Sjødygtighed. Den baad var, om jeg ikke tager Feil, bygget efter en gammel, nu snart helt forsvindende Type. Men de nyere Baade, Ranfjordens fleste Svaner, er den ikke underlegne i Evnen til at flyve over Havet og taale dettes Bølger. Den kan de øvede Bygmestere, trods alle andre Forandringer i Konstruktionen, ikke lægge tilside.

Men saa kommer Naturens Vidundere inde paa Land, og det er vel dem, som her i Ranen trækker de fleste Besøgende til sig. Derfor maa de heller ikke forbigaaes i denne Forbindelse. Det var i Sommeren 1899, jeg endelig havde den Lykke og Glæde at faa dem at se. Som jeg næsten 40 Aar tidligere havde tænkt mig dem i Drømme efter Venners Beskrivelse, fik jeg dem nu at se, og de

var, som jeg havde drømt mig ind i dem. Det er en mærkværdig Dal, denne *Dunderlandsdal*, som fra Mo skjærer sig op mod Nord, stor og mægtig, vistnok et Fremtidssted for en stor industriel Virksomhed. Jeg kan næsten ikke beskrive alt, hvad den Dal byder at se. Den eier Fosser, som minder om Imatra i Finland, og den byder paa store, vandrige Elve, med en Bredde som paa Indsjøer andensteds. Det er Svartisen, som er Ophavet til alle disse Masser af rindende Vand, som her strømmer mod Havet.

Mo i Ranen er noget af det herligste, som Nordland har at byde. Den brede Fjord mellem de skovklædte Aaser giver et storslaget Midtparti, der værdig svarer til den ytre Indfatning med de smukke Snefjelde i Svartisens nærmeste Omgivelser. Det er Snefjelde, virkelige Snefjelde, man her har for Øie, ikke alene saadanne med enkelte spredte Klatter hist og her bortover Fjeldvæggen, men lange, store Flader, hvor Sneen ligger fast og aarvist. I Hardanger er der noget tilsvarende med Folgefonnen, men dog kun i mindre Udstrækning. Ved Mo stikker disse hvide Fjelde frem paa flere Steder, hvor de titter op over de foranliggende Høider.

Saa er der *Dunderlandsdalen*, stor og bred som et af de mægtigste Østlandsdalfører, med en vældig Elv, som præsterer store Vandmasser og fylder Fjorden med Vand, der har den mest uforfalskede Farve fra de Bræer, som er Elvens Ophav. Det er denne Elv, som har lagt op de Sandmasser, paa hvilke Dalførets nederste Del hviler, og som byder et prægtigt Underlag for de store Moer. De nordlandske Elve er i sin Almindelighed meget, vandrige. Fjeldene holder heroppe længe paa Sneen, og saa har de i de talrige Myrer Reservoier at tage af, som kan synes

uudtømmelige. Allerede i Trøndelagen mærkes dette, at alle Elve fører forholdsvis meget Vand. Men nordover vokser Vandrigdommen i et Forhold, der maa imponere den, som kommer søndenfra, og som der har hentet sine Normaler for Elvenes Vandføring. En Flom her i Norden maa være noget ganske mægtigt at se paa.

Paa andre Steder maa den Reisende spadsere op til Bræerne. Her gaar det op til dem paa baad over Sjøer og Elve, gennem vakre Dale og store Skoge. Det er Elve som i Canada eller Finland, brede og dybe, som snart flyder rolig, snart kjæmper sig gennem Strykene. Rundt om staar der en Granskog, duftende, frisk, og mellem Trærnes Topper vinker Bræens hvide Sneflader, — en Natur saa egenartet, som den vel kan tænkes. Snart er det, som om Baaden gled hen over Skiensselven eller Aadalselven; den korte Langvasselv er i Bredde næsten disses Lige. Snart er der et Fjeld, som minder om Noreimsund i Hardanger, og saa kommer Bræen bag Granskogen, noget, som ellers neppe findes i vort Fædreland. Landskabet er paa sin Vis en Komposition. Her er lidt af Østlandsdalen, lidt af Vestlandsfjorden, og dette sat ind i en nordlandsk Ramme.

Ranen er bekjendt for sine talrige *Huler*. At have været i Mo uden at have besøgt en saadan, kunde ikke gaa an, og det gjaldt da om at finde den mest interessante. Der var elskværdige og kyndige Raadgivere, og alle var de enige om, at *Hulerne ved Grønli* baade var de mærkeligste og de lettest tilgængelige, — at det i enhver Henseende vilde være mest lønnende at besøge dem. Saa blev besluttet og lykkelig udført. Om Natten udlod Skyerne sin rigelige Væde over de tørre Marker. Men der kom atter en solklar, varm Dag, og denne gjorde, at

Besøget ved Grønlighederne i det Aar blev et af Reisens første Glanspunkter.

I Nordland, hvor Natten er lys, behøver man ikke at være professionel Morgenfugl, naar man skal paa Tur, og i den Kamp, som Morgenfuglen og Sovegrisen i Almindelighed har at gennemgaa, naar der handles om tidlig Opstaaen, kan under en Nordlandstur sidstnævnte gjerne have Overhaand for flere Timer. Vi drog ud Kl. 11, og vi var tilbage Kl. 1 1/2 om Natten; paa den Maade reiser man paa Tur i Nordland.

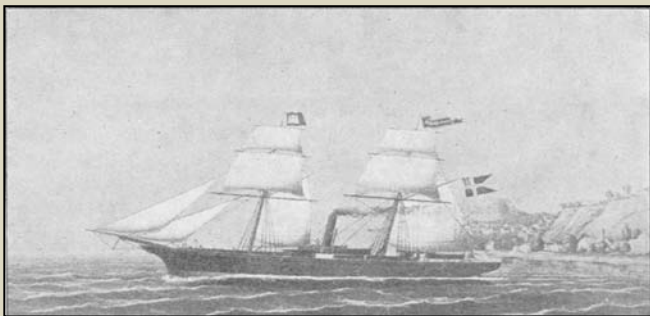
Vi drog over Vande og Elve, gennem de store Skoge. Det bar høit opad paa lidet banede Stier; Sveden randt, og varmt var det. Men vi kom frem til Gaarden *Grø-nli*. Den ligger paa et Plateau, med vide Udsigter, der minder om Egnen ved Gravensvandet i Hardanger, og heroppe skulde vi have Hulerne. Af disse staar der et stort Ord i Nordland, medens de for øvrigt ikke er synderlig kjendte. Man nævner dem gjerne her som *Grotter*, ligesom de andre Huler omkring Dunderlandsdalen. Men det skulde være underligt, om ikke denne Benævnelse er af en meget ny Oprindelse, — om ikke den er kommen ind gennem en enkelt Mand, der — for øvrigt med fuld Ret — har pleiet at omtale og prise de forskjellige nordlandske «Grotter». At norske Bønder uden Paavirkning skulde have fundet paa at tale om Grotter, er vel lidet rimeligt, og det er da ogsaa berettiget at skyde denne Benævnelse helt tilside. Det er Huler, ikke Grotter. Men derfor er Pænomenet lige interessant og værd at se.

Nogen Adelsberghule eller Mammuthule maa man dog ikke vente sig. *Grønlighederne* kan alligevel være en stor Mærkelighed, og det er vel ikke usandsynligt, at en nærmere Undersøgelse inde i dem kan bringe for Dagen mange hidtil

ukjendte Forgøreninger, maaske endog store underjordiske Sale som de, der er den største Tiltrækning ved Adelsberg.

Som det nu er, savnes disse Sale ved Grønli.

Derimod er der her, som ved Adelsberg, en underjordisk Elv. Ved Adelsberg hører og ser den besøgende Piuka, som forsvinder i Dybet. Ved Grønli er der en navnløs Bæk,

Nordlandsdampskib af den ældre Type; «Haakon Jarl»
tilhørende Nordenfjeldske Dampskibsselskab

som bruser afsted, og som paa et enkelt Sted vælder frem som en koket, liden Fos. Til Besøgets Behageligheder hører da ogsaa med lidt Vassing, hvis man ikke er saa behændig trods Mørket at kunne springe Bækken paa Stenene.

Snart høres Vandets Lyd høit oppe, snart dybt nede. Overalt faar Vandreren en Fornemmelse af, at det er langt borte, og at det fremdeles arbejder paa at grave nye Gange ved Siden af de ældre. Naar Lyden klinger stærkere, er det, fordi den fra det fjerne forplantes gennem de hvælvede Rum.

Det hele er endnu Natur. Bunden er ujevn med de store Stene, og Vasspruten væder Klæderne. Der maa klatres op over Fjeldet, eller der maa krybes under overhængende Klipper. I Adelsberghulen spadserer man paa en jævn Sandbund. Saadant sker i den norske Hule kun undtagelsesvis. Men her maa kunne udrettes noget, og det er mit Haab, at der ret snart ialfald maa kunne jævnes noget paa Bunden, anbringes nogen Stiger og lægges smaa Klopper over Bækkene. Saa vil det falde let at vandre om inde i den underjordiske Verden, og enhver, som har Kræfter nok til at naa frem til Grønli, vil da ogsaa uden Besværlighed kunne besøge Hulen.

Man overbeviser sig snart om, at det er Vandet, som har gravet de lange Gange, hvori Vandringeren gaar. Det er som et gammelt, dækket Elveleie, hvori Vandet har fosset i lange Tider, indtil det fandt et nyt Afløb og forsvandt nede i Fjeldet. Derfor er ogsaa Hulen paa mange Steder noksaa lav. Indimellem vider den sig ud, og da løfter den Taget høiere op, uden dog nogensinde at byde paa store Haller, hvor Fantasien kunde tænke sig de underjordiske Væseners Festlokaler.

Paa enkelte Steder er der brede, men lave Søiler, som bærer Taget; men atter smalner Gangen til, og saa er den igjen kun det underjordiske Elveleie, der savner sit strømmende, fossende Vand.

Alt er som i Krains berømte Huler. Ganske vist naar det her ikke helt op imod disses storslagne Pragt. Alligevel er Grønlihulen vel værd at se, — og der kan jo komme den Dag, da det viser sig, at den indeslutter mere, end nogen nu aner. Vi eier desuden ikke i vort Land for øvrigt nogen synderlig Rigdom paa Huler, og vi maa være glade over at have en saavidt respektabel Hule som

denne. Den har mange Forgreninger, og den, som har Lyst, vil allerede i de nu kjendte Gange kunne finde Anledning til at anvende flere Timer paa en underjordisk Vandring med den dertil hørende Spænding. Det almindelige tør nu være at benytte omtrent en Times Tid til Opholdet derinde under Jorden. Man gaar ind ad en Vei og kommer, om ønskes, ud ad en anden, langt derfra.

Efter Besøget i Grønlihulen fulgte en henrivende Rotur, først ud over Rødvassaaen, saa paa Langvassaaen; det gik med Strømmen let og raskt nedover, — og saa gled vi ud paa selve den store Dunderlandselv, hvis vidunderlig klare, grønne Vand med fornem Overlegenhed viste Langvassaaens graa, lerede Strøm fra sig.

Her var et Syn.

Stor, bred og flad laa Dunderlandsdalen foran os, overraget af *Ørtfjeldets* høie, endnu delvis snedækte Masse. Det var atter i den nordlandske Nat med den bævrende Luft, med den straalende Himmel, — denne Nat, der indbyder til at drømme med aabne Øine. Her laa de store Gaarde mellem sine svulmende Enge, og snart var vi paa Landjorden, nede ved den store Reinfoss.

Vi havde faaet et herligt Billede af Ranen, som af en Perle i Nordland, der endnu samler sig i Skuet af denne Vandmasses vilde Leg. Reinfossen, som den gjør sit sidste voldsomme Sprang udover det høie Stup, blev som en Afslutning paa mit Besøg i Ranen. Jeg har aldrig gjort det om igjen. Men er Lykken god, maa det komme et andet Aar. Thi fremdeles føler jeg Dragningen mod denne samme Egn, ligesom til Nordland i Almindelighed.

Omkring Ranfjordens ytre Dele har Landskabet en anden Karakter. Granen eier der intet Sted, hvor den kan gro. Selv Birken er mere sparsomt repræsenteret. Om

egentlig Skog er der i dette Strøg overhovedet ikke Tale. Men langs Fjeldenes Fod strækker sig store dyrkede Flader. Pene Gaarde ligger der paa Rad. Navnlig er der ved Sjona en vakker Trekant, hvor Nesna Kirke og Præstegaard med flere andre Gaarde ligger paa Fastlandssiden, medens Handnes og Vikholmen sees ret imod, paa hver sin O. Disse nordlandske Kystgaarde har i de senere Aar taget sig mægtig op. Der kan over dem hvile noget virkelig storslaget. De viser Fremgangen som den er, fornemmelig langs Havets Veie.

Midtpunktet for al Færdsel paa Vefsen og Ranen er at søge ude ved Kysten, hvorfra dels de store Ruteskibe over Bergen og Trondhjem, dels de mindre helgelandske Lokalskibe har sine Ruter ind i de to Fjorde. Det er paa *Sandnessjøen*, at al denne Trafik maa opsamles. Der knytter de lokale Ture sig til de gennemgaaende Hurtigruteskibe. Ogsaa fra Bodø foregaar der Lokalfart paa det nordre Helgeland. Men den naar ikke saa langt mod Syd som til dette Punkt.

Sandnessjøen er et livligt Sted. Maaske ogsaa det for Fremtiden kan indeslutte i sig visse Muligheder af et Byanlæg, og de Antydninger, her findes for fremtidige Gade-reguleringer, synes ogsaa at tyde paa, at saadanne Tanker i Tilfælde ikke vilde komme ganske uforberedt. Dampskibe kommer og gaar, derimellem ogsaa de mere tilfældige Lasteskibe. Til Sandnessjøen maa de alle hen; der er det store Knudepunkt for al Trafik i søndre Helgeland.

GAMLE REGNSKABER OVER FOLKEMÆNGDEN

Helgeland er et gammelt norsk Landskab. I de ældre Lensregnskaber, som haves derfra, er der kun Tale om norsk

Befolkning. Helgeland var forsaavidt helt uberørt af de Stridigheder, som gik forud for Kalmarkrigen. Men det er uheldigt, at der gjerne viser sig en Forskjel, større eller mindre, mellem de enkelte Aar, med de Klasser, hvori man da har inddelt og opført Befolkningen. Over hele Nordland var nu disse Klasser afvigende fra de andre Dele af Norge. Af særlig Interesse er det overalt at se de Tal, som opføres for Odelsbønder. For Helgeland er der i 1610 kun nævnt 48 *Odelsbønder*; men selv disse er kun smaa Bønder. Imidlertid er der Vækst i de samme Tal. Ved Odelsbøndernes Side træder der frem en anden Klasse, som i social Henseende nogenlunde kan formodes at have været deres Lige. Det er de saakaldte *Skipper* og *Styrmænd*. I 1613 opføres Helgeland med 59 Odelsbønder, 82 Skipper og Styrmænd, videre med 1161 Leilændinger, 420 Ødegaardsmænd, 430 Husmænd, med 129 Dreng, som tjener for fuld Løn, og endelig sidst i Rækken 25 Dreng, som tjener for halv Løn. Skipper og Styrmænd er Folk, som staar i Forbindelse med Jægtebruget. Det maa være dem, som havde at føre de store Fiskeriers Afkastning mod Syd og faa dem solgt i Bergen, enten til Bryggens eller til Strandsidens Kjøbmænd. Men der er en Samfundsklasse, som jeg savner i disse Fortegnelser, og som formentlig allerede i disse samme Aar har været til, og det er Nordlands Væreiere og Handelsmænd. Disse har vistnok været regnet som Tilreisende og betalt sine Skatter paa de Steder, hvor de hørte hjemme. Vi lades paa den Maade i Stikken med Hensyn til en betydelig og vigtig Samfundsklasse, som tidlig fik Indgang over hele Nordland og holdt sig der gennem meget lange Tider.

Udover i hele det sekstende Aarhundrede forekommer der stadige Hentydninger til de saakaldte *Udliggere*, der

opholdt sig omkring paa Værene og der drev Handel under Fisket. Borgere fra Bergen og Trondhjem søgte derhen og tiltuskede sig Fisk, og det samme siges ogsaa om andre, om Præster og Fogder. Alle disse stod i et stadigt Omsætningsforhold til Bønder og Fiskere, og fik derigjennem ligefrem en Opfordring til at handle med dem. Nordlandske Lensherrer og Fogder handlede for sig selv, ligesom for Staten. Selv Præster drev Handel med Bønderne og fik Fisk tilbage. Saaledes var alt lagt tilrette for et udviklet Handelssystem, som bredte sig ud over hele Nordland.

Men under alt dette høres der paa Helgeland ikke Tale om Finner, hverken som norske eller som svenske. Oppe i Fjeldet har de rimeligvis havt sit Tilhold. De har levet oppe i de afsides Fjelddale, saadan som i Hatfjeldalen, omkring Røsvandet og oppe i Fjeldet indenfor Ranens Fjorde og Dale. De figurerer ikke i Regnskaberne som indbringende Skatteobjekter, af hvem der har været noget at presse ud, og der er heller ikke Tale om, at de svenske Kongers Udsendinger har søgt at tilvinde sine Herrer nogen Ret over dette Folk, enten over det hele eller over de enkelte Personer. Helgelandsfinnerne har saaledes været holdt udenfor al Strid mellem Rigerne. Først længere mod Nord møder Finnefolket frem i disse Tvistigheder.

Helgeland er helt igjennem som det øvrige Norge. I de gamle Regnskaber oprulles der for Læseren et Billede, som svarer til, hvad der er at iagttage i de sydligere Landskaber. Samfundet har der gjennem lange Tider Paaret det samme Præg, og det har havt den samme Deling, eftersom Historien har skredet fremover. Paa Helgeland, ganske som paa mange andre Steder, var der endnu længe

efter Reformationen enkelte lavere Adelsætter, der saa at sige økonomisk og politisk sognede til Bergen. Gamle Sagn og Beretninger kan indimellem tale om det Liv, som blev levet inden saadanne Ætter, og disse giver et Billede, om hvilket baade det Ene og det Andet lader sig sige. I dem er indblandet Erindringer om den dristige Sjøfarer – Sjørøver siger andre, han var –, som engang før hen over de norske Have. Magnus Heinessøns Navn er ikke alene knyttet til hans Hjemsted, Færøerne. Ogsaa paa Helgelands Kyster har der levet et Sagn om ham og hans Kjærlighed, der kan være troligt nok, men som dog ikke skal løfte hans Navn høit tilveirs. Det kan derimod vel passe ind i de Forestillinger, som maa vækkes, naar der til dette knyttes en Titel som Sjørøveren. For Resten har der vel langs Nordlandskysten været øvet mangan en Daad, som kan have Lighed med en Sjørøvers Aand. Kunde vi have alle nordlandske Retsprotokoller lagt i Række og Rad foran os, kunde det neppe feile, at de vilde give mange didhen hørende Træk.

LEDINGSBERGENE

Da jeg første Gang var i Nordland, gaves her endnu ■de Markeder i gammel Stil, som over Helgeland var bekendte under Navn af *Ledingsbergene*. Det var et Navn, som paa en enkelt Undtagelse nær var eiendommeligt for Nordland, og denne Undtagelse, det var Nærøens Ledingsberg, som holdtes i Nordre Trondhjems Amt, men dog lige ind paa Grænsen af Nordland. Saaledes var det naturligt, at netop dette Marked blev medtaget under Benævnelsen. Denne hørte for øvrigt oprindeligt til de nordlandske Sommerthing, og dette maa være Navnets egentlige og rette Brug. Her blev Ledingen be-

talt, og derfra skrev sig Navnet, som for øvrigt ikke har nogen Forbindelse med et Marked og i den Forbindelse kunde forekomme mange noksaa kuriøs og uforstaaelig. Markedet var ialfald det sekundære. Til Thinget kom Bønderne sammen, og saaledes blev der Anledning til at benytte de samme Dage til at afgjøre sit øvrige Mellemværende og allehaande Forretninger. Markedet havde kanske en langsom Vækst. Men den var da saa meget mere naturlig, og det blev tilsidst, da Ledingsbergene skulde ophæves, ingenlunde let at faa Trafiken til at stanse.

Blandt de ældste var *Tjøtta* Ledingsberg, som dog allerede blev ophævet ved Reskript af 14. April 1747. Efter denne Tid var der i Helgeland kun tre Ledingsberge tilbage, *Sleipnes*, *Bjørn* og *Tilreim*, som holdtes efter hinanden i denne Rækkefølge, paa tre Tirsdage fra St. Hans Dag. For øvrigt var det ikke tilladt at holde Ledingsberg paa noget Sted i Helgelands Fogderi. Mange Folk strømmede sammen paa disse Steder, og de kom gjerne derhen nogle Dage før Tiden, og da synes det ofte at have gaaet ganske muntert til.

Ved et saadant Ledingsberg mødte der altid frem en Mængde Baade. Da jeg i Juni 1861 kom til Bjørn, var disse som en hel Flaade, der lagde sig tæt om Dampskibet. Alle vilde være de første til at komme i Forbindelse med dette og stod parate til at entre. Men Chefen agtede ikke paa den Maade at give Kommandoen fra sig, og han kjendte desuden sine Folk. Det var øiensynligt, at han havde været paa et Ledingsberg ved en tidligere Anledning. Han tog Plads paa Kommandobrættet, og i det samme baadmassen omgav Dampskibet, og Folkene gjorde Mine til at tage sig selv tilrette med Ankomsten, lød hans Stemme klar og distinkt nedover Mængden: «Den første Mand,

som kryber over Rællingen, kastes overbord.» Ordene forstodes. Disse Nordlændinger havde ingen Lyst til paa den Maade at faa prøve det salte Vand. Svømmedygtighed var endnu lidet almindelig mellem dem, og de holdt sig hver Mand i sine Baade for at undgaa det nærmere Bekjendtskab med det vaade Element, som forekom dem mindre indbydende. De forstod, at den Flok af kraftige Matroser fra Horten og Frederiksværn, som viste sig paa Dækket, i Tilfælde var istand til at udføre sin Chefs Ordre, og at de ikke vilde vente længe med at omsætte de klare Ord i en endnu greiere Handling. Opholdet ved Ledingsberget blev for øvrigt ikke af lang Varighed. Vort Dampskib havde der intet andet at bestille end at aflevere Posten søndenfra og kanske afsætte en eller anden Passager, for saa snarest muligt at dampe videre mod sin Bestemmelse.

Landskab lige i Nord for Bodø, med Udsigt mod Landego; Natsol

III. SALTEN

I Modsætning til Helgeland har det følgende gamle nordlandske Len, *Salteri*, betydelig Interesse for vor Kundskab om de gamle Stridigheder angaaende Herredømmet over Finnerne. Her kom ved Aar 1600 de svenske Fogder ned og krævede Skat af disse, og Spor heraf mangler ikke i de gamle Regnskaber, som stammer fra Aarene omkring Kalmarkrigen. Men det var dog kun den nordlige Halvdel af dette Len, hvor saadanne svenske Præntioner blev reist. I et Regnskab fra 1614 gjøres der udtrykkelig opmærksom paa, at de Finner, som holdt til i Nordfolden, Sørfolden og Beieren, aldrig havde ydet svensk Skat. Saadan krævedes kun af 26 Mand i Skjomen, af 16 i Harjangen, af 14 i Æfjorden, «Eddefiordt», som den kaldes, af 97 i Tysfjorden (Thyttesfiordt) og af 22 i Rotangen

og Strømsfjord. Senere, da Kalmarkrigen havde endt med Seier, saaledes i Regnskabet for 1616, blev den hele Skat slaaet sammen og oppePaaret under Et, som «Lappeskat, oppebaaren af de Fjeldlapper, som er nederkommen udi Salten Len». Tallene bliver her lidt anderledes. Harjangen og Skjomen nævnes med 16, Æfjord og Tysfjord med 45, Rotangen med 5, Nord- og Sørfolden med 18, Beieren med 4, Saltdalen og Misfjorden med 37.

Efter 1620 regnes paa en ny Maade, idet Finnerne deles i Vestfinner og Østfinner. Antagelig menes med de første helt norske, med Østfinnerne svenske. Men ligefuldt kræves der af dem alle «Kongens Lappeskat af Fjeldlapperne i Saltens Len», som var kommet ned i Fjordene. Mængden af disse Finner har hørt hjemme i Sverige. Kun 15 kaldes Vestfinner, der kom ned i Saltens Fjerding. I denne Fjerding kom der ned Østfinner af Piteå 23. I Folden Fjerding var der af Piteå 12, i Rotangen af Luleå 7, i Æfjorden af Luleå 9, i Tysfjorden af Luleå 19, samt i Ofotens Fjerding af Luleå 5. Svensk Finneskat opføres ogsaa i Regnskaberne, men for den norske Konge. Dog synes den i 1621 at være ukjendt for Foldens og Beierens Vedkommende.

Over hele Salten er Finnerne i de gamle Regnskaber et regelmæssig tilsynekommende Fænomen. Men de ligger alligevel helt udenfor den norske Befolkning. De betaler særskilt Finneskatterne. Salten er dermed ogsaa et af Nordmænd bebygget og beboet Distrikt, hvis Næringsveie for en overveiende Del er norske. Salten har endog i de Dage havt, hvad Helgeland endnu ikke havde faaet et skattelagt Sagbrug, en Sagmølle eller Flomsag. Men det er for Resten en Befolkning af norske Gaardbrugere og Fiskere, som allerede paa Kalmarkrigens Tid var den

dominerende over Salten, om end mindre end den, som fandtes paa Helgeland. For øvrigt var, mærkelig nok, Odelsbønderne i Salten mere fremtrædende. Regnskabet for 1613 opgiver følgende Tal: 157 Odelsbønder, 92 Skipper og Styrmand, 584 Leilændinger, 501 Husmænd, 152 Dreng for fuld Løn og 25 for halv Løn.

Men Tallene skifter hurtig. I 1624 giver Regnskabet andre Opgaver. Der er da 136 Odelsmænd, 41 Skipper og Styrmand, 458 Leilændinger, 556 Ødegaardsmænd og Husmænd, 10 fattige Strandsiddere, 102 fuldløns Dreng og 32 halvløns. Aaret i Forveien falder Tallene og Benævnelserne helt anderledes. Selv over Inddelingen er der Usikkerhed. I Almindelighed deltes Saltens Len i Fjerdinger: Tjeldsund, Ofoten, Hammerø, Engelsø, Leding, Folden, Salten, Bodø og Gildeskaal. Derhos opføres i 1621 særskilt den lille Ø Skraaven, som ligger ude i Vestfjorden. Paa den levede 1 Strandsidder og 8 fattige Strandsiddere. Under dette Navn maa saaledes være at opfatte den Befolkning, som var knyttet til Fiskeværerne. Et saadant var Skraaven allerede tidlig, og har som saadant ogsaa havt sin faste Befolkning, ved Siden af den, som strømmede til, naar Lofotfisket stod paa.

Salten var Midtpunkt for den nordlandske Administration. Her laa den fælles Befalingsmands lensherelige Residens, Bodøgaard med Ladegaarden, Hernes, og her opsamledes det, som kom ind i de forskjellige Sorter Afgifter til Staten eller Kronen. Alt saadant sendtes, naar det kom i Naturalgjenstande, til Bergen, hvor det solgtes med størst mulig Fordel. I 1616 optraadte som Kommissionær for denne Handel en tysk Kjøbmand, som havde Tilhold i Bryggegaarden Dramshusen, ved Navn Lambert Adams. I 1619 nævnes paa samme Maade og lige til 1625

en anden tysk Kjøbmand, Henrik Faldorp i Engelgaarden; han købte den Fisk, som blev sendt fra Salten. I 1614 havde der ogsaa været nævnt som Kommissionær Peder Buckholt, der var Kjøbmand i Dramshusen. Det har altsaa været almindeligt at skifte mellem de tyske Kjøbmænd. Ogsaa Bergens norske Borgere havde paa samme Maade Anledning til at være med i de samme Forretninger.

Et Vidnesbyrd om Lenets overveiende Karakter som et Landskab med norsk Befolkning er vistnok ogsaa at søge deri, at der her i Krigsaaer foregik Udskrivning til Flaaden. I 1628 kom der fra Salten udskrevne baadsmænd, Matroser. De førtes paa en saakaldet *Kreier* til Kjøbenhavn af en Mand, der kaldtes Peder Kristoferssøn af Helligvær i Salten. Antagelig var denne, uagtet derom intet nærmere er at finde, en af Datidens Væreiere. Samtidig omtales der for øvrigt en Paahuslensk Skipper, som kom fra Marstrand. Der har altsaa været Samfærdsel langs hele Norges Kyst. Men det var kun at ønske, at de gamle Regnskaber havde været affattet med større Tydelighed og med mere Udførlighed. De havde da været os nu for Tiden saa meget mere til Veiledning. Salten har allerede i det syttende Aarhundrede været et Distrikt med en vis Velmagt. Det var saaledes da det nordligste Distrikt paa Nordlandskysten, hvor der i nogen Udstrækning, som kunde være værd at nævne, dreves Kornavl. Længere mod Nord var det derimod i denne Henseende kun smaat bevendt.

Salten har, trods den lille Islæt, som her tidlig kan have været at finde af finsk Befolkning, altid været et ægte norsk Landskab, hvor Folket har levet paa norsk Vis. Det er kommet fra Syd og har fundet Veien søndenfor Ranen, enten den indre eller den ytre Vei, og fortsat

videre mod Nord. Mellem Øerne drog i Middelalderen Erkebiskoperne fra Nidaros paa sine lange Visitatsreiser, og her satte de Kursen ud paa Vestfjorden for at visitere Lofoten. Vi skal tænke lidt mere paa Landets gammel-norske Karakter. Olav den Hellige kom hid, hvor allerede forinden hans Tid Nordmænd længe havde boet og været tilhuse. Det er med Salten som med hele Nordland. Det er ikke noget Aggregat, som i nyere Tid er lagt under Norges Krone, ingen Koloni, der er fravundet en ganske anden Befolkning, som oprindelig var os fremmed. Det er Nordmænd, som her skal raade, det er Nordmænd, som her har Retten, og dette maa overalt i Nordland være det afgjørende, baade for vor egen Betragtning og for andre Nationers mulige Ønsker.

HUNDHOLMEN OG BODØ

Salten er det første Fjorddistrikt, som helt ligger nordenfør den nordlige Polarcirke. Det er ogsaa det mest centrale nordlandske Landskab, og inden Salten søgte man i en forholdsvis tidlig Tid det Punkt, som skulde udsees til Nordlands centrale Kjøbstad. Det var i den senere Del af det attende Aarhundrede, at den Tanke opstod og vandt sine ihærdige Talsmænd hos den daværende Regjering, om at skabe en Kjøbstad inden det daværende Nordlands Amt. Foreløbig blev der intet udrettet til Fremme af et saadant Anlæg. Men i Længden lod det sig ikke stænge ude. Tidlig var Blikket blevet fæstet ved et Handelssted *Hundholmen* i Salten, hvor der ogsaa for Trondhjem blev oprettet et Handels- og Fiskerietablisement. Opmærksomheden var derved henledet paa dette Punkt, og da det i 1813 var bestemt at give Hundholmen Kjøbstadsrettigheder, fik Stedet sit

Navn forandret til *Bodø* efter Præstegjeldet, det samme som nu officielt kaldes *Bodin*.

Det var store Drømme, som den Gang greb med ind og medvirkede til dette Anlæg. Bodø skulde blive det store nordlandske Stapelsted, hvorover bl. a. de britiske Øers Handel paa Rusland skulde dirigeres. Men den store

Børvastinderne og Smaatinderne, Beieren, seet fra Bodø, indover mod Øst

Fremtid udeblev. *Bodøsagen* med de gemene Smuglerier af engelske Kjøbmænd kom imellem, og dermed blev den nye Kjøbstad knækket saa at sige i og med selve dens Fremkomst. Siden laa den længe hen som en Mulighed, der næsten var bleven Umulighed, som en Rede, hvori nogle hundrede Mennesker havde slaaet sig ned omkring det tidligere Etablissement. Men hvor mørkt det end længe kunde se ud, saa indtraf dog ogsaa her den Stund, da Opreisningen kom. Gjennem Aarhundredets senere Tider blev ogsaa Bodø, som Saltens af Naturen udpegede Midt-

punkt, en Stad i Vækst. Om end dens Indbyggere længe havde kunnet tælles i Hundreder, saa voksede deres Tal nu med diverse Tusinder. Som et Tegn paa den foregaaede Forandring kan ogsaa mærkes, at Benævnelsen Hundholmen, som længe havde holdt sig, nu er forsvundet, og at Bodø er trængt almindelig igjennem som Navn for den Stad, der nu er vokset op i Stedet for de faatalige Hytter og Rønner, som i fordums Tid laa paa samme Plads. I de senere Aar er Bodø ikke til at kjende igjen» med sine store Kaier og brede Gader, som straalere i elektrisk Belysning. Bodø kan maaske endnu i nogles Øine staa i Lys af gamle Fortællinger som den knækkede By, der aldrig kunde komme til Velmagt. Men det er en Feil. Bodøs Fremgang er en af de mange Maalere, der er kommet tilsyne og viser Nordlands Fremgang, som det livskraftige Distrikt, der har rustet sig til en stor Fremtid. Den, som har kjendt Byen gjennem femti Aar, kan tale med om den Ting.

Som jeg iaar stod nede paa den store Dampskibskai, fik jeg mere end nok af Vidnesbyrd om Fremgang alene gjennem den Række af vakre Dampskibe, hjemmehørende i selve Bodø, som kom og gik. Her er en udviklet Lokal-fart, som ikke mindst maa skabe Tillid for kommende Dage. Bodø er Hjemsted for disse Skibe, som knytter et stort Distrikt til Saltens Hovedstad, en hel stor Flaade, som faktisk har afløst de gamle Jægter med Raaseil, som for ud og ind paa Saltens mærkværdige Fjorde. Og saa maa det ikke glemmes, at Salten efter Ofofbanens Fuldendelse endnu har faaet sin anden By i *Narvik*, med en stor Udførselshandel, der foregaar Aaret rundt. Men Bodø hævder ligefuldt sin Plads og viser sig som en berettiget By, der ogsaa i kommende Tider kan hævde sin Plads i Rækken af de norske Kjøbstæder. Ja, hvem

skulde sagt noget saadant i de Dage, da Bodøsagen fik sin bedrøvelige Afgjørelse.

Bodø er nu noget helt andet, end hvad det var. Skjønt Byen endnu ikke har en Historie, som rækker over de hundrede Aar — der maa endnu gaa nogen Aar til, forinden den kan feire sit første Sekularjubilæum —, er der alligevel meget at lære af denne Historie. Tæt derved ligger det gamle Midtpunkt for Nordlands Administration. Hvad Alsten er inden Helgeland, det har Bodø tidlig været inden Salten. I de Dage, da Nordland var en Samling af syv Forleninger, og naar disse var samlet paa en og samme Befalingsmands Haand, da blev Nordland styret fra Bodøgaard, lige ved den gamle Kirke og Præstegaard. Her blev atter efter Enevældens Indførelse Amtmandens Sæde. Selv om Amtmanden ikke altid boede paa selve Bodøgaard, saa var dog hans Bolig ikke langt borte, og Salten vedblev i Befolkningens Bevidsthed at staa som Nordlands Midtpunkt.

PRÆSTERNE SCHYTTE

Ved Bodøgaard laa ogsaa fra Middelalderen af en af Nordlands større Kirker, en Bygning af Sten, et af «Landets» kirkelige Midtpunkter. Dermed øgedes ogsaa den Tyngde, der fulgte med dette Sted. Bodøpræsten kunde være en af de Mænd, med hvem der maatte regnes, og af ham kunde der staa Respekt. Netop i den Tid, da der forhandlede om en nordlandsk Kjøbstad, var det en betydelig og kraftig Personlighed, som var Bodøpræst, en Mand, paa hvis Mening der nødvendig maatte lægges megen Vægt, hvad ogsaa skede.

Navnet er allerede foran nævnt paa disse Blade. Men det er berettiget ogsaa i denne Forbindelse at komme

tilbage til dets Bærer, og til ham maa det ogsaa ligge nær at knytte hans i sin Tid bekjendte Fader. Slægten *Schytte* var gennem Generationer en nordlandsk Præsteslægt. Rundt omkring i Nordland forekommer der Præster af det Navn, paa Vega, Lødingen og Bodø. Men især var det sidstnævnte Sted, hvor gjennem lange Tider, før og efter Aar 1800, Navnet Schytte blev bekjendt. *Erik Gerhard Schytte* var 1776—1808 Sognepræst til Bodø og fra 17 79 Provst over Saltens Provsti. Han havde ogsaa Titel af *Professor theologiæ extraordinarius*. Men skjønt dette skulde betegne ham som en Mand, der besad en større theologisk Erudition, saa kaldte han sig selv *en meget maadelig Præst*, og han har ovenikjøbet sagt, at han *uskyl-digen kom til at blive Præst*. Sandheden var ogsaa den, at hans Hu oprindeligt havde staaet til en ganske anden Videnskab, nemlig til Medicinen, og at han alene som Levebrød i Nødens Stund havde valgt det theologiske Studium. Men forinden havde han lært saa meget Medicin, at han havde staaet lige foran Doktorgraden, forinden han havde opgivet Lægevidenskaben. Han blev Missionær i Lyngen og senere Sognepræst, først i Buksnes og tilsidst paa Bodø. I disse Stillinger kom hans medicinske Indsigter ham til god Nytte, og de blev vurderet af mange. Han afslog Tilbudet om at blive den første Biskop over Nordland. Men uden Afbrydelse virkede han tiltrods for sine geistlige Stillinger som Læge og blev paa Grund deraf kaldt *Nordlands Stifts Æskulap*. Hans Præstegaard var altid som et Hospital, og det skyldtes hans Virksomhed, at Bodø fik sine første medicinske Institutioner. Midt under al sin rige filantropiske Virksomhed fandt han tillige Tid til at sysle med lexicografiske Studier, der ogsaa satte Frugt i literære Arbejder.

Af alt, som vides om ham, fremgaar, at han har været en mærkelig Mand. Men endnu mere bekendt blev hans Søn og Eftermand, *Arnoldus Schytte*, som døde i 1834, og som i sin hele Embedstid virkede paa Bodø, hvor han tidlig var bleven Kapellan hos Faderen.

Denne yngre Provst Schytte var en af de mere bemærkede politiske Præster fra Tyveaarene i forrige Aarhundrede. Som saadan vandt han sit Navn i Historien, fornemmelig, da han i 1824 vakte Motion om Bodøsagen. Arnoldus Schytte var af den samme Stil som alle de andre Provster og Præster, Sørenskrivere og Fogder, som forlenede vore første Storting med deres eiendommelige Karakter. De var kommet fra Studiet ved Københavns Universitet og havde fra Ungdommen indsuget den Aand, som gennemstrømmede Aarhundredets Begyndelse. Saa havde de gaaet lige til sin Gjerning i Hjemlandet, hvor de forefandt den Grundlov, af hvilken de med en eneste Gang blev Fortolkere og Forsvarere. De bød i Grunden ikke synderlig Variation. I hele deres Udvikling, fra Ungdomslivet sammen med Københavns liberale Kredse, til de havnede i Hjemlandet, har gjerne de samme Faktorer grebet ind og har saa hos dem alle skabt de samme Resultater. De havde som Politikere ment at kunne realisere de samme Idealer, som de engang havde drømt. De vandt et Navn, som Fædre for de Almuer, mellem hvilke de levede, og kom derved ind i det offentlige Liv. Saa drog de ud, og de kom uforandrede tilbage. Schytte har antagelig været en Prælat i sin Optræden og har neppe opgivet meget af sin præstelige Værdighed. Men han var ganske alligevel i sin offentlige Færd en af dem, som egnede sig for Benævnelsen Bondens Ven og Taler. Imidlertid, hvor kan vi faa en tilfulde karakteriserende Skildring af ham?

Fiskerflaaden seiler ud fra et Vær paa Lofoten

IV. LOFOTEN

Gjennem de mange og lange Aarhundreder havde Nordlændingen vænnet sig til en eneste Fremkomst. Han havde sine gamle Baade. Med dem gik Færsele fra Næs til Næs, fra 0 til 0, og med dem stak han ind i sine Fjorde. Med sine største Baade søgte han Vinterdag den lange Vei mod Lofoten for at drage Havets Rigdomme op af det salte Vand. Når saa disse tilsidst var bragt sammen paa Land, da heisede han Jægteseilet og fyldte Jægten for at styre til Bergen og der faa opgjort sin Gevinst eller Tab. I disse Vaner, i denne Regelmæssighed var saa Folket fra Helgeland og over Finmarksgrænsen groet fast. Det var ikke muligt at tænke sig noget andet end denne gamle Ordning af Kommunikatio-

nerne, og Folket var blevet tilfreds med den. Nordlændingen var konservativ, og han kunde afvinde de Forhold^ som derunder raadede, deres bedste Sider.

Men en Dag i det Herrens Aar 1838 kom der fra det fjerne Syd Melding om, at der til Nordland skulde komme et Skib, som var underligt nok. Rygtet bragte Bud om, at det dreves frem ved et stort Hjul paa hver Side, og at det ikke havde Seil, medens der af en stor Jernpibe kom væltende frem en tyk, sort Røgmasse. Nordlændingen fandt det stridende mod al god Orden; det var jo rent formasteligt, et Indgreb mod Vor Herre, og det værste var næsten det, at Tiden paa Forhaand var angivet,, da Skibet skulde komme til hvert Sted, som det havde at anløbe. Det var Statens Dampskib, *Prins Gustav*, som vakte denne Uvilje. Men upopulær som Prins Gustav Saaledes paa Forhaand var bleven, saa gik han dog paa den bestemte Dag fra Trondhjem og nordover, og som han passerede ethvert Anløbssted paa sin Vei til Hammerfest, overbeviste han alle, som saa ham paa denne Færd, om, at det, som Rygtet havde meldt, alligevel var sandt.

Omsider saa kom Prins Gustav til Lofoten, hvor der endnu raadede en stærk Opinion mod hele dette Experiment af den nye Tid. Ved det første Anløbssted var der samlet en utrolig stor Menneskemasse. Omkring paa Fjeldene var det sort af Folk, som med egne Øine vilde iagttage Vidunderet og se, om Rygtet havde talt Sandhed. Til fastsat Tid var Prins Gustav paa Stedet. Det var altsaa Sandhed, hvad der var bebudet. Folket begyndte at rokkes i sin Tro paa det gamle. Men da kom der en Kastevind, en *Rosse* ned fra Fjeldet, og se, hvad skede? Dampskibet maatte stanse! Da lød der omkring fra Fjeldene-

et jublende Hurraraab. Formasteligheden havde altsaa faaet sin Straf. Naturen, den gamle gode, havde vist sin Magt. Men længe varede det ikke. Dampskibet rystede og samlede sig til en kraftig Anstrængelse. Paa ny gled det fremover og viste sin Magt imod Rossens Anfald. Det var Seierherren i den korte Vædestrid, og Folket gav sig. Her var intet andet at gjøre. I Aarenes Løb blev Prins Gustav stedse mere populær. Nordlændingen følte sig tryggere derombord end paa en af sine Fembøringer. Et Skib, der i den Grad gled ind i Folkets Bevidsthed, har aldrig faret langs Norges Kyster. Prins Gustav blev i Nordland rent som en af de gamle Landvetter ; den sad inde med Folkets Kjær lighed, og endnu kan der vel være en og anden af den gamle Slægt, som længes tilbage mod den Tid, da han Gustav dampede efter Nordlandskysten og besørgede Forbindelsen fra Bergen eller Trondhjem lige til Hammerfest. Den Gang var det som en Fest, naar Dampskibet kom. Alle maatte ud og se paa det. Ja, da var Dampskibet fremdeles Verdens store Vidunder, der overgik al Begribelse. Og denne Forestilling holdt sig adskillig længere, end mange nu kan forestille sig. Jeg erindrer meget vel, at jeg i 1886 spadserede over Hardangervidden med et gammelt Ægtepar fra Hol i Hallingdal, som vandrede til Øifjord for der at se, hvad de aldrig før havde rullet til at se, et Dampskib, hvorom de havde hørt saa meget, der forekom dem utroligt. De fik det at se, og de vandrede glade tilbage til det ensomme Hjem i Fjeldbygden. Ensomme — ja, det var det den Gang, i 1886. Men nu er det ogsaa der blevet anderledes efter Jernbanens Istandbringelse.

Vidundernes Tid er inde. Det er, som om det ene Vidunder skal slaa det andet. Gamle Prins Gustav bidrog

i Grunden ikke saa meget til at forandre Nordland, som det skulde troes. Post og Passagerer kom raskere frem. Men for øvrigt blev meget ved det gamle. Jægerne seilede ganske som før til Bergen, og den lokale Trafik Nordland over blev ganske som tidligere forbeholdt Baadene. Selv da der blev 3 Dampskibe, som besørgede Forbindelsen paa Hammerfest, var der ikke saa stor Forandring. Langs Kysten var der Dampsamkvem en Dag i Ugen nordover og en Dag sydover. Men paa andre Dage hjalp man sig med baadskyds. Jeg har saa mangen en Gang roet og seilet langs Lofotvæggen og sendt beundrende Blikke over mod den ligesaa bedaarende Tinderad, som med Rette er Saltens Stolthed. Hvis det hele alene skulde sees under Hensyn til Naturnydelsen, da var der ingen særlig Grund til at juble over de moderne Kommunikationsmidlers Seier. Thi det er med Nordland som med Næreimfjorden, at man faar det bedste Indtryk af Naturrens Storhed, naar den sees fra en Robaad.

Vestfjorden maa med Nødvendighed indtage en stor Plads i Nordlændingens Forestillingskreds. Den er det store Arbeidsfelt, hvorom Manges Tanker maa kredse det hele Aar til Ende. Liv og Virksomhed knytter sig til den, saalænge den viser sig i velvillig Arbeidsstemning. Vestfjorden har i Tidernes Løb givet Nordland meget af dets gamle og nye Velvære, og paa den har engang i Historiens Morgentimer Tyskebyrge og meget af det gamle Bergen steget op af Havet.

Men som Vestfjorden er gavmild, saa er den ogsaa graadig. Meget har den givet. Meget har den taget. For Enker og Faderløse har dens fraadende Bølger for altid revet deres Forsørger bort, han, mod hvis Tilbagekomst de havde higit i de mørke Vintermaaneder. Den Salme-

sang, der har lydt over de Mange, som ikke mere har gjenseet Hjemmet og de Kjære, den har været spillet af den Æolusharpe, som i Stormnattens Mørke har sendt de vilde Toner over det brølende Havs Kjæmpebølger. Ingen Præst har faaet lyse den sidste Velsignelse over alle dem, som er sænket i disse Tusinder af vaade Grave, Grave uden Ligstene. Her er Nordlands store Kirkegaard, hvorfra Havet engang skal give de Døde tilbage, de Døde, hvis Ben skjules dernede i Dybet.

Eier Verden nogen anden Kirkegaard, som kan sammenlignes med denne? Der er en Lighed, som her nødvendig maa byde sig frem. Skuet ud over Vestfjorden er, som om den var en eneste lombardisk Slette, sænket ned under Havet, omgivet af de herligste Alper. Ialfald maa jeg altid, naar jeg staar paa et Dampskib, som det stikker Stevnen ud fra den skjærmende Skjærgaard, uvilkaarlig tænke paa det Billede, jeg saa ofte har seet fra Taget paa Milanos Marmorkirke eller kanske endnu bedre ovenfra den Høide, som bærer La Superga, de sardinske Kongers herlige Gravkirke. Vestfjorden er i Storhed, i Billedets Skjønhed og Afveksling fuldt et Sidestykke til den mægtige Slette, der læner sig mod de bræfyldte Alper. Norden har rigtignok et andet Lys end Syden, men det er ikke ringere end Alpernes Glød. Slig en Straaleglans, som her kan kastes over Land og Hav, den ser man ikke ellers. Her er det det vældige Almagts Billede, som stilles os for Øie. Men da maa det ikke alene sees; det maa ogsaa forståaes, og den som lader det ligge uden en dybere Tilegnelse, fortjener sandelig ikke at faa nyde den Lykke at se det om igjen.

Den første Gang, jeg kom over Vestfjorden, var det i de sildige Aften- og Nattetimer. Jeg havde køiet i Tide

for at faa sove i Ro, og det lykkedes. Tidlig om Morgenen, inde i Skjærene udenfor Balstad blev jeg purret, og snart saa jeg Skottinden over mit Hoved, i en herlig Morgenbelysning, medens længere borte de vidunderlige Himmeltinder tegnede sig mod Horisonten. Med Ærefrygt traadte jeg ind i en ny Verden, som hidtil havde været mig ukjendt, men hvormed det gik let at blive fortrolig. Disse Julinætter, i hvilke Solskiven vandrede henover Himmelen i Nord, tittende frem bag Tinderadens spidse Syler! Den unge Mand følte sig hensat i et Vidunderland, hvis Indtryk siden gennem femti Aar har vist sig at besidde Evnen til aldrig at glemmes.

Men otte Dage senere var alt som forandret. Vestfjorden røg op i en Storm, som den sjelden skal sees, og den væltede sig med et Skumhav mod Lofotstranden. Dampskibet skulde være at vente. Men det gav sig i Havn ved sidste Anløbssted paa Fastlandet. Fra Buksnes Præstegaard, som dog laa 5-6 Kilometer inde paa Vestvaagøen, saaes Bølgekammene, der brød sig ind mellem de høieste Skjær, og paa det høitliggende Fyr ved Balstad kastedes Havsprøiten ind. Der blev Tid til at vente, til at følge Elementernes Raseri. Først da de vrede Bølger begyndte at stilnes, lagde Dampskibet ud paa Vestfjorden og brugte over denne længere Tid end sædvanligt, saa det var langt fra en Overraskelse, da det omsider lagde ind til Balstad.

Ombord var der en trykket Stemning. De to Sjøofficerer, som var paa Skibet, den ene Chef, den anden Styrmand, saa øiensynlig for Øieblikket ikke lyst paa Tilværelsen ; men det var ikke let at komme paa det Rene med, hvad Aarsagen var. Omsider brød Chefen Tausheden og fortalte min Fader, der som gammel Sjømand var begges

Kammerat, om et Brev, som Styrmanden havde faaet i Trondhjem. Det var den gamle Historie, som ofte er foregaaet, og som vel aldrig vil ophøre, Historien om ung Kjærlighed, som ikke bliver gammel, om en ung Pige, som vaagner til Erkjendelsen af, at den første ikke er den rette. Jeg har kjendt dem alle, og alle er de forlængst vandret did, hvor der hverken gives eller tages til Ægte. Særlig kom jeg siden i Livet ofte i Berøring med ham, som i 1861 var Styrmand. Men det var mig paafaldende, hvorledes hint Brev for altid havde forandret ham og paa hans Ansigt fæstet det Udtryk af Skuffelse, Sorg og Bitterhed, som det havde efterladt i den ungdommelige Sjømands Sind.

Hans daværende Chef havde efter Evne staaet ham bi med velmente Trøstens Ord. Jeg husker ham endnu, som han stod paa Dækket, da vi mod Aften, efter en i Dampskibsalonen indtaget bedre Souper, skulde ud igjen af Raft-sundet og i ny Omgang prøve Vestfjorden. «Jeg har sagt ham,» saa forklarede Chefen, «at han skal være fornøiet; naar hun ikke vil have ham, saa er hun ham ikke værd.» Den videre Udvikling af denne Livsfilosofi blev imidlertid afbrudt. Thi Havets Bølger begyndte at rulle og revolterede min ungdommelige Maves Indhold af Hummer, Laks, The, Kalvesteg og alt det andet, som Restauratøren havde trakteret den med. Det er overflødigt at beskrive, hvorledes Sjøsygen virker. Men Chefen var en tyk Herre, og min Hummer rn. m. broderede hans nye Pjækkert. Dette irriterede den i sig selv godmodige Mand; lian greb den unge Student i Nakken og slyngede mig over paa den anden Side. «Staa ikke der til Luvart og kast op!» Jeg seilede ned i Læ og blev foreløbig liggende der, indtil jeg kunde udføre Tilbageset ned under Dæk-

ket og der finde frem til min Køie. Da jeg atter viste mig paa Dækket, var det stille. Tjeldsundet var for længe siden passeret, og ingen Bølger skulde længer lade frygte Gjentagelser af Optrinet fra Raftsundet.

Men det gamle Ordsprog havde vist sin Sandhed. Ulykken havde ikke kommet alene. Styrmanden havde mistet sin Forlovede, jeg min ikke fordøiede Souper og Dampskibschefen faaet sin nye Pjækkert spoleret. Paa den Tur blev da heller ikke Spørgsmaalet om ulykkelig Kjærlighed videre drøftet. Der bød sig jo frem saa mange andre Gjenstande, der var værd at omtale, og som lagde et stærkere Beslag paa Opmærksomheden.

Ofte senere har jeg gjort Færden over Vestfjorden, og jeg har seet den i alleslags Veir, snart som den blanke Flade, der speiler Fjeldene, — snart i et kampfyldt Opørør med et Kav af toppende, skumhvide Bølger, men altid storartet skøn. Jeg har hørt Fortællingen om Livet derude, paa Jægter og Baade, med alle dets Omskiftelser, fra Glæde til Sorg. Thi Vestfjorden byder altid Stof, værdigt at omtale og skildre; enestaaende er den, med sin dobbelte Tindeg, foruden og forinden. Det er nok at tænke sig den med den store, fabelagtige Malstrøm, som i Aarhundreder har fyldt alle Seilende med Rædsel, og som endnu ikke helt har tabt den. Malstrømmen er tidlig bleven europæisk berømt, og til den knytter sig alle de gamle Forestillinger om Vestfjorden, saadan man tænkte sig den. Ja, Vestfjorden er uendelig varieret fra ytterst til inderst, og nu er den jo i sin inderste Bund gjennem Jernbanen til Narvik knyttet til Verden udenfor. Dermed er endmere dens Vidundere lagt aabne for Besøgende fra alle Kanter. At naa derhen er blevet en af de lette Muligheder.

GAMLE REGNSKABER OVER FOLKEMÆNGDEN

Lofoten var et Distrikt, som tidlig viste en Antydning til Væreiére. Antagelig skjuler de sig under Skippernes Klasse. Der er et noksaa interessant Regnskab for Lofotens Len fra Aar 1610, hvori der forekommer baade Odelsbønder og Leilændinger og dertil Skippere og Styr mænd. I Vaagan Fjerding er det mærkeligt at forefinde Skipperne netop bosat paa de kjendte Vær. Der er af dem fem Stykker, og disse kaldes Knut i Kabelvaag, Kristen i Svolvær, Kristen Henriksson i Storvaagen, Oluf Tollufsson paa Aarsten og Anders «Gløesen» paa «Folkestaa». Hvad der nu er bekjendte Vær, var det ogsaa den Gang, — jeg kunde gjerne tilføie et «selvfølgelig», og intet kunde jo forekomme mere sandsynligt, end at det var Væreiérerne, som tillige var Jægteiére og Skippere. Der var for disse 5 Skippere endnu 3 Styr mænd. I denne Fjerding opregnes ingen Odelsbønder. Maaske har de faldt sammen med Skipperne. Dertil var der 34 Leilændinger, 49 Husmænd, 10 Dreng med fuld Løn og 3 med halv Løn.

Saa var der Flakstad Fjerding, hvori der opregnedes 3 Odelsbønder, deriblandt Tomas Kristofersson paa Moskenes, Frederik Jakobsson paa Sund og Tomas i Skjelfjorden. Dertil kommer endnu to Skippere. Videre var der her 41 Leilændinger, blandt dem en Robert paa Aa; saa kommer 43 Ødegaardsmænd og Husmænd; 18 Dreng, som tjener for fuld Løn, og 3 for halv Løn. Hertil er der Vestvaagøen, hvor man først træffer de to Fjerdinger, Buksnes og Hol. I disse er der 7 Odelsbønder : Povel og Johannes i Vik, Oluf Hanssøn paa Appenes, Kristofer Offersøen, Per Steffenssøn paa Være, Jakob Jenssøn i Petviken og Inger paa Stene. Men Odelsbønder og Skippere

er ikke her de samme Personer; thi endnu forekommer der her 4 Skippere og 4 Styrmand. Saa er der videre 79 Leilændinger, 42 Husmænd samt 12 Dreng for fuld Løn. Nordsiden af Øen indbefattedes af den saakaldte Rekkedals Fjerding, det nuværende Borge, med fem Odelsbønder (Jens Mogenssøn paa Tingstaa, Per Olsson i Tingstaa, Rasmus og Per paa Thaal, Kristofer paa Hauge), 4 Skippere, 2 Styrmand, 121 Leilændinger, 66 Husmænd, 4 Dreng for fuld Løn og 8 for halv. Af disse Tal sees let, at Vestvaagøen var den stærkest befolkede Del af Lenet. Den var jo den gamle *Lofotr*, i Modsætning til den svagere befolkede *Østvaagø*, *Vargfotr*. Imidlertid havde denne sidstnævnte de fra gammel Tid mest bekjendte Vær. — Røst og Værø var i 1610 kun lidet beboet. Vi møder der to Odelsbønder, Henrik Nolte (ogsaa kaldt Henrik Badskjær) i Værøen og Laurits i Snelsgaard. Af disse kaldes Henrik Nolte tillige Skipper. Videre var der paa Værø 17 Leilændinger og 9 Husmænd. Som Røsts Almue opføres 2 Skippere, 1 Styrmand, 18 Leilændinger, 8 Husmænd og 5 Dreng for fuld Løn.

Imidlertid kan ikke de her angivne Tal meddele nogen Forestilling om den Menneskemængde, som samledes paa Lofotens Øer under Fisket. Thi denne kom for en overveiende Del fra andre Steder, ganske som nu. Men der var ikke i 1610 og heller ikke før længe senere nogen Statistik over disse fremmede med deres Baade og Redskab. Alt saadant var i de Dage aldeles ukontrolleret.

EN FORTÆLLING FRA LOFOTEN OG NAMSESKOGENE

Livet paa Lofoten har længe grupperet sig efter de store Vær, hvor Fiskerne om Vinteren samlede sig. Væreierne var

Overklassen. I deres Hænder laa megen Magt. Hvorvidt der altid var tilsvarende Velstand, kunde være tvivlsomt nok, og om enkelte var det ialfald sikkert, at de maatte kjæmpe haardt for at klare alle Eventualiteter, som bød sig frem. Men saa var der enkelte, af hvis Rigdom der gik et stort Ord, og det med Rette. Ogsaa rent personlig var der mange Forskjelligheder mellem de enkelte. De første Gange, da jeg var paa Lofoten, og jeg kom derhen med min Fader, blev jeg kjendt med Forholdene og fik meget at vide. Jeg kom i alle Væreieres Hus, paa alle Præstegaarde, og fik høre meget i Samtaler.

Men jeg fæstede mig snart ved en enkelt Personlighed., om hvem der taltes meget, og det ikke altid til det bedste. Jeg havde mærket, at min Fader kun nødigt reiste til det Hus, og jeg saa snart, at der i det var eiendommelige Forhold, som bød alle imod. Manden, den grundrige Mand, som holdt mange Fiskeres Skjæbne i sine Hænder, — han saa skummel ud, som om han havde noget at skjule. Smiskende og bukkende, drog han sig fremover sin egen Brygge, som om han vilde værgе sig mod de Følelser, han vidste, at alle nærede mod ham. Det var, som om han bar paa en stor Uhygge. Saa var der hans Hustru. Hun viste Sporene af fordums Skjønhed, men endmere af knugende Sorg, en Sorg, som havde lagt Hjerte og Liv øde. At der her en Gang havde været spillet en Tragedie, var tydeligt; men hvordan havde denne Tragedie gaaet for sig? Opløsningen paa Gaaden fik jeg delvis i de nærmeste Dage, og den gav et uhyggeligt Billede fra Livet.

Værets forrige Eier havde været meget rig, og hans eneste Arving var en smuk Datter, til hvem der meldte sig mange Friere. Hun havde i Stilhed skjænket sit Hjerte

til en ung Mand, der eiede et nærliggende Vær. Men ingen vidste det, og allermindst den udkaarede. Da kom der til denne en Ven, som trods sit lidet tiltalende Udseende havde vundet hans Tillid. Saa talte de en Dag sammen om den unge Pige, og han, som var elsket, men ikke selv vidste det, aabnede sit Hjerte for Vennen. Denne tilbød sig at undersøge Stillingen. Den unge forelskede Væreier tog med ubegribeligt Kortsyn imod dette Tilbud, og Vennen drog afsted som Frier pr. Kommission. Men deraf kom der aldrig noget godt ud. Thi Kommissionæren skal have misbrugt den Tillid, som var ham vist.

Han fortalte — saa hed det sig ialfald almindelig — den unge Pige, at den, hun vilde have, var en letlivet Person, som intet mente med sine Tilnærmelser, og at han aldrig kom til at melde sig. Lidt efter lidt undergrov han de vakte Følelser, og da saa den unge Pige var opfyldt af bitter Skuffelse, da benyttede han Anledningen og meldte sig selv som Beiler. Da den anden ikke lod høre fra sig, medens han ventede paa Meddelelse fra den troløse Ven, tog hun i Fortvivlelse den nye Frier, og der blev Bryllup i en Fart. Først efter dette, men altfor sent, fik Bruden Kundskab om det rette Forhold, og dermed knustes hun. Foragten var en Hevn, som kun bed ganske lidet paa den Person, hvem den rammede, og som havde tilintetgjort hendes Lykke.

Men endnu en Tilværelse blev knust. Han, som virkelig havde været elsket, fik sit Liv forgiftet gennem den falske Vens Bagtalelser. Han levede længe, men kunde ikke samle sit Hjerte til nye Følelser. Han søgte Trøsten, hvor han kunde faa den. Glad og ligefrem, hjertelig og imødekommende, som han af Naturen var, kunde han under Flaskens Indflydelse atter vise sig fra denne Side.

Jeg har ofte været i hans Hus og ofte seet baade den knækkede og den atter opstrammede Personlighed. I denne sidste Skikkelse vandt Væreieren uvilkaarlig Sympatien, især naar man havde hørt om den Skjæbne, den falske Ven havde paadraget ham.

Saa var det denne. I Modsætning til den bedragne, som var likt af alle, var han bestandig ilde omtalt, og min Fader kunde fortælle mig om et Sammenstød, han havde haft med ham i 1854, medens han opholdt sig der i den kgl. Kommission, som forberedte den første nye Lofotlov. Væreierne betragtedes den Gang som Disponenter over Rorboderne paa deres Grund, og de ansaa sig som berettigede til at lade enhver Fisker kaste ud, som ikke handlede efter deres Ønske. De gamle Rorboder var et elendigt Kvarter. Men de var dog det eneste, der fandtes. Nu var der paa dette Vær en enkelt Fisker, som ikke var istand til straks at betale den nøieseende Væreier, og paa Øieblikket blev han foranstaltet udkastet. Fiskeren var fortvivlet, og de øvrige Fiskere, som roede fra samme Vær, hvor de havde samme Behandling i Vente, delte hans Følelser. Men hvad kunde disse stakkels forkuede Mennesker vove at gjøre mod den almægtige Væreier? Tilfældigvis blev Kommissionens Medlemmer, tre i Tallet, underrettet om, at der var Uro i Leiren, og da de fik Aarsagen at vide, maatte de straks staa paa den udkastede Fiskers Parti. Saa greb der en ny Magt ind, som ikke tidligere var kjendt i Lofotens Historie, men som nu, i Kraft af Menneskelighedens Ret, blev stærkere end selve Væreierens mulige Privilegier.

Kommissionens Medlemmer sagde uden videre til den udkastede Fisker, at han skulde flytte ind i den Rorbod, ivor han hidtil havde haft sit Tilhold. Manden kunde

ikke selv tro, at dette kunde gaa. Men saa tog de tre ham mellem sig og fulgte ham derhen. Fiskerskaren forstod, at noget nyt og hidtil ukjendt var i Frembrud, og den hele Flok fulgte efter dem, som gik i Spidsen. Det blev som et helt Opløb. Men Tilfredsheden var almindelig. Væreieren vovede ikke at tage Kampen op. Fiskeren blev rolig boende i sin Rorbod, ialfald for det Aars Fiske.

Nu er Væreieren forlængst død, og hans ulykkelige Hustru har fundet den Fred, hun stundede mod. Været er paa andre Hænder, og kun faa er det vel, som nu mindes den sørgelige Historie, som har knyttet sig dertil, Vestfjordens Bølger synger nok sin gamle Sang. Men den nævner Intet om den lidelsesfulde Kamp, som her har været ført af en Kvinde, der blev slidt ud ved en grusom Mands Bedrageri. Paa et Sted, som ligger langt fra Vestfjorden, har jeg imidlertid engang faaet en Mindelse om den samme Mand, og helt instinktmæssig har jeg til ham og hans Slægt knyttet noget, jeg saa og hørte i helt andre Omgivelser. Det er ganske mærkeligt, at man der har sagt mig, at dette Instinkt ikke var saa ganske urigtigt. Nærmere Detaljer har jeg ikke faaet. Men nu i den sidste Sommer fik jeg atter Bekræftelse paa «let, som jeg havde saa at sige anet mig til. Det var midt paa Vestfjorden, som jeg nu sidst talte med nogle lokal-kjendte Mænd, der stod paa Dækket og sammen med mig stirrede ind mod Tindernes Rad. Vi kom til at tale om Forholdene i gamle Dage, og jeg nævnte derunder den nys nævnte Væreier. Han var godt kjendt af de Andre. Men saa hændte det, at der om ham blev ytret velmente Ord.

Den ene af Mændene sagde, at han havde kjendt vedkommende Væreier godt, og til en Tid været i hans Brød.

Det var, som han nu blev beskrevet, en grei og ordentlig Mand, med hvem det var let at komme tilrette i alle Forretninger. Ord som disse maatte forbause den, som havde hørt den almindelige Mening, som den blev fremholdt i Væreierens Livstid, og som da nu lød helt anderledes. Hvem havde Ret? Den almindelige Opinion, saadan som jeg lærte den at kjende for femti Aar siden, eller den Mand, jeg uventet traf nu i Sommeren 1911? Han lod ialfald til at være vel kjendt med Forholdene, og han gav mig atter Oplysning om, at mit Instinkt ikke havde ført mig ind paa et urigtigt Spor ved den senere Anledning. Jeg skal fortælle, hvad det er, som jeg derved sigter til.

Den skumle Væreier stod længe for mit Blik. Han forekom mig at være en Type for en Mand, der kunde misbruge sin Stilling til at trykke de Smaa til Jorden, og han gav mig i hine Aar, da jeg havde gjort hans Bekjendtskab, meget at tænke paa. Det var ligesom et Stof til en hel Roman, hvori han spillede en lidet tiltalende Rolle. Imidlertid gik Aarene. Jeg var nogle Gange i Nordland, og jeg saa det Sted, hvorom jeg her har fortalt. Men ham selv mødte jeg ikke oftere. Saa kom der en Sommer, da jeg atter stevnede mod Nord og drog fra Namdalen over Namseskogene over til Vefsen. Langt inde paa disse, ved Bredden af Namsens rolig flydende Strøm, stødte jeg paa et forunderligt Hus. Det var af Træ, helt tækket med graa Planker, bygget i Firkant, helt afstængt fra enhver Forbindelse med Udenverdenen. Ikke et Vindu var at se udad, og ingen Dør uden en Vindebro, som kunde slippes ned indenfra, men til daglig var heist op. Huset var af en saadan Bygningsmaade, at det uvilkaarlig syntes at minde om, at en tung Menneskeskjæbne havde været knyttet til disse Tømmervægger. Den Mand,

som havde ladet det bygge, maatte have noget at skjule, noget, der drev ham til at sky Omgang med andre Mennesker. Uvilkaarlig spurgte jeg de Rorskarer, som fulgte mig opover Namsen, hvem dog denne forunderlige Mand havde været, og de gav mig Svar.

Det var en Riking, som en Dag var kommen farende langt nordenfra, og havde udvalgt dette Sted til sit Opholdssted for alle kommende Dage. Han havde følt sig tiltalt af den her raadende Ensomhed, og saa havde han bygget det Hus, der endmere kunde lade ham skille sig fra de Mennesker, som Tilfældet maatte føre ind i Namseskogenes store Stilhed. Her havde han levet. Her havde han draget det sidste Suk. Men et kjærligt Minde levede der ikke efter Menneskefienden paa Namseskogene, skjønt ingen heller vidste noget ondt at fortælle om hans Færden i disse Omgivelser. Det var det mystiske Skjær, som hvilede over Manden, der hos mig reiste Tvivlen om hans Fortid. Rikingen, som var kommen langt nordenfra, maatte — saa forekom det alle — have gennemgaaet noget, som endnu tyngede og drev ham fra Menneskers Samfund. Hvad dette var, det vidste nu heller ingen, og det kan godt være, at det, som førte ham til Ensomheden, kun var en særlig melankolsk Naturtrang. Jeg ved intet derom, kun det, at jeg øieblikkelig tænkte mig, at Rikingen og Væreieren fra Lofoten kunde staa i nogen Forbindelse, og siden har jeg hørt nævne, at en saadan havde existeret. Samme Person var det nu ikke. Men der maatte kunne findes et Slægtskab, om nogen nærmere vilde lede efter, — et Slægtskab mellem Mennesker, et Slægtskab mellem Begivenheder, over hvilke der ellers let kastes et Slør. Slægtskabet var der, det blev mig bekræftet i 1911.

Namseskogene kan have sin Romantik, og det samme kan Lofotværet have. Der sker meget mellem Himmel og Jord, som øver en forunderlig gribende Virkning, og som formaar at sætte Fantasi i Bevægelse. Men saa maa det ogsaa erindres, at naar Virkeligheden helt opklæres, saa svinder ofte Romantiken helt bort. Og dog, der er noget pirrende i Arbeidet med at søge den mystiske Sammenhæng, og jeg vil saa nødig slippe den Tanke, jeg engang har faaet, og hvori jeg Senere er bleven bestyrket. I det længste vil jeg, kanske rent ud kun paa Grundlag af det, mit Instinkt engang har hvisket til mig, tro, at Væreieren, den falske Ven paa Lofotens Øer, engang er kommen inde fra de dybe Skoges Ensomhed ved Namsens brede Strøm. Derinde laa i saa Fald den Skole, hvoraf han lærte for Livet, — den, hvis Lærdomme han senere fulgte, da han bragte Ulykke over tvende Hjem, over sit eget og over Vennens.

Det kan være, at den, som helt er inde i Sammenhængen, baade med Været i Lofoten og med Huset paa Namseskogene, vil le over den Troskyldighed, som har ladet mig drømme mig ind i saadanne Fantasterier som de her nævnte. Men Latteren skal blive taget med Ro. Den kan taales. Thi saa meget tror jeg at kunne sige, at den, som kjendte lidt til Lofotens geheime Historie og uden nogen Forudanden slumper til at komme frem paa et Sted som den hemmelighedsfulde Gaard paa Namsebredden, han maatte være daarlig udstyret med Fantasi, hvis han ikke her drog sine Slutninger og paa dem byggede Kombinationer. Vi tvinges næsten til at gjøre dem. Men saa er det ogsaa vor Pligt at se, hvor lidet det i Grunden er, som der har tjent os som Underlag.

NORDLANDSK FANTASI

Mindst af alt gaar det an at lægge Fantasien tilside, saalænge man er paa Nordlands Grund. Thi langs disse Strande og Fjelde, her er Fantasi, og midt i det hele der har vi den store, brede og dybe Vestfjord. Som Nordlændingens Liv fra Vuggen til Graven er knyttet til Havet, Fjorden og Stranden, saa er det ogsaa med hans Fantasi, som paa mange Maader i lange Tider har klædt sig i Former fra Middelalderens Overtro og Magi. For Nordlændingen har de vilde Fjelde taget Skikkelse af Uhyrer fra en helt anden Tilværelse, som engang har levet og nu staar der manet i Sten, fra Lekamøen i Syd til Vaagekallen i Nord. Paa samme Maade har han befolket den Verden, som ligger forneden, under Havets Speil, med mystiske Væsener, som i fuld Overensstemmelse med gamle magiske Traditioner fører et Liv, som kun er det kristne Menneskes, omsat til en Karrikatur af det Hellige. Derved lever *Draugen*. Han maa have sin Kirke, og naar Klokkerne ringede i Støt-Rota, da gik Draugen til Alters. Af saadanne Forestillinger kan mange, som for øvrigt kun har havt ringe Kjendskab til disse nordlige Egne, alligevel have faaet sine Indtryk og levet sig ind i Troen paa, at de er dominerende. En Fortælling som den om Skarvene paa Utrøst har ofte givet den lyttende Tilhører et Begreb om den overnaturlige Tilværelse, som i Nordlændingens Fantasi har gaaet parallel med hans egen. Welhavens Alfeland har ogsaa for mange lydt som en Hilsen fra den mystiske Verden, der ligger «tilhavs, i Vest for Helgelands Skjær». Men Kilderne for dette Digt, den mulige Folketro, som kan ligge til Grund derfor, er mig desværre ubekjendt. Jeg ser

mig ikke istand til at give nogen Veiledning for dem, som skulde ønske at trænge ind i Emnet.

Nordlændingen har sine Idealer. Engang har han levet i Drømmenes Land med rige Enge, som bugner af Jordens Fedme, med vakre Gaarde og med store Brygger, der er stuvet fulde med Fisk, medens en vakker Jægt ligger opsvaiet ude paa Bugten. Men der maa vel ogsaa være en Vækst i disse Idealer, endskjønt det kan falde vanskeligt at tænke sig, paa hvilke Veie Fantasien i kommende Tider vil slaa ind. Nordlands Ungdom vokser i vor Tid op med andre Jægter for Øie end de, man før i Tiden saa. Den fordums Jægt, som styrede til Bergen med sit vældige Raaseil, var noget ganske andet end det Billede, som nu byder sig frem af Jægter i bred Linie, for hvilke der er spændt en Dampbaad, som uafhængig af Veir og Vind slæber dem over de aabne Havstykker og gennem de trange, lukkede Sund. Hele den Forandring, som i de sidste femti Aar er foregaaet med Livet, maa vel ogsaa for øvrigt have gjort sig mærkbar. Selv Drømmelivet og dets Forestillinger maa nødvendig følge med og undergaa Forandringer. Fremtiden maa skabe nye Trolde og Utysker, som kan svare til den nye Tids Krav. De gamle Trolde passer ikke dertil. En Fremtidens Kittelsen maa give os andre. Men hvordan maa de se ud, naar de afpasses efter andre Forhold, saadan som de nye Tider bringer dem?

Oppe i Dalene sørpaa kan antagelig Automobilen blive Forbilledet for mangt et Trolde. Men hvad skal saa være Draugen paa Vestfjorden. Undersøiske baade har vel ikke endnu passeret der og har steget op af Vandet. Saa faar den nye Tids Ungdom endnu lidt Tid paa sig, forinden den behøver at konstruere de nye Trolde typer med

al deres Rædsel. For øvrigt er der jo ogsaa den Mulighed, at de fremtidige Ungdommer skal være saa belæst, at de kan mere, at de ikke har Behov for saadant, og at de kun ofrer Troidene, i gammel som ny Skikkelse, et Smil og en Latter. Men det kan dog være tvivlsomt nok, om det Tidspunkt snart er inde, da man naar til et saa overlegent Standpunkt. Mennesket har sine Rædsler, som altid bliver der, og det kan omtrent ikke undvære dem. Skulde det saa engang komme derhen, at dette skede, da maa meget Vand forinden have løbet i Havet. Verden maa da være forandret. Den løber i Sandhed ikke let fra sin Overtro.

GEORG SVERDRUP OG GERHARD SCHØNING

I de Dage, da Dampskibene ikke for dagstøt langs Kysten, da var det, Livet paa de store Vær havde sine rette Former. Den, som engang var kommen derhen, han blev der, til næste Leilighed bød sig frem, og det kunde være længe. Der ydedes en Gjæstfrihed uden Begrænsning, og Tallet af Husets Venner, det var i Grunden uden Ende. Norsk Gjæstfrihed, den naaede sit Toppunkt i nordlandsk og finmarksk Gjæstfrihed, der var ubeskrivelig. Alle var Venner, og om der indimellem kunde findes nogen af de sjeldne Fugle, som kaldtes Fiender, saa var de ikke meget fremtrædende, ialfald var det vanskeligt for en Fremmed at opdage Mærkerne paa dette Fiendskab.

Livet paa et Vær forekom ialfald mig, da jeg færdedes der i Ungdommens Aar, ved en Alder af 18 og 20 Aar, at have det ideelle Præg, som bare efterlader gode Minder. Paa flere Steder var det aldeles patriarkalsk, og Velviljen strakte sig til alle. Det var et Liv, som forekom mig egnet til at gjøre Menneskene gode, og der hørtes derom fra alle Kanter af Kysten, nordenfor Trondhjem. Kanske

de største Lovord hørtes til Berømmelse af det Liv, som førtes hos den gamle Sverdrup paa hans Ættegaard i Namdalen. Her laa der mere af Tradition end ellers over Livet. Thi der var Georg Sverdrup født, og derfra var han udgaaet paa den Bane, der bl. a. havde Mærkestene som Notabelmødet og Rigsforsamlingen paa Eidsvold. Heller ikke var der gaaet saa mange Aar, siden han havde lukket sine Øine. Kort sagt, her forenede sig meget om at kaste traditionsmæssig Glans om den store Ættegaard, hvor fremdeles Gjæstfriheden stod høit. Mine Veie kom i hine Gjæstfrihedens store Aar aldrig til netop at føre mig til dette Sted. Men der var alligevel nok at høre om det Liv, som der levedes, hvorledes den Dør aldrig var stængt, og rundt omkring var der Aflæggere af Slægtens Gaarde, paa hvilke Livet var lagt i de samme Spor, om end efter en mindre Maalestok. I vore Dage er ogsaa her meget forandret.

Lofoten havde ogsaa et stort videnskabeligt Navn knyttet til sine Strande. Paa Skotaas i Buksnes fødtes *Gerhard, Schøning*. Han, hvis Ærgjerrigheds Maal det var at skrive en stor Norges Historie, er vokset op paa Stranden af den brede Vestfjord, med Skuet af Saltens og Lofotens Tinder for sine Øine i Storm og i Stille. Hvad Gutten derude kunde drømme, det blev udført af Manden. Men Gerhard Schøning har vel ikke i sine Landsmænds Bevidsthed indtaget en saadan Plads som Georg Sverdrup, der var saa enestaaende heldig at faa sit Navn knyttet til Aaret 1814, for altid indvævet mellem dettes store Minder. Den fremragende Historiker og Geheimearkivar fra Kjøbenhavn levede under helt andre Forhold, og de to gaar ikke sammen i Nordlands folkelige Tradition.

HOS WOLFF I STORVAAGEN

Lofotens Vær staar i mine Minder med en egen Glans. Der var der flest af dem, fremfor hele Nordland, i en lang Række efter Stranden, mellem Øer og Skjær. Nogle af dem havde vundet sig et stort Navn, tildels like fra Middelalderen af, tildels som Boliger for gamle store Slægter. Som Regel var hvert af disse Vær et betydeligt Komplex af Bygninger, med allehaande Bestemmelser. Paa Gjæsteværelser var der aldrig Mangel, og disses Udstyr var rigeligt. Edderdunsdyner var der i Mængde, ligesom der i Regelen svømmede Edderfugl omkring mellem Brygger og Kaier. Dunen var en Vare, som aldrig kunde slippe op.

Jeg husker især et Vær, til hvilket jeg ofte kom tilbage, det var *Storvaagen*, og *Wolff* i Storvaagen, det var i de Dage over Nordland et stort og viden om kjendt Navn. Gamle Wolff var en velvillig Mand. Jeg fæstede mig navnlig ved, at han paa sit store Vær holdt en egen Ækall, det vil sige en særskilt Mand til at passe de mange Edderfugle. Ækallen var egentlig et Lægdslem. Han boede i et eget Hus paa en liden Holme, hvor Edderfuglene holdt til. Der var gjort istand til dem, for deres Reder, hvor de fik ligge paa sine Æg, ligesom en liden By, hvor de holdt til i al indbyrdes Fredelighed. De kom vraltende op fra Sjøen, og de vraltede ned til den. Overalt var der Orden og Fred, et godt Forhold mellem de mange Mødre, som hver passede sine Unger, naar disse kom ud af Æggene. Ækallen sad paa Holmen som Ordenens Opretholder og Værets Repræsentant. Hans lille Hus var som Edderfugleslottet, og det kunde nok hænde, at Fuglene søgte ind til den gamle Mand, som havde deres Kjærlighed og Tillid.

Huset havde kun et, kanske to Værelser. Men det var ligefuldt hyggeligt, ikke mindst fordi det beaandedes af Godheden mod Fuglene.

En Dag sagde Wolff, Værets Eier, at Ækallen havde inviteret alle os Ungdommer i Kaffeselskab, og da Tiden kom, laa der Baade, som førte os ud til Holmen. Selskabet var ikke ganske faatalligt; men Ækallen optraadte som den overlegne Vært, der ikke røbede, at det hele var arrangeret over fra Været, ved dettes Piger, og at han mindst af alt til daglig havde saa mange hvide Duge og det elegante Kaffestel med de skinnende Kopper af Porcellæn. Kallen var for øvrigt en inkarneret Pebersvend, som til vore Bemærkninger om hans talrige Indryk af Damer gav Svar, som i krasse Udtryk skulde vidne om hans Ligegyldighed overfor det smukke Kjøen. Det fik nu dermed være, som det vilde. Selskabet hos Ækallen paa Holmen i Storvaagen var derfor lige gemytligt. Den nærmeste Lighed var kanske med en Eftermiddagsthe i en Dukkestue. Det blev en Afveksling i det daglige Liv paa et stort Vær, og jeg bevarer det i et kjært Minde om den gamle Væreier og hans Familie.

FILIP PAA BALSTAD

Et Sted paa Lofoten, hvor der ogsaa i de samme Aar kom mange Besøg, og hvor der udfoldedes stor Gjæstfrihed, var *Balstad* ved Vestvaagøen. Der boede to Brødre og to Søstre *Tengmann*, oprindelig Svensker, gjæstfrie og velvillige Mennesker. Tidligere havde de havt en Hund, der nu var død, men ligefuldt levede i Mindet. Filip havde til en Begyndelse hørt hjemme paa Molde og der tilhørt en Distriktslæge. Men saa havde han følt sig tiltrukket af Livet paa Dampskibene med

deres Restaurationer og havde fulgt med dem paa lange Reiser. Filip havde gaet iland paa forskjellige Stationer og undersøgt Forholdene. Resultatet var tilsidst blevet til Fordel for Balstad, og her udvalgte Filip sin Fremtids Bolig. Saa levede Filip her Resten af sit Liv, tilfreds med sig selv og sine Omgivelser. Men han fik enkelte farlige Vaner. Hver Aften forlangte han og fik sit fyldte Toddyglas ved Kakkellovnen, det han ligesaa sikkert tømte helt, — neppe til Fordel for en større Forlængelse af Livet. Filip følte sig altid som den, der stod Menneskene nær og nærmest. Han regnede sig for et Overmenneske og optraadte altid som Aristokraten, der selv vilde vælge sit Selskab. En Tjenestegut forsøgte engang at lokke paa Filip; men det burde han ikke have gjort. Thi Filip saa sin Mand an, og med en Gebærde, der er den selvbevidste, aristokratiske Hund egen, gik han hen til Gutten, lettede paa Benet og dreiede saa Bagsiden til. Filip ønskede ikke Fortrolighed fra den Side. Jeg har talt med mange, som har seet denne Hund, og alle havde mærkelige Ting at berette om dens Liv. Den ældre Tengmann fik Taarer i Øinene, naar han talte om den.

Her paa Balstad var ogsaa den gamle Sjøofficer *Caspar Westerwaldt*, en hyppig seet Gjæst, og i sine sidste Aar blev han af Familien Tengmann ikke sjelden hjulpen gennem sine økonomiske Vanskeligheder. Jeg har tidligere omtalt ham i Beskrivelsen af mine Rejeminder; det var fra Balstad, jeg især kjendte ham. Her var det Tengmann kunde ærte ham og spørge ham: «Hvordan var det med dig og den Prinsessen,» idet han sigtede til en gjængs Fortælling om, at en Prinsesse i Kjøbenhavn i sin Tid havde interesseret sig for den unge Nordlænding. Da jeg skrev om Westerwaldts Livshistorie, tænkte jeg paa

Prinsesse Louise Augusta. Men det kan ikke være rigtigt, da denne maatte været för gammel. Derimod kunde det ligge nærmere, om det havde været Prins Christian Frederiks fraskilte Gemalinde, som havde kastet sine Øine paa ham, hvis der da overhovedet er noget Sandhed i den hele Fortælling.

KUNSTNERLIV PAA LOFOTEN

I Vaagan Præstegaard boede i 60-Aarene Sognepræst *Neumann* med Familie. Han havde en slaaende Lighed med *J. S. Welhaven*, og den livlige Mand undlod ikke at minde om denne. Hans vakre Døtre mindede i Ydre om Faderen, og af dem stod der langt udenfor Lofoten et stort Ry. Men Præstegaarden havde endnu mere at byde paa. Thi her levede længe Maleren *Frants Bøe*. I Kirkevaag malede han sine vakre Billeder af Lofotens Fugleliv, fremfor alt Fugleliv i Midnatsbelysning. Bøe blev over sytti Aar gammel og døde i 1891. Men han har i sin Kunst reist Lofoten et vakkert Minde. I Neumanns Dage var han som et livgivende Element for Lofoten. Man kunde da tale om Kunst i Nordland.

Ude paa Bø i Vesteraalen levede *Fritz Jensen*, som i Düsseldorf havde dyrket Malerkunsten, og som med Ole Bull havde været med om at stifte det norske Theater i Bergen og bagefter var bleven Sognepræst i Vesteraalen. I Vaagan Kirke havde han sat sig et Minde i den store Altertavle.

Efter begge disses Død, baade Bøes og Jensens, fik det nærliggende Svolvær ogsaa sin Kunstner. Men denne, *Gunnar Berg*, blev ikke gammel, og hans Bolig paa den lille Holme i Havnen blev en Tid indrettet som et Mausoleum over hans Kunst. Han tegnede og malede Lofoten,

baade Sommer og Vinter. Men nu er Huset tomt. Male-rierne er delt mellem Forskjellige og spredt til mange Kanter. Hvor skal saa Fremtidens Kunsthistorikere kunne studere denne eiendommelige Kunstner? Tiden er gaaet, og snart er det vel glemt, at Lofoten og Vesteraalen ogsaa har havt sin Kunstperiode. Men ialfald den, der som jeg har . seet Frants Bøe sidde i Vaagan Præstegaard og male sine Billeder, kan dog ikke ganske forsone sig med, at hele dette Liv er forbi, og at der ikke længere bor nogen der nord, som kan fæste de skiftende Solstemninger til Lærredet.

Disse Kunstnere, fornemmelig Bøe, elskede den nordlandske Nathimmel. Men at faa den at se i dens rette Glans er ikke hver Dags Sag. Thi det gaar baade op og ned. Den ene Dag straalende Solskin, den næste Regn og Blæst, hvad ogsaa paa min sidste Reise i Sommer har stadfæstet sig. Men ligefuldt bevarer jeg mangt et Minde fra disse nordlandske Nætter, der overgaar alt andet i Belysningens Skjønhed. Ingen Bølgegang er der; kun af og til en svag Dønning som for at minde om Verdenshavets Nærhed. Luften er mild, næsten varm. Mod Nord har den netop nedgaaende Sol efterladt en svag Rødme, medens en anden Rødme antyder, at næste Dag snart er i Frembrud. Saa bliver denne nye Morgenrødme stedse stærkere og optager i sig Aftenrødmens Rester for at varsle Solkongens snarlige Tilsynekomst. Foreningen mellem Morgen og Aften giver øget Styrke, og det ser ud, som om den nordlige Himmel brændte i fjerne, bærende Flammer. Saadan maa det engang komme til at se ud, naar den store Verdensbrand skal begynde; det er Hav, Luft og Fjeld, som til samme Tid synes at brænde i lave, men tætte Luer. Den nordlandske Nathimmel er al-

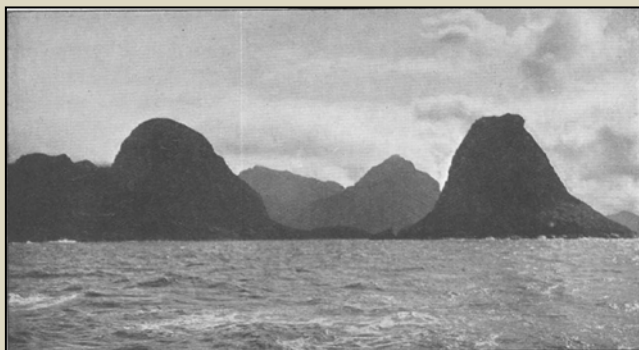
drig saa skøn som i den første Tid, efter at Natsolen er dukket lidt under Horisonten; aldrig formaar den at sætte Skyerne i en saadan Brand som da; aldrig er den saa ødsel med de glødende Farver som i disse faa Uger, der er Nordens egentlige Høisommer.

FORTIDENS RAASEILERE

Ja, man kan allerede tale derom, og snart vil de sidste af dem være borte. Raaseilet, som engang var en Pryd for enhver Nordlandsbaad, er i stor Udstrækning forsvundet. Paa Lofoten skal det alene være inden Vestlofoten, at man endnu finder det brugt, og da især paa Ofringer, der anvendes som LineBaade. Før i Tiden hørte Raaseilerne med til ethvert Billede fra Lofoten. Nu er det forandret, og efterhaanden træder Motorbaadene i Stedet. Romantiken forsvinder ogsaa der, medens Bekvemheden forøges. Det er nu en let Sag at faa sig leiet en Motorbaad, f. Ex. paa Svolvær op igjennem Raftsundet, og dermed sammenbinde de forskjellige Dampskibsruter. Men Landskabet har tabt paa denne Forandring. Før i Tiden var det regnet som et herligt Syn at se Fiskerflaaden seile ud paa Vestfjorden til sit Arbeide. Nu kan det neppe nydes i samme Udstrækning. Der er brudt nye Veie.

Men til samme Tid ser den almindelige Mand med Betænkelighed paa det formindskede Lofotfiske. Han forstaar ikke Grunden dertil. Der er allerede dem, som tænker paa Muligheden af, at Fisket vil komme til at ophøre. Hvordan skal det saa gaa? Til Gjengæld mener man, at Vinterfisket længere sydover er i Tiltagende. Jeg har talt om disse Ting med Fiskere og kan berette om deres Mening. De ser tvivlsomt paa selve Vestfjorden og ved

ikke rigtig, hvad det er for Faktorer, med hvilke der nu maa blive at regne for Torskens og Fiskets Vedkommende. Nei, Verden undergaar ogsaa her Forandringer, og Raaseilernes Forsvinden kan tages som et Udtryk herfor. Hvad vilde en Mand som Petter Dass sige, om han nu kunde gjense sit Nordland? Det vilde falde ham vanskeligt at kjende sit eget gamle Land igjen uden de firkantede hvide Raaseil. Hvad er dog gamle Nordland uden dem?

Paa Yttersiden af Langøen, Vesteraalen

V. VESTERAALEN

Mod Nord er Vesteraalen Lofotens nærmeste Nabo. Det er begge mægtige Ødistrikter. Mellem disse er der megen Lighed, men ogsaa stor Forskjel. Som de gennemgaaende Ruter længe har kunnet ordnes, er Tallet af de Reisende, som hidtil har vendt sig til Vesteraalen, ikke særlig stort. Men det store Spørgsmaal er her *Risø sundets* Opudring. Dette Sund, der ligger indenfor Andøen, er nu saa grundt, at det stanser de større Dampskibes Fart paa denne Kant, og hvis de vil frem, driver dem udenom de store Øer. Her træffer de et Farvand, som maa regnes til de værste i Norge. Ligesaa sikkert som det er at gaa gennem de lange Sund indenpaa Langøen og Andøen, ligesaa urolig bliver Farten udenpaa de samme Øer. I

Grunden er den kun som et Sidestykke til Reisen uden-paa selve Øen Senjen lidt mere nordlig. Disse Forhold har hidtil hindret de store Kystruteskibe fra at vælge disse Veie.

Men Alt kan blive anderledes, naar Risøsundet bare bliver anderledes og sættes istand til at optage de store Skibe ved enhver Vandstand. Da vil meget jævne sig, der nu staar som den store Hindring for Samfærdselen over de nordlige Strøg af Nordland, og derfor er dette med Risøsundet saa stor en Sag for store Distrikter. Da vil der foruden den indre Led gennem Tjeldsundet blive en midtre Led op til Bjarkø og Harstad, medens den ytre bliver, som den er, haard og slem. Til den Tid vil Vesteraalen paa en ganske anden Maade end nu blive et hurtig tilgængeligt Land, og de store Tinder paa Hinnøen og Langøen vil blive saa meget mere beundret. Ligeledes kan der da blive en anden Fremtid for Vesteraalens store flade Vidder, som paa sin Vis langt overgaar, hvad Lofotøerne i samme Retning har at byde.

Vesteraalen er en Verden af Øer, en Verden for sig selv. Hadseløen, Langøen og Andøen er beskyttende Vagtposter for en stor Del af Nordland. I Fællesskab deler Vesteraalen med Senjen Norges betydeligste Ø, Hinnøen, og vinder dermed yderligere Betydning for at løse sin Opgave. Der er lunt inde mellem disse mægtige Øer og paa de brede Sund, som deler dem op og holder dem ud fra hverandre. Men helt anderledes er det ude paa Vesteraalens ytre Side, denne nøgne Kyst, som ligger der uden noget Værn, uden Antydning af en Skjærgaard. Herreder som Bø og Øksnes kan opvise en Kyst, der er veirhaard som faa andre. Kyndige Røster har uden Forbehold udtalt, at langs dem og videre op langs Andøens

ytre Side, der har man at søge Nordlands, ja Norges vanskeligste og farligste Farvand.

Paa dette Farvand har Vesteraalens Dampskibsselskab sine Ruter, og for dets nordligste Partier deler Tromsø Amts Dampskibsselskab dette Arbeide. Der tales nu om at udvide Farten udenom Vesteraalens Øer, og dens Befolkning venter, at saa vil ske. At træffe Bestemmelsen derom kan være let. Ikke fuldt det samme kan siges om det Arbeide, som følger med Udførelsen. Det bliver en ny Indsats af de Anstrængelser, som stadig kræves for at give det norske Folk, hvad det har Ret til at kræve, — for at skjænke det alle Civilisationens Goder og aabne de største Muligheder for Fremtiden. Indsatsen er vanskelig og alvorsfuld. Der bliver en Fremtidens Saga om norske Dampskibes Lokalfart mellem Braat og Brand, i Polarnattens Mulm og Mørke, — en Saga, som vil have at melde om mangen en Daad af Rang.

GAMLE REGNSKABER OVER FOLKEMÆNGDEN

Vesteraalen vari Fortidenet eget Len, eller rettere, det var to Len, *Vesteraalen* og *Andenes*. Af disse var *Andenes* med sine to Fjerdinger Myre og *Andenes* i Udstrækning det mindste og omfattede den store *Andø*. I 1613 giver Regnskabet for *Vesteraalen* 9 Odelsbønder, 9 Skippere, 8 Styrmand, 310 Leilændinger, 208 Husmænd, 58 Dreng for fuld Løn og 17 for halv Løn. Samtidig opførtes for *Andenes* Len 7 Skippere, 3 Styrmand, 62 Leilændinger, 109 Husmænd, 24 og 9 Dreng, fordelt paa de sædvanlige to Klasser. Der var altsaa i begge Len tilsammen en noksaa stor, fast bosiddende Folkemængde. Men der er intet, som her kan oplyse, om der til en enkelt Tid har forekommet noget Tilsig af Fremmede. Antagelig har der dog

foregaaet saadant. Tallet af Skippere og Styrmand skulde dog saavel i Vesteraalen som i Andenes vise et stort Jægtebrug, omtrent jævnbyrdigt med Lofotens. Saadant skulde igjen tyde paa, at der i hine Aar, paa Kalmarkrigens Tider, havde været godt Fiske over Vesteraalen med Andenes. Men deri ligger dog intet bevisende for det nævnte Faktum, og jeg kan intet nærmere udtale. At her har været godt og rigeligt med Fiske, bliver imidlertid rimeligt, og der maa fra disse Strøg have været bragt adskilligt af Torsk og Sild til Bergen. Men jeg indser ikke i Øieblikket, at der er noget at gjøre ved denne Mangel i vor Viden, og Sagen faar staa hen til nærmere Overveielse og Udredning.

ET LAND I FREMGANG

Ialfald er der nu i Vesteraalen, paa de store Flader langs Strandene, god Plads for byggende Folk. Her er Vækst i Forholdene, og Folket er over det hele i Færd med at arbeide sig frem. Det Indtryk, som Landskabet nu giver, er af en helt anden Art, end det skulde synes etter Petter Dass's Beskrivelse. Langs Fjordene og Sundene gaar der nu gode, flade Veie efter Stranden, og her er som ikke paa nogen anden 0 den ypperligste Anledning til at kjøre. Og slige Fjeld, som her er. Især er der Udsigt over modHinnøens vakre Tindirækker, som i *Møisalen* naar sit Kulminationspunkt. Og videre glider Blikket mod Syd, hvor Østvaagøens Tinder viser sine forrevne Former.

Men disse samme Fjelde er gamle Kjendinger for alle, som har pleiet at færdes i Vesteraalen. Anderledes er det med det pulserende Liv, som her møder, og som bl. a. finder et Udtryk i de mange Dampskibe. Her findes i

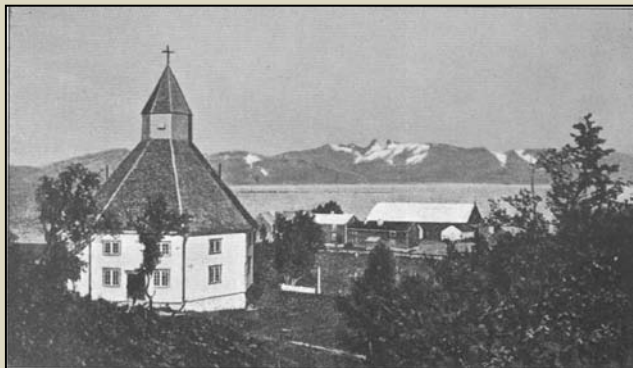
Sigerfjord, Hovedsædet for *Hinnøens Dampskibsselskab*, og Enhver, som kommer derhen, kan være sikker paa, at han der vil træffe en Del af dettes Skibe. *Sigerfjord* ligger paa *Hinnøen* og er Stedet for megen Virksomhed. Endnu større er imidlertid det Liv, som findes lidt længere sydlig paa *Stokmarknes* og *Melbu*, og hvoraf der muligvis med Tiden vil kunne udvikle sig Smaabyer.

Dertil haves ogsaa et af *Vesteraalens* centrale Steder paa *Sortland*, som ligger ret imod *Sigerfjorden*, paa *Langøens Østside*, et deiligt, vakkert Punkt med adskillig Handelsomsætning. Ja, her mødes den Reisende af en Kultur, som faar sit Udtryk paa en for ham behagelig Maade, i et Hotel, som byder Bekvemmeligheder, der maa savnes paa mange mere bekendte Steder. *Sortlands Pensionat* vidner for øvrigt om, at dets Eierinde under et længere Ophold i den nye Verden har lært Kunsten. Hun har taget den med og paa sit Hjemsted skabt et civiliseret Hjem for farende Folk. Jeg traf der en Embedsmand, hvis Forretninger gjør ham kjendt over hele Norge, og han sagde saa stort et Ord, som at dette Pensionat af alle Landets mindre Hoteller var det bedste, som fandtes. Efter at have tilbragt mange Dage paa Stedet maa jeg give ham Ret.

Men *Stokmarknes* er ogsaa et mærkeligt Sted, og her er desuden mere storartet i Anlæg. *Vesteraalens Dampskibsselskab* dirigeres herfra, og har her sit store Direktionshus. Fra gammel Tid staar her igjen en Gade af Markedsboder. Markedet er nu ophævet, og i dets Sted er der traadt et stort Handelsstevne. Men Gaden staar fremdeles, om den end gjør en Smule gammeldags Indtryk. Den gamle Tid er dog dømt. Ogsaa her vil det nye Liv tilsidst seire. Ved *Stokmarknes* sees dette, ikke

mindst ved de nye Huse, med deres Haveanlæg. Der er vidunderlige Haver, som med sine Vækster maa vende op og ned paa alle tilvante Begreber.

Naturens Herlighed fortsætter sig rundt *Hadseløen*, paa hvis Strandflade en Vei fører helt omkring Øen. Der er vakker Natur, venlig og mild, og paa de deilige Mar-

Hadsel Kirke og Præstegaard, med Udsigt mod Langøens Fjelde

ker omkring Præstegaarden, tæt ved *Hadsel* Hovedkirke, udfolder dens Pragt sig i den fulde Glans. De stolte Lofottinder omrammer Egnen og giver den ny Tiltrækning. Hvad kan være vakrere end disse agrikole Landskaber høit mod Nord mellem Tinder og Bræer? Længst mod Syd ligger *Melbu*, Sæde for en stor og mangesidig industriel Virksomhed, med vakre Haver, der bærer Vidne om Stedets høie Kultur. Ved mine tidligere Besøg, helt fra 1861 af, havde jeg aldrig været i Land paa andre Steder

i Vesteraalen end Sortland. Nu fik jeg tage det igjen og erhverve mig et grundigt Oversyn over Hadsels herlige Natur, og ligesaa over al den Civilisation, som her forefindes, Civilisation bygget paa Industri og Handel. Det høres saa ofte, at hele Tromsø Stift befinder sig under Opgangens Tegn, og at ingen anden Landsdel er saa stærkt i Udvikling. Men det er, som om al denne Fremgang kanske mest i Vesteraalen maa træde for Dagen. Der er noget storslaget over det hele, og man faar sig det formelig gjennem alle de nye Anlæg, Indretninger, Brygger, Lagere, Butiker o. s. v. indprentet, at her er der som en svulmende Udvikling, som en stadig Fremgang mod det Større og Bedre. Drømmen om en fremtidig Storhedsperiode for Nordland er ifærd med at opfyldes, den er allerede opfyldt, og Fremgangen varsler om en Fortsættelse. For den, som har seet de samme Steder tidligere, inden Nordlændingen rigtig havde begyndt at tage sig sammen, virker det overalt som en Overraskelse, hvor langt fremad dette Land allerede er kommet. Til alle sine herlige Naturskjønheder har Nordland føiet en ny Tiltrækning, den, som skyldes Folkets ihærdige Arbeide. Der er nu noget Andet end den blotte Natur, som drager mod Nordland. Foregangsmændene staar endnu i sin fulde Kraft, og er de allerede borte, saa er det nu ikke saa længe siden, de forsvandt. Hvert af de opblomstrende Steder har sine Mænd at nævne, og der er mange af dem, Mænd med skarp Intelligens og aabent Blik, foretagsomme Mænd, der freidig gaar til nyt Arbeide. Forstaar man rigtig, hvilken Sum af Dygtighed der er spredt udover Nordland?

Trondenes Kirke ved Harstad, med den gamle Befæstningsmur

VI. SENJEN

GAMLE REGNSKABER OVER FOLKEMÆNGDEN

Medens Vesteraalen fra de ældste Tider af har været som et ægte norsk Landskab og har vedblevet som saadant uden nogen Invasion af fremmede Raser, saa bliver det anderledes, naar man gaar videre mod Nord og træder over i den paafølgende gamle Forlening, *Senjeri*. Ogsaa her har norsk Kultur været gammel i Bygderne og har givet Landet sit norske Præg, tildels i høiere Grad end i de sydligere Landskaber. De gamle Regnskaber syssel-sætter sig her mest med de norske Indbyggere og viser, at disse ogsaa her har været forhaanden i lignende Forhold som i de andre af Nordlands Len. Regnskabet for 1613 giver saaledes for Senjen følgende Tal: 19 Odels-

mænd, 24 Skippere, 17 Styrmand, 390 Leilændinger, 308 Husmænd, 135 Dreng med fuld Løn og 36 med halv. Alle, som paa den Maade opregnes i disse Fortegnelser, de var almindelige Nordmænd.

Men ved Siden af dem dukker her til samme Tid ogsaa op et fremmed Element. Der er en mongoloid, finsk Befolkning, som har slaet sig ned ved Senjens indre Fjorde. Disse betegnes som *Finnefjorde*, og de derboende Finner repræsenterer tilhobe det Element, over hvilket før Kalmarkrigen den svenske Konge søgte at tiltage sig Herredømme og dermed tvinge Nordmændene tilside. Kongen af Sverige krævede foreløbig en Del af den Skat, som kunde kræves. Uagtet hans Ret ikke var erkjendt fra norsk Side, tales der dog om en særskilt svensk Sjøfinneskat. Som Modsætning hertil kommer den Skat, som var forbeholdt den norske Konge, og som benævnes alene Fjeldfinneskat. Nogen nærmere Oplysning til at forstaa, hvad der mentes med disse Udtryk, gives dog ikke i Regnskaberne, som er noksaa kortfattede og ikke indlader sig paa de lange Forklaringer. I Senjens Regnskab for 1612, Kalmarkrigens Aar, var her særskilt *Bumands Leding* og særskilt *Finneleding*, idet den sidste betaltes af Gryllefjords, Gisunds, Dyrø og Astafjords Thingsteder. Det har saaledes været en finsk Befolkning, som har strukket sig nordover fra Grænsen mod Salten (Ofoten) og over den indre Kyst, der var de norske Finnefjorde. I hvert af disse Thinglag boede der en egen Finnelensmand, som til Løn for sin Tjeneste var skattefri.

Efter Krigens Afslutning blev Forholdene øiensynlig fastere, og da opregnes i Skatteregnskaberne for 1628 følgende Fjerdinger eller Thingsteder — to Benævnelser, som maa have samme Betydning: Kvæfjord, Sand, Gisund,

Fiskevaag, Astafjorden, Dyrø, Berg, Baltestad, Gryllefjord og Meifjord. Inden Senjen var der flere Bønder, og sammen med dem enkelte Præster og Borgere i Bergen, som alle havde at betale i Skat Trediedelen af sin Indtægt. Al anden Skat betegnes som Leilændingsskat. Under denne indbefattes følgende Klasser: Skippere og Styrmand, Leilændinger, ringere Leilændinger, Husmænd og Ødegaardsmænd under Et, fuldlods og halvlods Dreng, samt i enkelte Fjerdinger saakaldte *Værgemænd* og Strandsiddere. Ved den første af disse to Klasser menes antagelig Personer, som har Tilhold i Værene. Den sidstes Betydning synes klar nok. For øvrigt var nu Skipper- og Styrmandsklassen noksaa talrig i dette Len, 32 i Tallet. Enkelte Skippere var selv Styrmand. En Skipper havde denne Stilling for en Præst, Hr. Henrik i Tromsøen, og paa Tromsø boede endvidere en af Styrmandene. Om enkelte Skippere og Styrmand heder det, at de i det Aar, «kom intet til Bergen», hvilket havde Indflydelse paa deres Formuestilstand, da de ikke fik den ventede Afsætning. Enkelte Skatydere siges at være Kvinder, og mærkelig nok opføres af dem endog en som Skipper. I Saltens Fjorde er der for øvrigt endnu i vore Dage mange Historier at høre om en bekjendt kvindelig Skipper fra det 19de Aarhundrede, den saakaldte Buks-Berit, som længe før den sidste kvindelige Mode havde anlagt en mandslignende Dragt, og som ofte har styret sin Jægt over Vestfjorden. Hun boede inderst i Tysfjorden, i Hellemobotnen, hvor der endnu lever en liden finsk Koloni, og til dens Medlemmer skulde denne modige Kvinde have hørt. Til Gjengæld skal hun ved Saltens Kyst have Efterkommere, som er traadt helt ind i norske Omgivelser, og som nu for Tiden bærer et over hele Landet velkjendt norsk Familienavn

Den i 1628 omhandlede kvindelige Skipper fra Berg i Senjen hed for øvrigt Maritte Henriksdatter og havde en Styrmand, som kaldte sig Evert Evertsson. Noget nærmere om deres Livsskjæbne kan ellers ikke oplyses. Maaske Maritte mere havde været Eierinde af en Jægt, medens hendes betroede Evert kan have været Navigator paa denne. Men har hun været en Forløberske for Buks-Berit paa den kvindelige Emancipations Vei, da skulde hun i vore Dage være berettiget til et Minde mellem Kvindesagens Forkjæmpere. Ellers maa Æren for at indtage denne Stilling alene blive at tillægge Buks-Berit, og et Minde kunde kanske paa denne Konto reises for hende paa Hellemostranden ved Tysfjordens Bund.

Regnskabet for Senjen Len for 1628 viser for øvrigt til Slutning, gjenem en tilføiet Notits, hen paa mindre hyggelige Forhold, hvortil Grunden for øvrigt ikke oplyses. Det heder: «Efterskrevne er af Mandtallet udelukte, for de ikke har Raad til at give Skat for Armod og Fattigdoms Skyld, saa og ere beladede med Pokker og Frantsoser.» Det er to Grunde, som her angives samlet under Et. Det er ialt 60 Kvinder og Mænd, som paa denne Maade har været rammet. For en Del af dem kan det uden videre antages, at Fisket har slaaget Feil, enten hjemme i Senjen eller ved deres Reise til Lofoten. Et Aar kunde allerede være meget at bære. Men hvordan vilde det saa stille sig, om der fulgte flere Aar paa hinanden i Rad. Dette er jo altsammen let forklarligt, uden at det er nødvendigt at lede langt efter Aarsagerne.

Men saa er der ogsaa det andet Punkt, som taler i sørgelig Nøgenhed. Det handler om Udbredelsen over dette Distrikt af væmmelige Sygdomme. Disse har vel ogsaa sin Oprindelse ovenpaa den Tilstrømning af allehaande

Trondenes Kirkes største Altertavle i Koret Fot. C. Hansen, Harstad

Mennesker, som fulgte med de store Fiskerier. Lofoten trak mange Folk til sig, og ligesom der fra de sydlige Fiskerier, f. Ex. Sildefisket i Paahuslen, hørtes om al den fæle Smitte og lignende, som kom derfra, saa har vel heller ikke Lofotfisket for 300 Aar siden været ganske frit for at ledsages af saadanne Fænomener.

HARSTAD OG TRONDENES

Senjen er et Distrikt med de store Modsætninger. Her staar gammel norsk Kultur mod en helt anden Races drømmende Forestillinger om at være den oprindelige Eier, og her blomstrer op ny norsk Kultur, som nok skal vise Livskraft. I det gamle Trondenes mødes begge Dele. Her staar som et Mindesmærke fra langt tilbageiggende Tider den store, gamle Kirke paa *Trondenes*, og ikke langt fra den ligger den opblomstrende nye By *Harstad* paa et af de mest indbydende, mest idylliske Steder, som disse nordlige Landskaber overhovedet har at byde. *Harstad* er som en Villaby, liggende end under Skoven, med herlig Udsigt mod Fjorde og Fjelde. En passe lang Spadsertur fører ud til Kirken, der staar som en Aflægger fra Middelalderen, knyttet til selve Metropolitankirken i Nidaros. Nutiden er rykket umiddelbart op til Middelalderen, og den, som vil forstaa Norges Historie i de gamle, katolske Tider, kan nutildags alene beklage, at der er ofret saa lidet netop paa dette Spørgsmaal. Men hvilken Forskjel er der saa ikke til samme Tid mellem det Gamle og det Nye?

I Sommeren 1911 skulde *Harstad* glimre ved sin Udstilling. Den gjorde det ogsaa og kunde glæde sig ved en storartet Tilstrømning af Reisende. Der var de, som sagde, at der paa en enkelt Dag havde været 12 000 Men-

nesker samlet i Byen, og uden at jeg kan vove at udtale noget om Rigtigheden af dette Tal, saa skal jeg ialfald bevidne, at der var fuldt af Mennesker, endog til Trængsel paa Brygge og Gader. Ved tidligere Besøg havde jeg havt rig Anledning til at notere en forbausende Talrigbed for Hoteller. Det saa nu ud, som om disse var lidt i Aftagende. Men der var dog fremdeles nok af Steder for Anbringelse af Reisende efter deres skiftende Krav. I 1911 skal der dog have været Behov for en god Del mere, end der var forhaanden. Af de omtalte 12 000 skal temmelig mange ikke have faaet Leilighed til at prøve, hvad der kunde være af Senge.

Udstillingen i 1911 er rost, og derom har jeg Intet at tilføie. Men Harstad bliver, og den er et ægte Nutidsbillede. Den lille By ligger spredt om i Skoven, opover de lave Høider. Paa Havnen er der samlet en hel Flaade af Dampskibe og mindre Seilskibe, som nu formodentlig venter paa Sildens forhaabede Ankomst. Nye Huse tømres op; et mekanisk Værksted udsender sin Damp, og paa Stedets lille Slip skiftes Dampere og Jagter om at komme op. Her er Liv og Virksomhed, og der synes at være Betingelser forhaanden for at skabe end mere deraf.

Harstad har Præget af at have eiet den driftige, ledende Haand, som kan føre an paa nye Baner.

Nær ved Harstad ligger som sagt *Trondenes Kirke*, en mærkelig middelaldersk Bygning, der kan regnes som et Monument over den middelalderlige Kultur, som Norge kunde udfolde lige op mod Nordgrænsen. Nidaros Erkebiskoper har øiensynlig lagt Vægt paa at kunne markere sit og Norges Vælde, selv i det yderste Nord. De har her udfoldet hele den eiendommelige kirkelige Prag, som var anlagt paa at imponere Sindene, og dette har de gjort

selv i en Tid, som vi ellers, og med Rette betegner som en Nedgangens og Forfaldets Periode. Hvad deraf nu er tilbage, skriver sig i alle Tilfælde fra det femtende Aarhundrede. Det er hele tre Altertavler, smukke Arbejder af nederlandsk eller nedertysk Kunst, som endnu viser en mærkelig Friskhed i Farverne. De taler om den gamle Kirkes Magt, om Kleresiets Kunstsans, og om dets Følelse af, hvad der kunde udrettes ved rent ydre Midler. Thi her vilde Kirken vise, hvad den formaae, og den opnaae at godtgjøre, hvor høit den stod over det Barbari, som lurede hinsides den norske Civilisations Yttergrænser. Tilværelsen af en saadan Kirke paa disse høie Breddegrader er egnet til at vise, hvad Nordland har været i fordums Dage. Naar Norge kunde reise den Kirke saa langt ude imod Periferien, da er dette vel værd at agte som et Vidnesbyrd med betydelig historisk Vægt om, hvad Norge engang har kunnet byde af kirkelig Kultur. Denne Kirke staar som et Mærkepunkt ved Enden af den Indflydelse, som havde sit Udgangspunkt i Nidaros. Om Erkebiskopen boede i denne By, saa var hans Decanus den raadende Kirkeherre paa Trondenes. Magen til Kirke findes ikke i noget andet Land, der ligger saa høit mod Nord. Men Bygningen taler ogsaa om nogen andre Egenheder; den var tillige et Forsvarspunkt, men mod hvem? Antagelig har der i dette Strøg, af og til, kanske med nogenlunde regelmæssige Mellemrum, foregaaet Indfald fra Øst, og Russere har herjet over hele Finmarken lige til det gamle ægte norske Grænseland, som maatte forsvares mod dem.

Omkring Kirkens Kor, paa den østlige Side, som vender mod Søen, er der bygget en Mur, forresten nu nok saa lilleputisk i sine Dimensioner, og fra den springer der

Trondenes Kirkes Kor med de tre Altere Fot. C. Hansen, Harstad

frem to lave Befæstningstaarne. I vore Dage synes disse kun at have budt ringe Beskyttelse. Muligt, at de alene har skullet tjene som Udkigsposter. Men det kan ogsaa være, at de oventil har været fortsat med et lidet Bygværk af Tømmer, og at de forsaavidt har været planlagt og udført i ægte middelaldersk Stil. Muren staar nu kun med et lidet Stykke. Men det er ikke derfor sagt, at den i Middelalderen har gaaet meget længere. Thi det lader sig ogsaa tænke, at selve Kirkens Mure har hørt med i Befæstningsværket. Mod dem har Angribernes Lanser og Pile prellet af, og der har disse ikke kunnet udrette noget med sine Forsøg paa at stable op brændende Sager. I Feidetid maatte Kirken byde sig frem som et Opholdssted under et fiendtligt Angreb. Den er da benyttet, og med Held. Den gjør et stort og massivt Indtryk, og dette har været beregnet. Om den kan det med Føie siges: *ad utrumque paratus*. Det har været den missionerende Kirke, men ogsaa den værnende, den forsvarende, som ikke har villet give fra sig det, som engang var vundet for Kirken og for Norge. Gjennem Tiderne har Trondenes Kirke vakt Opmærksomhed, og det med Rette. Selv nu, da dog det meste af Kirkens gamle Pragt er forsvundet, maa man med Grund forbauses over, hvad her fremdeles er at se. Hvilken Kirke i Norge kan fremvise tre Altere i Koret? og alle disse med særskilte Altertavler, mærkelige baade gennem sine udskaarne Billeder og ved sine Malerier? Oprindelig var der endnu flere af disse Altertavler. Men allerede i Begyndelsen af det attende Aarhundrede er de blevet fjernet fra Trondenes og overført til andre Kirker i Senjen, som paa den Maade fik adskillige Prydelser, og derfra er de atter komne til Museer?

Oprindelig hørte til Trondenes Kirke tolv Kannike-stole af Ek, samt to større, særlig udstyrede Stole, hvoraf den ene var for Erkebiskopen, naar han var paa Stedet, og den anden, en Dobbeltstol med Baldakin, sagdes at have været bestemt for Kongen og Dronningen. Alle disse skriver sig for øvrigt fra en Tid, da hverken Konger eiler Dronninger umagede sig til Trondenes, nemlig fra Midten af det femtende Aarhundrede. En Indskrift angav, at de skyldtes Decanus i Nidaros *Svein Eriksson*, og at de var udført for ham ved *Peter Botolfsson* Aar 1463. Nu findes de ikke mere i Kirken. Men rimeligvis er en lav, breddsædet Stol, som fremdeles staar i Koret, Levning fra en af disse Stole. Dette er jo kun min Gjætning. Men en nærmere Undersøgelse af alt, som fremdeles forefindes i Kirken, kunde muligens, om den blev foretaget rigtig grundig, bringe et og andet for Dagen til at faa Lys over det, som nu ansees for tabt. Der er i Trondenes Stemning oppe for at faa Kirken undersøgt, og dermed forbindes ogsaa et Ønske om at faa det gamle Bygværk bragt i en værdig Stand.

BJARKØ OG OTTAR

Hvad kan det være for Folk, som har bygget denne Kirke? Den er ikke fostret af Smaafolks Tanker og Kotkarles Arbeide. Men det kan ikke være vanskeligt at forstaa, hvordan det kunde gaa til, at et saadant Bygværk netop skulde komme frem paa dette Sted. Her havde store Ætter hjemme. I Historiens Dagry levede en af dem paa Trondenes. Denne Æts mest navnkundige Gren boede imidlertid heller ikke langt borte. Bjarkø ligger tæt ved, og der havde *Tore Hund* hjemme. Han var en Broder af *Sigurd*, Herren paa Trondenes, som

havde hentet Hustru fra selve det bekjendte Sole paa Jæren. I senere Tider var Bjarkø Hovedgaard for en Æt med den mest knusende Fornemhed, og med dens økonomiske Magt kunde det ikke for nogen være paafaldende, at den saa at sige ved sin Side havde et Gudshus, der med sit rige Billedudstyr paa de mange Altere gav som en Afglans af Nationalhelligdommen i Nidaros. Men ved Siden deraf har Eggen omkring Trondenes endnu henimod Middelalderens Slutning været Bopæl for Ætter, der, om de end ikke kunde maale sig med den store Bjarkø-Giske-Æt, dog var anseet. Vi ved, at der ialfald er den største Sandsynlighed for, at Norges sidste Erkebiskop Olav Engebretssøn netop var hjemme i dette Strøg, og han var i Aarene 1516–1523 som Decanus i Nidaros selv Sognepræst i Trondenes. Det gaar i det hele taget ikke an at lægge en Fattigdoms Maalestok paa Senjens Forhold i Middelalderen. Der var Nedgang i det femtende Aarhundrede og endmere senere. Men en Del Kraft var dog levnet, og ialfald den norske Kirke havde, som det er let at se, netop paa Trondenes, endnu bevaret sin Evne til at værne om sine Gudshuse. I Erkebiskop Olavs Tid har ialfald Kirken paa Trondenes staaet i sin fulde, imponerende Glans. Hver, som besøger dette gamle Gudshus, der vel nu har opnaaet en Alder af henimod 700 Aar, maa tænke paa, hvad for Minder om gammel norsk Kultur der knytter sig dertil, og fremfor alt have for Øie den levende Forbindelse, som engang bestod mellem Nidaros og Trondenes.

Senjen er i det Hele et Vidnesbyrd om, at det norske Folk ikke har været saa forstaaende overfor sine gamle Minder, som det burde. Disse vakre og kultiverede Egne hører jo netop til de Dele af Norge, som først dukker

frem i Fædrelandets Historie. Man nævner i vore Dage ofte *Ottar* som en Foregangsmand for senere Tiders Opdagere. Men han har hørt hjemme paa disse Kanter, og han har haft en levende Forestilling om alle Nordmænds Samhørighed kanske længe, før Harald Haarfagre udførte sin Bedrift, den politiske Samling af hele Norges Rige. Vi ved om Skiringsal paa Vestfold gennem denne Senjeværings Fortælling. Han har for den engelske Konge skildret sit Fædreland, Norge med dets levende Handel langs Kysterne endnu fra Fylkeskongernes Tid, og hans Beretning er den uomstødelige, uangribelige Kilde for vor Viden om et saa vigtigt Emne som Nordmændenes politiske Herredømme over Finnerne.

Ottar kom med sit Skib til Slesvig og til England, og alt dette er Ting, der for alle Tider maa erindres i vort Fædreland. Desværre kjender vi intet bestemt om Ottars Bopæl. Det ligger

Helgenbilleder fra en af Altertavlerne i Trondenes Kirkes Kor. Fot. C. Hansen, Harstad

imidlertid nær at tænke paa en Forbindelse med et saadant Sted som Bjarkø eller Trondenes, som altsaa i det niende Aarhundrede har været mellem de nordligste Steder, hvor norrøne Mænd havde fæstet Bo. Men norrøn Magt, norrøn Indflydelse strakte sig endnu længere. Alene Havet, det kolde Ishav, kunde sætte den Grænser.

Folket der nord kan med Stolthed se paa sit Land. Det er noget, som kan siges om hele Nordland. Men navnlig kan det siges om Senjen med det herlige Trondenes. Thi der, endnu mere end længere sydlig, kan Folket regne sine Ahner langt tilbage. Netop her har Kulturen havt nogen af sine ældste Rødder i hele Norge. Det kan for os alle gjøre godt at holde denne Sandhed for Øie. I vore Dage, da vi dog med Stolthed kan se hen til saa mange Ytringsformer af Nordlands Fremgang i moderne Civilisation, teknisk og kommercielt, ligger det nær ogsaa at se hen til det, som Nordland har været i længst forsvundne Tider.

NORDLANDS STORE FORTID

Hele Nordlands Befolkning har en Gang givet Anledning til interessante Hypoteser. Men siden disse er døet bort, har der med dem været mere stille. I de Dage, da *P. A. Munch* arbejdede paa sin store Norges Historie, var jo dennes første Grundvold netop bygget paa en saadan Theori om Nordland, at det var her, man havde at søge Nordmandens første Hjem, paa norsk Grund. Det var jo blevet som en usvigelig Læresætning, at det norske Folk var kommet fra Øst, og at det paa sin Vandring mod Vest havde seilet langs Finmarks-kysten og derpaa truffet det første Land, som indbød til fast Bebyggelse paa Andøen og Hinnøen. Der-

fra havde vore Fædre senere fundet Veien mod Syd og saa endt med at brede sig ud over hele det Strøg af den skandinaviske Halvø, som nu kaldes Norge. Men Tiden har faret haardt med denne som med mange andre Hypoteser. Siden Professor *Frederik Brandt* døde, har der vel ikke levet nogen norsk Videnskabsmand, som har været overbevist om Sandheden af denne Lære, der engang havde været forkyndt som usvigelig Sandhed. Engang var det næsten farligt at tvivle paa Theorien om *Norrønafolkets Afstamning* fra Nord. Nu tages den Sag med knusende Ro, og vi kan alle være lige gode Nordmænd, selv om vi i det Punkt aabent træder frem med de helt modsatte Anskuelser.

Men klogt og tilraadeligt vil det imidlertid være at holde sig fra ethvert Forsøg paa at opstille andre Læresætninger, der skal tjene til at løse Gaaden, — den interessante Gaade, hvorledes Nordland har faaet sin Befolkning. Thi den er i Sandhed vanskelig at greie, og saa kan vi trøste os med, at naar den har staaet ugreid saa længe, saa er det vel ikke saa farligt at vente endnu en Tid med Løsningen.

I alle Tilfælde er det mærkeligt med den historiske Rolle, som Nordland spiller i den gamle Tid, da det var Sæde for en Samling af Ætter, som maa regnes at høre med til Norges første. Det er ikke alene en fabelrig Sagnhistorie, som nævner disse. Deres Tilværelse er sikker; den er dokumenteret gennem paalidelige historiske Vidnesbyrd og maa for alle Tider staa uomstødelig fast. Vi kommer ikke bort fra Kjendsgjernerne, og Nordland var fra de ældste Tider i det mindste jævnyrdigt med de største Bygder helt ned i de sydligste Landsdele. Men dette maa have haft sine Grunde. I Middelalderen kunde nu

heller ikke en Æt alene hævde sin Overlegenhed paa en aandig Basis. Der krævedes ogsaa i stor Udstrækning Momenter af rent materiel Art. De store mægtige Ætter behøvede Rigdom for at kunne holde sig oppe i den Kamp for Tilværelsen, som altid har været ført, ogsaa af dem. Men det siger sig da ogsaa selv, at hele Nordland maatte være med om at bygge det Underlag, som der krævedes for at lade dem hæve sig endnu høiere op.

Og spørges der efter, hvad det kan være, som har betinget Nordlands gamle Velstand, da maa det vel først af alt have været Fiskeri, som fra umindelig Tid har gaaet til under disse Kyster. Herfra er den ført udover Europa, og paa den har saa det nordlige Norge hævet sig til en Høide af Velstand, som ad andre Veie ikke vilde været tænkelig. Men hvordan har saa denne gamle Fiskehandel foregaaet? Vi kan saa let tænke os, ad hvilke Veie Lofottorsken har vandret i Havet indtil det Øieblik, da den blev halet op i den nordlandske FiskerPaad ude paa Lofotbanken. Men hvad gjorde den saa, naar den var sat istand for det store europæiske Marked, og hvad blev det for Mellemland, som fik den, naar den først med Jægterne var ført langs Norges Kyst og til Bergen, som meget tidlig blev det store Omsætningssted? Hvordan tjente en høiættet Mand som f. Ex. Paal Vaagaskalm paa den Fisk, som blev fanget ved Vaagan, hvor han holdt til?

Her var et Emne, som var værdigt til en indgaaende Behandling af en norsk Historiker. Der er nok de, som har sat sig for at skrive en indgaaende Beretning om alle Præster paa Lofoten. Men vi vil ikke paa den Maade faa synderlig Rede paa de Muligheder, der har aabnet sig for den Almue, som gennem Aartusinder har strøm-

met sammen helt fra Trondhjemsfjorden og over Finmarksdelet for at drive Fiske ved Lofoten. Det er den økonomiske Historie, som nu hos os maa sættes i Høisædet. Af den kan vi have meget at lære, og til den maa alle henvises, som i kommende Tider ønsker at belære Landsmænd om, hvad Forfædrene har havt at kæmpe med. Men det vil være et Arbeide, som bliver tungt at føre til Ende. Imidlertid, saa kan det gøres, og det maa gøres.

Hver Gang jeg seiler forbi et af de gamle bekjendte nordlandske Vær eller Høvding-sæder, saa stiller disse Spørgsmaal sig frem for mine Tanker og sysselsætter dem i lange Tider. Norges Historie maa i stor Udstrækning skrives som en økonomisk Historie. Saalænge ikke det sker, kan vi ikke forstaa den. Jeg skulde næsten fri-

stes til at sige, at der er anvendt for megen Skarpsindighed paa Spekulationer over andre Sider af vort Fædrelands Historie. Specielt Nordland kommer derved til altfor meget at trænges tilside, og stor Skade er det.

De middelalderske Stormænd, som i Nordland var Eiere af Jordegods, fik for en overveiende Del sine Indtægter i Fisk. Landskylden og Bygselen kom i Fisk, og selv maa de have tjent adskillig paa Fisk og oppePaaret disse Indtægter i Fisk. Men som Tiderne gik, saa fik ogsaa

Gammel Stol i Trondenes Kirke
Fot. Frk. Astrid Tank

Geistligheden adskillige Besiddelser, og Indtægterne af disse flød ligeledes ind i Fisk, ganske som hvad de for øvrigt havde i Indkomster fra de samme Landsdele. Erkebiskopen af Nidaros maatte hurtig blive en Grosserer i Fisk, og disse Interesser blev for ham et tvingende Paand til at holde sig til Vens med det tyske Kontor i Bergen. Paa samme Maade blev Bergens Biskop henvist til noget lignende. Kong Erik Magnussøn overdrog ham Torsken i Senjen, og derfra kom Indtægterne til Bergen. Jeg tænker mig det, at den høie Geistlighed i det trettende og fjortende Aarhundrede ansaa det som en væsentlig Fordel at have Bergens tyske Kontor som Mellemand ved sine Omsætninger i Fisk, og at Kontoret ad denne Vei maa have fundet adskillig Støtte. Ogsaa Staten fik efterhaanden betydelige Indtægter i Fisk fra de nordlige Landsdele. For at faa disse omsat i Penge laa det nær at anvende det tyske Kontor. Efter Inddragningen af Bispestolens Gods ved Reformationen fik Staten endnu større Interesser i at anvende dette som Mellemand. Lensregnskaberne fra det syttende Aarhundrede leverer derom tildels udførlige Oplysninger.

HAALEYGERNE

Folket i Senjen hørte med de andre Nordlændinger til Haaleygerne, og disse var igjen af alle Nordmænd den Stamme, som boede længst mod Nord, og som der i Rækken fulgte paa Trønderne. De Lærde har villet søge sine Forklaringer af Navnet. Men hvor meget de end maa respekteres, saa er dog ikke deres Tydninger blevet staaende. Først skulde, efter *P. A. Munchs Hypothese*, Navnet komme af den Hellighed, som efter den første Bebyggelse var blevet hængende fast ved Norges

nordlige Kyststrækning, hvis Navn da formedes som Haalogaland. Efter Landet kaldtes saa gjennem en liden Afændring dets byggende Mænd Haaleyger. De blev det helige Lands Mænd, hvis Ry stod over alle omliggende. Det er en smuk Theori, genial, som næsten alt, der kom fra Munch, og tiltalende med sin vindende og overbevisende Kraft. Men alligevel holder den ikke Stik, og kan ikke opretholdes. De sproglige Overgange, paa hvilke Forklaringen har maattet bygges, er ikke i Orden.

Sophus Bugge kunde ikke blive staaende ved denne Tydning, endskjønt der i den kunde synes at være meget, som havde Slægtskab med hans Aand. Saa tydede han Haalogaland som de høie Luers Land, Nordlysets Land, og Haaleygerne blev saa Nordlyslandets Mænd. Ogsaa her var der meget, som virkede slaaende og kunde vinde Stemning. Nordlyslandet var i alle Tilfælde et Navn med Poesi. Alligevel faldt det for den nye Tydning vanskeligt at vinde frem til den almindelige Anerkjendelse, som maatte kræves. Poesien var et, den prosaiske Tydning noget helt andet. Selv den, som aldrig saa gjerne vilde ønske den almindelig knæsat, har havt vanskeligt for at tage den god.

Men hvad betyder saa disse Navne baade paa Folk og paa Land? Lige kort rækker vi frem, hvor vi saa forsøger os med en Tydning. Er de nu rigtig gamle, saa er det ellers en egen Sag at faa en Forklaring, som kan staa for alle Retter. Der er nu ellers en anden Vei at gaa, da Folkenavnet maaske viser sig at være bevaret i en gammel Form. De ældste Beretninger om Norge stammer fra fremmede Folk. Den, af Reisende fra disse, som først kan formodes at have seet Norges Land, er jo bekjendt nok, det var Grækeren Pytheas, som havde sit Hjem ved

Middelhavets Kyst i den paa de Tider blomstrende græske Koloni, Massilia. Han maa før Aar 300 f. Chr. have seet et eller andet Landskab paa Norges Kyst. Saa høres der lange Tider efter paa ny om Norge, og der forekommer da et Navn, som anvendes om et herboende Folk. Dette synes endog at have havt sit Tilhold langt mod Nord. Der kan det være, at vi muligens har Haaleygenavnet. Ordet gives os af den gamle Forfatter Jordanes i Formen *Adogit*. Hvis det er en Forvanskning af Haaleygernes gamle Navn, da skulde det være interessant at vide dets virkelige Betydning. Men det er gjerne vanskeligt, ja umuligt at sige, hvad deri kan ligge. Det er allerede meget, om det lod sig fastslaa, at vi her har et Navn, som i det sjette Aarhundrede kan være anvendt om Haaleygerne i deres nuværende Bosteder. Kunde vi vove det, og forudsætte, at Formen egentlig skulde være *Alogit*, da lod det sig nok taale, om der bagefter maatte gjøres en Stans med at præstere en helt gyldig Forklaring paa dets Betydning, dets Brug og dets Anvendelse.

Nordlands Historie byder overhovedet mange indviklede Gaader. Inden hele vort Fædrelands Historie er der neppe noget Punkt, som vil være vanskeligere at udrede, og vel heller intet, som kunde være mere lærerigt. Af særegen Vanskelighed bliver den Tid, da de fornemste Ætter var uddød, og da Handelen kom paa andre Hænder. At der i den Tid er opsamlet nogen Velstand i Nordland maa ansees for givet. Kirkerne havde et glimrende Udstyr og paa private Hænder samledes ligeledes betydelige Midler. At saa har været, fremgaar bl. a. af det, som er bekjendt om Forholdene i de Aar, da Reformationen brød den katholske Kirkes Magt. Vi har derom gode Vidnesbyrd. Inden sin Af reise fra Norge i 1537 havde

Erkebiskop Olav forsynet sig af Kirkernes Inventar, men langtfra naaet at gjøre det tilstrækkelig for sit Behov. Saa kom hans Fiender og søgte at gjøre det bedre. I Aarets Løb besøgte de forskjellige Steder og tog sig betalt. Det viser sig, at der den Gang var nok at tage af i Nordland. Fogder og erkebiskoppelige Sædesvende havde samlet sig meget Sølv. Det var netop i de Dage den rette Vei til at samle en Formue, at man anlagde den i Sølv, og der gives nok af Brevskaber, som beretter om, hvad der paa den Maade var samlet i Nordland. Det seirende Parti vidste, hvorledes det skulde indrette sig for at faa Byttet fat. Erkebiskopens Tilhængere maatte betale Spillet; de var den tabende Part.

NORDLANDSGJÆLDEN

Men samtidig med, at der var opsamlet Formuer og grundlagt Velstand omkring i Nordland, var der ogsaa stiftet adskillig Gjæld. Landet dernord fik tidlig et særeget Ord for sine Gjældsforhold. Nordlandsgjælden var af gammel Datum. Før 1450, ja vistnok længe før, var den et fastslaaet Begreb, og den forekom baade i Regnskabsbøgerne paa Bryggen i Bergen og i de tyske Kjøbmænds hjemmeværende Papirer. I Liibeck og Bremen figurerede allerede dengang Nordlændingerne som faste Debitorer hos de store og smaa Handelshuse, som derfra handlede paa Bergen og Nordland. Gjennem den saaledes stiftede Gjæld blev Nordlændingen i Virkeligheden bunden. Thi saalænge den ikke var betalt, kunde den Skyldige ikke søge til nogen anden Handelsmand. Han var henvist til at blive, hvor han engang var kommen hen. Det var de hanseatiske Kjøbmænd, som var Ophavsmænd til denne Praxis; men

den blev saa senere arvet af deres norske Rivaler og Efterfølgere i Bergen.

Gjælden var voksende, og den maa have været følt trykkende. Den blev det saa meget mere, som der gjennem det sekstende og syttende Aarhundrede indførtes Gjensidighed i dette Punkt mellem Bergen og Trondhjem. Begge disse Byer fik sine Privilegier, ved hvilke Forholdet nærmere fastsloges. Bergen fik sine 1539, 1680 og 1702, ligesom Trondhjem i 1680 og 1684. Samme Bestemmelse kom ogsaa ind i en Forordning om de nordenfjeldske Fiskerier og Fiskehandel af 1753. Her blev den dog tilsyneladende noget modificeret. Det hed sig nemlig, at den Tvang, hvorom der her var Tale, alene skulde strække sig til Nødvendighedsvarer. Men det maatte dog komme an paa et Skjøn, hvad der var nødvendigt, ikke Luxus. Hvem skulde vel have at bestemme derover?

Disse mærkelige Gjældsforhold har gjennem lange Tider paavirket den nordlandske Opfatning af Bergen og Bergenserne. At denne derved ikke blev den gunstigste, maatte jo omtrent sige sig selv. Og dog kan man vel reise det Spørgsmaal, om Kjøbmændene i Bergen virkelig var saadanne Udsugere. Først maa det undersøges, hvad disse Bergensere risikerede, ved at lade Gjælden staa. Allerede Peder Claussøn, der skrev omkring 1600, har gjort opmærksom paa dette Forhold, som han maa have kjendt noksaa godt. Han siger, at der paa et hundrede Aars Tid var laant mange Penge til Nordland, som Bergenserne aldrig kunde vente at faa tilbage. Thi mange af deres nordlandske Debitorer blev borte med sine Skibe og Gods, saavel som med sine Familier, og da fik Bergenserne aldrig sin Gjæld betalt. Forholdet var i det hele ikke ubetinget fordelagtigt for nogen af Parterne,

og der kunde nok i Almindelighed være meget at sige derpaa fra begge Sider. Men ialfald vil det være urigtigt at lægge den samlede Skyld paa Bergenserne.

Ganske vist er det vildledende at ville sige med en Lovpriser af Bergen: «at Nordlands Tilstand er bleven blomstrende udi Handelen med Bergen». Men paa den anden Side er der af en gammel bergensk Forfatter fremholdt, at Bergenserne mellem sine nordlandske Debitorer ogsaa havde «nogle Slemmere og Demmere udi Nordlandene, som mere tog Ølkanden vare end Fiskekrogen». Her var visselig Feil paa begge Sider. Bergenserne var uforsigtige; men ligesaa var Tilfældet med de gode Nordlændinger, som kanske ikke alle tog det rette Hensyn til sin økonomiske Evne.

Men trykkende var Nordlandsgjælden, ligesaa vist som den længe var i Stigende. Den opgaves i 1763 til mere end 300 000 Rdl. Kurant. En anden Opgave fra 1786 nævner Tallet 400 000 Rdl. Imidlertid virkede de bedrøvelige Pengeforhold efter 1800 til at lette Nordlændingerne. Fra det øvrige Norge er der hørt mange Klager over den bekjendte Forordning af 5te Januar 1813, som reducerede Pengenes Værdi. Men Nordland havde deraf Fordel, forsaavidt som den betydelig reducerede Nordlandsgjældens Beløb.

Der er for øvrigt ogsaa fremsat den Opfatning, at Nordlands Bønder havde tabt meget gennem den Forandring i Handelen, som foregik derved, at Handelsmændene eller Gjæstgiverne kom ind som Mellemmænd for Bønderne. Oprindeligt havde der været Jægter for Sognene, som tog al Fisken med sig til Bergen og derfra fik Nødvendighedsvarer med tilbage til Nordland. Men saa traadte Handelsmændene ind og overtog Omsætningen.

Skal her et Opgjør komme istand, maa det ikke blive et ensidigt. Fordel og Tab maa kløves til begge Sider, og der har visselig ogsaa været de Aar,- da det kunde falde lige tungt paa dem begge. Nordlændingen kunde hemsøges af svære Storme under Fisket, og naar Bergen havde en af sine store, ødelæggende Ildebrande, da gik det ogsaa ud over Nordlands Befolkning. Aaret 1702, da baade Bergens Strandside og Bryggeside lagdes i Aske, blev derved ogsaa et Uaar for Nordlands Fiskehandel, med langtrækkende Eftervirkninger.

DET FØRSTE ARBEIDE FOR NORD- LANDS OPKOMST

Noksaa tidlig begyndte Nordland at føle Ulemperne ved den Afhængighed, hvori det stod til Bergen og Trondhjem. Man længtedes bort derfra. Stedse kraftigere og høiere lød de Raab, som engang havde begyndt at reises. Mod Slutningen af det attende Aarhundrede fik Bevægelsen stadig Fart, og Sagen blev særlig taget under Overveielse af den daværende Regjering. Det er navnlig at mærke, at en stor Del af Uvillien blev vakt ved Trondhjemsborgernes Færd, og at de fik Skyld for, at Nordland gik tilbage. En af de første, som henledede Opmærksomheden paa «de Ulykkens Trondhjems Borgere», var Fogden i Salten *H. M. Arnkiel*, som i 1791 førte Klage derover. Han søgte en Hovedaarsag i den overhaandtagende Luxus og navnlig i det Brændevinsforbrug, der havde indsneget sig mellem Befolkningen. I de sidste 20—30 Aar var der efter hans Skildring ikke foregaaet nogen nævneværdig Forandring med den daglige Leve-maade i Nordland. Denne var tarvelig, som den altid havde været. Men saa kom Brændevinet. Arnkiel reg-

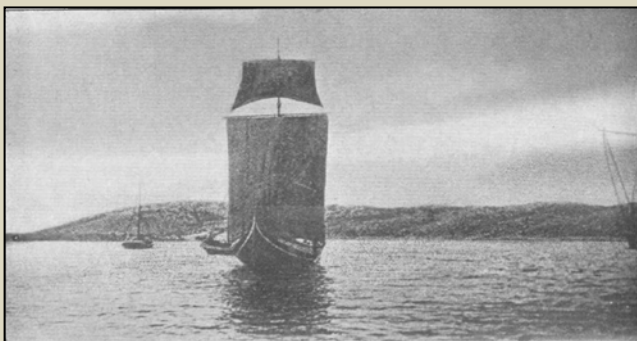
nede i 1791 et Forbrug af 1000 Tønder Brændevin ligesaa godt som af en, og han regnede, at derved blev den almindelige Velstand sat stærkt tilbage. Forholdet var saa meget mere betænkeligt, som de omreisende Borgere ikke skulde være meget samvittighedsfulde i sin Handel.

Amtmand *Hegge* afgav herover en Erklæring, som til dels bekræftede Faktum, men ogsaa slog noget af paa Overdrivelserne. Han foreslog, at der skulde oprettes Ladesteder inden Nordlands Amt. Ogsaa Fogden i Vester - aalen klagede over den stigende Overdaadighed med den skadelige Handel med Brændevin. Det stemte for øvrigt med Tidens Synsmaader, at Brændevin ikke ubetinget var til Skade, men at det gjorde sin Nytte ved at nydes i et raat og fugtigt Klima, og Amtmanden holdt paa, at der i denne Henseende ikke forekom værre Udskeielser, end hvad han af Selvsyn vidste fandtes i Kystdistrikterne ved Christianiafjorden. Hvad der overalt var et springende Punkt i de fremkomne Udtalelser, var imidlertid Spørgsmaalet, om man kunde faa ordnet Handelen i Nordland paa en anden Maade. I denne Henseende var der navnlig at lægge Mærke til en Betænkning, som i 1793 blev afgiven af Generaltoldkammeret — eller som den fulde Titel lød for dette Regjeringskollegium: Det Vestindisk-Guineiske Rente- og Generaltoldkammer. Her møder vi Udtryk for Tidens liberale Retninger, som det er glædeligt at læse, og der gaar i det hele gjennem denne Betænkning en Aand, som har sin Oprindelse i flere af Kollegiemedlemmernes Kjendskab til Norge, hvorfra de enten selv ved Fødselen stammede, eller hvor de længe havde virket i høie Embeder. I Generaltoldkammeret sad saaledes som kommitteret og yngste Medlem af Anciennetet den bekendte Nordmand, Trønderen *Nils Tønder Lund*. Han var en af

Tidens mest fremskredne Mænd, og det er særlig interessant at erfare, hvorledes han til samme Tid i en Betænkning om et norsk Universitets Oprettelse har hævdet Betragtninger over Norges Forhold, som er beslægtet med dem, som her er formet af Generaltoldkammeret. Det var Mangelen paa den fornødne Konkurrence, som efter dets Opfattning var Aarsagen til Nordlands ringe Fremgang. Bergens Monopol strakte sig over hele Nordland, og inden dette var hvert af de enkelte Handelssteder igjen udrustet med et tilsvarende Monopol for et mindre Distrikt. Men jo flere Handelssteder og Midtpunkter for Næringslivet der kunde skabes, jo mere vilde Nordlands Næringsveie oplives og fremmes. Nu havde netop General-Land-Økonomi- og Commercekollegiet udtalt, at Nordland vilde høste megen Nytte, om der kunde oprettes flere Losse- og Ladesteder. Det var imidlertid ikke et Øiebliks Sag at skabe et Sted, hvor Handelen kunde samles. Ved Ladesteder mentes i denne Forbindelse Steder, som besørgede den indenlandske Handel, og de maatte i Nordland kunne oprettes i uindskrænket Udstrækning og der erstatte de tidligere Markeder. I Ladestederne skulde alle borgerlige Næringer være tilladt «til Opkomst for dem og Opkomst for Nordlandenes Indvaanere». Alene en Undtagelse skulde der være i denne Frihed; Brændevinsbrænding skulde være forbudt, — for øvrigt fuld og fri Konkurrence.

Brændevinet var i de Dage væsentlig et Kornbrændevin, som kom fra Hertugdømmet Slesvig, hvor igjen Flensborg var som det privilegerede Hovedfabrikationssted for denne Vare. Det var i den daværende Regjerings Øine en vigtig Sag at opretholde denne Indtægt, og det lod sig ikke tænke, at der saa ganske let skulde komme nogen Bestemmelse, som vilde stænge Brændevinet ude fra Nordland.

Man kunde nok finde Øre for et Forbud mod at brænde Brændevin i Nordland. Men et Indførselsforbud kunde ikke paa nogen Maade ventes udstedt. Generaltoldkammeret havde her gaaet langt i sin Iver for at ophjælpe Nordlands Fremtid. Men det var ikke Nutidens almindelige Synsmaader overfor Brændevin, som her talte ud af dets Forslag. Regjeringen havde Indtægter af den flensborgske Brænde vinsproduktion og var derfor i Almindelighed tilbøielig til at forbyde saadan i de norske Kjøbstæder. I Aarene 1756–1767 og 1781–1792 var den helt forbudt. Som oftest lagdes der Hindringer i Veien, og derved kom Flensborg til at nyde væsentlige Fordele, som yderligere forøgedes, naar Skibe fra denne By kom til Norge og der under Navn af flensborgsk Kornbrænde vin gav sig til at indsmugle fremmed Brænde vin. Men efter 1814 søgte man hos os at stanse dette Uvæsen, hvorved Hertugdømmerne tabte betydelige Summer for hvert Aar, som gik. I Norge blev der atter truffet Lovbestemmelser, sigtende til at skaffe vort eget Land et tilsvarende Beløb. Ideelt var jo ikke dette. Men det stemte med Tidens Meninger.

Kystlandskab med store nordlandske Baade

VII. TROMSØ

Sidst i Rækken, lige ind paa Finmarken, kommer det gamle nordlandske Len, *Tromsø*. Senest blev det degraderet til et Fogderi. Men fra 1866 har det atter, sammen med det gamle Senjens Len, været ophøiet til gammel Rang og Værdighed inden de administrative Grupper. Siden har det altid staaet som tilhørende Tromsø Amt, efteråt det allerede i 1789 var overflyttet fra Nordlands til Finmarkens Amt. Det samlede nye Amt indeholder, i Fortsættelse af Senjens og Saltens Vidunderverden, en Række Landskaber, som maa virke fortryllende paa Enhver, som kommer hertil. Det synes let at sige, hvor de kulminerer i Skjønhed, og ialfald den passionerede Tindebestiger vil uden Vanskelighed kunne træffe sit Valg. Jeg selv vil ogsaa være nogenlunde enig med ham. Det maa være *Lyngen*, den brede, rolige Fjord og dens høitstræbende Tinderække, som her bærer Prisen.

Men helt indtil Afslutningen varer den vidunderlige Tinderække ved. Netop i den sidste store Fjord af Tromsø Amts vidunderlige lange Bugter fandt den engelske Geolog og Alpinist *Forbes* paa sin Finmarksreise i 1849 en af de mest karakteristiske Tinderækker, som han overhovedet saa under sit Ophold i Norge. Det var ved Kvænangen, hvis Tinder gennem sin Lighed med de berømte *Aiguilles de Chamonix*, straalende i Aftenrøden, fængslede *Forbes*, saaledes at han gjengav dem paa Papiret og i Farver og siden lod disse ledsage hans engang meget omtalte Værk, *Norway and its glaciers*, og derigjennem spredes omkring i Europa.

Tromsø Amt fik allerede i det 18de Aarhundrede Nordlands første Kjøbstad, som en Del Aar senere blev Biskopens Sæde. Tromsø er fremdeles Stiftets største By, vakker og regelmæssig, i de skønneste Omgivelser, og den har allerede sin interessante Historie med mærkelige Episoder. En glimrende By!

GAMLE REGNSKABER OM FOLKEMÆNGDEN

I Kalmarkrigens Dage var der her med Finnerne samme Forhold som i de sydligere Grænsedistrikter. Regnskabet for 1612 viser inden Tromsø Len en Del Finner i disse det gamle egentlige Norges yderste Fjorde. Tallene er disse fra Malangen af og efter Kysten. I Nord-Malangen 3 Finner, i Strømmen 6, Kallefjord 6, Rebbeby 5, Ulsfjord 28, Aarøen i Lyngen 22, Rotland 9, Ulsøen 19, Skorpen 4, Spilderen 12, og endelig paa Lykkilen eller Lokkai, den lille 0 i Kvænangen, 11. I det foregaaende Lensregnskab, der repræsenterer Stillingen, som den var, netop som Krigen var udbrudt, opførtes de samme Tal paa en lidt anden Maade.

Hele Malangen indgik her med 7, Grundefjord med 2, Lerbru, som kaldes Daugfjord, med 4, Rebbeby 4, Kallefjord 7, Ulsfjord 20, Lyngen 49, Øksfjord 6 og Kvænangen 27, hvilket svarer til det andet Regnskabs sidste tre Tal (Skorpen, Spilderen og Lokkal). I 1611–12 var den samlede Finneskat af dette Len 202 Daler, hvorhos Finnerne ogsaa havde at betale sin særskilte Finneleding. Men som det allerede tidligere er anført for Senjens Vedkommende, var Finnernes Lensmænd fri for Skat som for Leding.

Ligetil 1613 har Forholdene med den hele Finneskat befundet sig i de vanskelige Forhold, som var opstaaet gjennem den fra svensk Side selvtagne Optrævning baade for Sverige og Rusland. Men ialfald fra Regnskabsaaret 1617 var der kommet mere Orden i Sagerne. Da tales der ialfald om «Leding, oppePaaren af Finnerne over alt Tromsø Len i Steden for Svenske og Ryske Skat efter Kongl. Majs Brevs Indhold». For samme Aar blev der ogsaa oppePaaret Tiende af Finnerne. Ligesom der ikke tidligere var gjort nogen Forskjel paa, hvad der særlig var norsk og særlig prætenderet svensk Skat, saa var det heller ikke efter Fredens Afslutning.

Regnskabet Tal paa selve Finnerne, der sandsynlig maa være de fastboende Sjøfinner, som regelmæssig levede i vedkommende Distrikter, er ogsaa forandret lidt, og det kan være noksaa vanskeligt at faa fastslaaet, hvori Forskjellighederne bestaar, og hvorfra de har sin Oprindelse. Tallene er nu følgende : Nord-Malangen 4, Kallefjord 6, Runefjord 3, Rebbeby 4, Lierbon eller Daugfjord 4, Ulsfjord 16, Langefjord 4, Grøen 14, Kogefjord 6, Spakenes 6, Siodsund 11, Uløen 2, Reisen 5, Øksfjord 3, Strømmen 10, Badden 2, Burfjord 7, Jukelfjord 3, Spilderen 4, samt

dertil endnu 3 skattefrie Lensmænd, boende i Ulsfjord, Lyngen og Kvænangen.

Af disse gamle Regnskaber kastes der et vist Lys over Forholdene, som de var over hele Tromsø Len i Kalmarkrigens og næst paafølgende Aar. Vi faar dem først at se, som de var sammenblandet i den gamle Kalmarunions Dage, og dernæst som de blev ydermere indblandet og rodet op i hinanden gjennem de dristige Indkast, hvormed de svenske Konger, da de havde sprængt Unionen, yderligere vilde søge at forøge sin Vinding af denne paa Norges og Ruslands Bekostning. Deraf kom saa al den Forvirring og den Blodsudgydelse, som senere fulgte. Fra svensk Side opstilledes en Theori, der skulde give Kong Sigismund Ret til at overtage Herredømmet over Finner fra Tsaren i Rusland, i Henhold til Freden i Teusina.

Men den bragte Christian IV til at reise sig, og saa kom Freden i Knäröd, der omsider bragte Klarhed. Saa blev Tromsø Len og dets Finner norske. Ja, her er bevaret meget af det gamle, kanske mest i *Kvænangen*.

ET OVERTROENS HJEM

Denne Fjord er et af den gamle Overtros Hjemsteder, og her klunger fremdeles de finske Sagn. Paa Fjeldsiden under den høje Kol, Tusvarre, staar endnu de to svære Stenblokke, *Akka Nargje* og *Sima Lango*, som fordem var Gjenstand for Tilbedelse, og vel ikke endnu har tabt al Betydning for Finnerne, selv om i vore Dage ingen vil vedstaa, at han er bange for deres Magt. Nu staar den gamle Gudesten deroppe i Skodden som et Minde fra de svundne Dage. Thi Skodde og Mørke er det rette Veir til at se en Afgud i, og det er

vel at antage, at Finnen var mygest og mest villig til at ofre sine Dyr, naar Sima Lango stod truende i Skoddemørket. Der skal endnu være nogle Finner i disse Fjorde, som indbilder sig selv og andre, at de kan sætte sig i Forbindelse med de overjordiske Magter, og specielt var der nylig en af dem, som mente at eie Evnen til at beherske *Dauinger*. Naar han havde manet et Parti af disse, saa transporterede han dem i hele Paadladninger over til nærmeste Kirkegaard og kom triumferende tilbage derfra. Relata refero.

Modsaetninger overalt!

Dauingernes Maner var nærmeste Nabo af Sima Lango; de to passede godt til hinanden. Men tæt indpaa dem træffes den moderne Civilisation.

Under Fjeldet med Sima Lango og Akka Nargje vendes Tanken uvilkaarlig mod Finnernes Trolddomskunster og den Respekt, hvormed disse i gamle Dage har været betragtet. Det har været Alvor med denne Tro. Baade troede Finnerne selv, at de i den Henseende sad inde med overnaturlige Gaver, og at de havde Evne saavel til at gavne som til at skade sine Medmennesker. Og til Gjengæld sad igjen hos disse den Tro fast, at saa forholdt sig. Om man rammes af noget ondt, da var det givet, at Skylden maatte søges hos en af det mystiske Folk, der selv omgav sig med Magiens Glans.

Troen holdt sig gennem Aarhundreder. Hvormangen en Fin er ikke paa et saadant Grundlag blevet henrettet. Da det kom i Brug at brænde Hekse og Troldmænd, og denne sørgelige Skik ogsaa naaede vort Fædreland, da kom den helt frem til dets nordligste Landsdele, hvor Heksetroen fandt en vid Udbredelse. Paa mange Steder var det

saa, at Heksene var gamle fattige Mennesker, som søgte at gjøre sig andres Overtro indbringende. Men i Finnernes Rækker var det neppe saa. Folket betragtedes i Almindelighed som særlig trolddomskyndigt og af sine Guder indviet i disse Helvedes Kunster. Finnen drev sin Trolddom, hvad enten han var rig eller fattig. Men ingen gjorde sig Rede for, hvad han derved havde til Formaal, og hvad han i den Henseende kunde tjene. I Fogdernes Regnskaber er der fuldt af Oplysninger om de straffedes og henrettedes Efterladenskaber. Men det var sandelig ikke meget, der havde været at tjene hos den Onde for dem, som havde lært hans sorte Kunster. Veien til Velstand og Rigdom var ikke at finde paa den Maade.

Det faldt ingen ind at drage den Slutning, at hele Finnefolket dog maatte betragtes som en fattig Slægt, og ingen spurgte sig selv, hvorfor de dog da skulde drive dette Væsen. Deres Guder var ikke gavmilde, og Menneskene, selv de mest troldkyndige, vedblev at kjæmpe med de knappe Kaar, hvorunder de fra først af havde traadt ind i Livet. Men uden at nogen saa Sagerne i et saadant Lys, blev det ved at gaa paa den engang tilvante Vis. Mestermænd og Bødler havde Arbeide nok, og de holdt paa dermed. Men det er vanskeligt at forstaa, hvorledes der for dem og for den hævnende Retfærdigheds Myndigheder skulde være noget at tjene.

Man gjorde med Finnefolket som med andre Misdædere. Naar de, som det hed sig, var *revset*, blev deres Bo opgjort, og alt, hvad der kunde erkjendes som lovlig Gjæld, blev betalt. Det, som var igjen, blev taget som Kongens Del. Men dette var i Sandhed ikke stort, og Kronen havde ogsaa uden det i Grunden været lige vel hjulpen. En finsk

Troldmand, som i 1614 blev henrettet i Folden (Salten), maa vel næsten regnes for en Kapitalist, idet han havde en Ko og seks Smaler. Det var jo noget at realisere for Lenets Foged. Samme Aar blev en anden Ugjerningsmand af lignende Nationalitet fakket i Senjen og *revset*. Hans Efterladenskab var en gammel Sølvkjæde med 4 Sølvpenge. Nu i vore Dage kunde det gennem Samlerbegjærligheden drives noget op. Men i 1614 skulde ingen derved blive rig. I samme Aar var der for øvrigt flere, som maatte gaa samme Vei og henrettes for sin Udøvelse af de forbudte Kunster. Vilde man overhovedet have fat paa slige stakkels Mennesker, var det ikke vanskeligt at faa dem fakket.

ALTEIDET

Civilisationen møder nær under Sima Lango, ved Botnen af den saakaldte *Lille Altenfjord* paa et Handelssted i de mest indbydende Omgivelser og med et Vaaninghus, udstyret med al moderne Komfort. Sima Lango faar blive, hvor han er. Kommer jeg igjen, skal det være mig en Fornøielse at aflægge ham en Visit og se, om det er Sandhed, hvad der fortælles, at der endnu oppe hos ham i Fjeldet skal kunne træffes Rensdyrhorn og Rensdyrben, Levninger af Dyr, som han har faaet i Offer. Men naar Veiret er daarligt, foretrækker jeg at blive paa *Alteidet* i Fjordbotnen; thi der er Civilisation, som forslaar. Stedet ligger noksaa nøiagtig under den syttiende Breddegrad. For Udseendets Skyld kunde det gjerne være ti Grader sydligere.

Over Eidet fører en god Landevei, til en Begyndelse gennem et parklignende Landskab, som helt bringer de sytti Breddegrader i Forglemmelse. For første Gang i

mit Liv kom jeg her, ved et foregaaende Besøg i Finmarken, kjørende over til den store Altenfjord. Med en ypperlig Ganger travede jeg over Amtsdelet. Oppe paa en lav Høide sad en mægtig Ørn og speidede efter Bytte. Svage, røde Skyer i Nord viste, at det var Midnat, da jeg kjørte frem langs den første finmarske Fjord og naaede det hyggelige Stoppested *Sopnes*, hvor der blev en længere Ventetid; først Klokken 3 1/2 paa Morgensiden kom Lokalskibet fra Hammerfest.

Men denne Mellemtid faldt ikke lang og trættende. Der var samlet et noksaa stort Selskab, og tilsidst kom der spadserende en Russeskipper, hvis Skonnert laa i Øksfjord, og som nu for omkring for at høre efter, hvor der kunde være Fisk at faa. Samtalen gik paa et eget Russenorsk. Mandens norske Ordforraad var begrænset, og ligedan var det med Antallet af de russiske Ord, hvorover der raadedes fra den anden Side. Men det, som skulde siges, kom dog frem, og dermed var jo Hensigten naaet. Russeren skulde selv følge Dampskibet til Talvik og fortalte, at han ombord haabede at faa Øl. Dette gav mig Anledning til at blande mig i Samtalen og nævne Ordet *pivo*, der bragte Russeren til smile. Stilladsraaden hos Karl Larsen formaner jo paa sin Reise til Rusland sine danske Ledsagere til fremfor alt at erindre, at Øl paa russisk heder *pivo*, og som den, der selv havde været i Rusland, maatte jeg vel kunne dokumentere nogen Viden. Jeg tænkte paa at tale noget mere om *piroshmoje*, men lod det beskedent fare, da jeg ikke var sikker paa, at denne Artikel (Kager) kunde skaffes ombord. Men medens vi øvede os i Russenorsk, peb Dampskibet ved Tappeluft og laa snart udenfor Sopnes.

KONG CHRISTIAN IV.S FORTJENESTER

Medens Kirkerne paa Trondenes og Havnvik i Middelalderen byggedes af solid Sten, har der længere mod Nord aldrig været andet end Kirker af Træ. Selv det store Gudshus paa Tromsø kan i Middelalderen blot have været af Stavværk, den nordligste Bygning af denne Art i den samlede Kristenhed. Nu staar der i dens Sted en ny Laftkirke, der anvendes som Gudshus for Tromsøsundets Menighed, medens en stor Domkirke er bygget for Tromsø By og Stift; men ogsaa den er af Træ. Saadan gaar det videre mod Nord, som mod Øst. Overalt møder i Kirkerne Trækonstruktion, helt frem til den lille Kirke paa Grænsen, der af forskellige Grunde har faaet en mere monumental Karakter. Med denne ene Undtagelse er Finmarken Trækirkernes Land, og disse er gjennemgaaende af en lidet udpræget Karakter. Om den kirkelige Architektur nordenfor Senjen er der ikke meget at sige. Og dog er disse Kirker ikke uden Interesse.

De staar der som ligesaa mange Minder om et norsk Fremstød mod Øst, om norsk Udholdenhed under længe vedvarende ugunstige Forhold. Ogsaa Finmarken er fra langt tilbage i Historien hævdet som norsk. Vi skylder Fædrene at mindes det, alle dem, som her har lagt Arbejde til og været med om at sikre vor historiske Ret. Nordland og Finmarken har været norsk og er norsk og skal være norsk. Vi maa elske det som vort Land og holde det paa de gamle historiske Linier. Hid kom engang *Christian IV*, og han kom som Norges Konge. Han værgede Finmarken, og han skrev det for stædse ind i Historien som et Land under Norges Krone. Nordmænd pligter altid at erindre dette Faktum, og vi maa baade for os

selv og for andre bringe det i Erindring, ved at mindes Freden i Knäröd og Aaret 1613. Kong Christian IV havde en ganske anden Følelse af sit norske Riges Værdighed, end mange siden har havt. Skjønt han ikke i Historien kan regnes for en af de særlig store Aander, saa maa dog hans Forhold til Finmarken, ja til hele det nordlige Norge, bestandig sættes paa hans Kreditside, til hans store Ære. Herredømmet over Finmarken, over Nordland og over den norske Krones Strømme, det var en væsentlig Del af hans Politik. Om han end i meget andet laa under, saa har han i den Henseende naaet sit Maal, og vi maa ikke være utaknemlige mod hans Minde. Thi ét maa vel huskes. Det Norge, af hvilket han fastslog Finmarken som en integrerende Del, det var et svagt Norge, som endnu kun besad ringe Forsvarsmidler. Først efterhaanden lykkedes det ham at organisere disse og at skabe den norske Hær. Men paa den Tid, han værnede Finmarken, da var det dog ikke at forglemme, at Norge ydede sine økonomiske Bidrag til det dansk-norsk Monarkis samlede Finanser, og at selv om vi ikke stillede nogen nævneværdig Hær paa Benene til Kamp for Finmarken, saa har vi dog ad den Vei givet det samlede Monarki en væsentlig Forøgelse af den Styrke, som det for Sagens Fremme kunde lægge i Vægtskaalen.

VIII. NORGES PIONERER MOD NORD

Jeg forstaar, at Nordlændingen er begejstret over sit «Land». Naar jeg kommer der til «Landet», bliver jeg det selv, og jeg skal tilføie, at jeg tillige bliver det i Egenskab af Nordmand. Fremmede kan nok ofte synes, at vi er nogen svære Chauvinister. Jeg skal ikke strides med dem derom. Jeg indrømmer det saa inderlig gjerne, om det kan fornøie nogen. Thi jeg synes, at vi har god Grund til at være Chauvinister.

Norrønafolket er som Helhed Nordens Pionerer. Det ligger os i Blodet. Man skal sandelig huske, hvad vi Nordmænd er, og hvad vi i den Vei har udrettet. Den norske Rase har bredt sig ud over en vældig Del af Jordkuglens Overflade. Andre Folk har trængt frem mod Vest og Øst. Vi, Norrønafolket, har vandret mod Nord. Her hjemme er vi blevet det Folk, som har bredt Kulturen længst mod Nord, og saa skal hverken vi eller andre glemme, at parallelt dermed har Nordmænd paa store Strøg koloniseret mod Nord. Engang trak vi en Linie fra Skotlands Nordspids over Orknøerne og Shetlandsøerne mod Færøerne og derfra videre til Island — og her strækker sig endnu et gammelt norrønt Kulturbælte. Engang i gamle Dage trak vi saa et andet Bælte endnu

længere mod Vest. Det er det Bælte, som over Grønland gaar videre mod Nord. Vi har omslynget det nordlige Atlanterhav, og vi har fyldt dets Øer med en Kultur, som har faaet sin Rod helt fra os. Saadant kan gjøre os stolte. Men det er, som om vi gjerne gav det Hele en god Dag og heller lagde os over paa Ladsiden, idet vi opgiver alle de Prætensioner, som vi ellers kunde føle os berettiget til at gjøre paa at erkjendes som de koloniserende Opdagere.

VORT ARBEIDE FOR KOMMUNIKATIONERNE

Inden Norge, paa det Omraade, som særlig er blevet tilegnet af den norrøne Kultur, er det nu Nordlandsfolket, som særlig har taget Pionerens Rolle gennem de lange og mørke Aarhundreder. Opgaven er nu blevet overtaget af det hele norske Folk, som med berettiget Stolthed kan se hen dertil. Men Haaleygerne gaar i Spidsen mod Nord.

Hvad har ikke vort Folk udrettet og ofret for *Kommunikationerne*? Det er det stærkeste Indtryk, jeg medbringer fra min sidste Tur, at her har vi noget at være stolte af. Hvad er der ikke opnaaet alene gennem Hurtigruten, som nærmer de spredte Landsdele til hinanden og breder Civilisationens Fordele til Steder, hvor de før knapt kjendtes?

Vi synes ofte, vi er store, fordi vi har nogle Digtere, Malere og Komponister, som nævnes med Respekt over det hele Europa. Jeg skal ikke gjøre noget Skaar i Glæden over dem. Men mon ikke dette Arbeide, som af Stat og Kommuner nedlægges over vort Land for at gjøre det aabent for al den moderne Kultur, kan være en ligesaa stor Adkomst til at være stolt af sit Folk? Vi er kun vel to Millioner, som bebor et af Europas større Lande. Men

desuagtet opretholder vi Civilisationen lige til Spidsen af Nordkap. Intet Offer spares for at gjøre alle delagtige i Kommunikationsvæsenets Goder, og vi har da ogsaa gjort meget ud af det, som var os forelagt. Kysten er oplyst, og Dampskibene finder overalt sin Vei. De er udstyrede med enhver Komfort, der kan forlanges. Daglig er her Forbindelse, og der er ikke den Fjord, som er saa liden, at den ikke har sit Anløb baade en og to Gange om Ugen. Paa samme Maade kommer Dampskibet ud til de ypperste Skjær, hvor navnlig Vesteraalsskibene og Tromsøskibene har vovsomme Ruter over et meget stormende Farvand. Man vil ikke forstaa, hvad her er gjort, hvis man indskrænker sig til de store Gjennemgangsruiter. Først gennem Udflugter til begge Sider, ud mod de ypperste Havskjær og de inderste Fjordbotner vil dette ligetil kjæmpemæssige Arbeide kunne forstaaes. Paa dette Felt er vi et Folk, der gaar i Spidsen; noget tilsvarende findes neppe i den øvrige Verden, — kun Skade, at vi ikke altid selv forstaa det. Thi her kan vi med Grund være stolte af, hvad der er udrettet, og her burde Nationalfølelsen være sig mere bevidst. Vi behøver ikke at skryte, — kun pege paa, hvad vi har gjort, og det vil da ikke blive bestridt, at vor Nationalstolthed i dette Punkt har virkelig Grund at bygge paa.

Saa er der det interessante Folk, som er Norges trofaste Pionerer mod Norden, — ogsaa værd at lære nærmere at kjende, end der i Almindelighed vil være Anledning til. Hvor mangen en af de Reisende er det vel, som under sin Forbifart tænker paa dem, der sidder inde paa Stranden og ser paa de forbillende Skibe? Og dog er det dem derinde, som mest har taget Præget af Landet, og som er nærmest knyttet til det, og ved dem skulde

der vel derfor være den største Interesse. Folket er her i stor Udstrækning henvist til Havet, og saa ligger Menneskeboligerne fordeltmeste efter Stranden, med sine Agre og Enge, med sine Baade og alt andet Udstyr til Fisket. Folket ser paa Skibene, som de styrer mod Nord, og ofrer dem kanske en Tanke, kanske ikke; de ved intet om de Personer, som er derombord, ligesom disse heller intet ved om dem. For dem er det ufatteligt, hvad det er, som egentlig drager de mange fremmede mod Nord; de kommer heller ikke i Berøring med den store Reisestrøm, og denne angaar dem ikke. Thi her gjælder det i en særlig Grad, at Massen af Reisende, indfødte og Udlændinger, ikke ser noget til Folket, og at de ikke faar nogen Anledning til at paavirke dem, — det være til det gode eller til det daarlige. Om saa var, er det imidlertid ikke rimeligt, at Haaleygen, Nordlændingen synderlig havde ladet sig imponere af det fremmede. Saadant ligger nu ikke i hans Natur. Han er langsom, seig, forsigtig, men derhos intelligent, kritisk, prøvende, ikke endnu aldeles fri for Mistro og Mistillid til, hvad der kommer udenfra og byder sig frem.

Nordlændingen vinder ikke altid ved første Bekjendtskab. Han er ikke af de sprettende, livfulde Mennesker, hos hvem enhver Bevægelse røber Kraft eller Aandslivlighed. En større Modsætning end f. Ex. mellem en Sogning og en Nordlænding skal det ikke være let at paavise. Det tager Tid, forinden den Fremmede kommer ind paa Livet af en Nordlænding; det er, som om denne med Vilje viger tilbage for enhver nærmere Berøring og søger at lukke sig inde i sin Skal. For den Fremmede vil det let kunne faa Udseende af, at han er træg, hvad han ogsaa hyppig kan være i sin ydre Optræden. Derfra at slutte til det Indre, vilde dog være helt ubeføiet.

Man behøver alene at kaste et Blik paa de nye nordlandske Fædrelandsforsvarere. Det ser ud, som om de har akkommoderet sig meget hurtig efter disse for dem tidligere helt uvante Forhold; det er — synes det — ikke vel muligt, at disse Mennesker i sin inderste Bund er den træge, langsomme Rase, som de let antages for.

Saa er det overalt. Det maa være Naturen — i Forening med ældre historiske Forhold —, som oprindelig har givet Nordlændingen denne Træghedens Fernis. Den kommer visselig til at svinde, naar Naturens Tvang efterhaanden løses. Nordlændingen forekommer at være udviklingsdygtig, og eftersom han træder ind i større Forhold, bliver han en anden. Jeg har paa denne Færd og mange andre gennem Nordlands Bygder faaet et levende Indtryk deraf. Hvor man befinder sig mere inde i den store Færdselslinie, er Folket i sin Tanke livligt nok; det har sine langsomme Former, som dog ikke er et Udslag af dets inderste Naturanlæg. Inderst i Dalene og ved <le mindst besøgte Fjordbotner kan der nok sidde meget igjen af den gamle tilsyneladende Ubehjælpelighed. Men det svinder dog efterhaanden, og det behøver ikke at tage lang Tid, forinden der kan være foregaaet en synlig Forandring. Som det nu er, kan det imidlertid ofte være fortvivlende nok, hvor langsomt det gaar, og de almindelige, fra Jernbanerne hentede Begreber slaar her ikke til. Man maa ganske rolig opgive dem.

Alene den Maade, hvorpaa Expeditionsbaadene ror ud til Dampskibene, selv til dem, som gaar i Hurtigruten, viser, at de gamle Vaner er vanskelige at udrydde. Ofte ser man Folkene først ro ud fra Bryggen, naar Skibet er kommet ind paa Havnen og forlængst har stanset sin Fart. Nykommeren bliver let ærgerlig over en saadan,

ham uforklarlig Langsomhed. Men det nytter ikke at give sin Harme Luft; den vil intet ændre. Tiden kommer derimod sandsynligvis til at øve sin Virkning. Hurtigruten kan navnlig faa megen Indflydelse, naar den faar bibragt alle vedkommende den Bevidsthed, at selv Minutterne er kostbare. Af den kan Folket komme til at lære Præcision.

Langsomheden er der, og med den maa der foreløbig regnes. Den forstandige Reisende resignerer og finder sig i det uundgaelige, som i Virkeligheden mere er den ydre Ham, en paatrykt Form. Snart opdager han, at der bag den ligger noget mere, som ofte ligetil er tiltalende. I Nordlænderne er der megen Intelligens, og naar man har færdets en Stund mellem dem, saa vil man faa se, at der ogsaa er megen Aandens Livlighed. For nogle Aar siden var jeg flere Timer paa en afsides Gaard, hvor jeg ventede paa et Dampskib. Ved Ankomsten saa det traurigt nok ud, og der syntes at hvile en ligegyldig Kulde over Gaardens Beboere. Men snart tøde det op, og det varede ikke længe, forinden den livligste Passiar var igang. Manden og Konen og den ærværdige Gamlefar, som i fulde seksti Vintre havde roet Fiske i Lofoten — alle var de med og viste sig som meget tænksomme Mennesker, der forstod at forme baade Spørgsmaal og Svar, ofte med meget Lune. Uvilkaarlig spørger man sig selv, om dette dog er de samme Personer, over hvis Langsomhed man for kort Tid siden har gaaet og ærgret sig. Man kjender dem formelig ikke igjen.

Det er derfor høist uretfærdigt at dømme Nordlænderen efter hans ydre Optræden, saadan som han viser sig ved det første Møde med den Fremmede. Det er kun Skallen, som der kommer frem, en Skal, som er formet

af den lange Vinternat, af det ensomme Liv langs Sunde og Fjorde, af den gennem Aarhundreder fortsatte merkantile Lammelse. Denne er jo nu borte. Men den er ikke endnu glemt, uagtet Bevidstheden om Nordlands store materielle Fremskridt allerede er bleven stærk nok og jævnlig ved at skaffe sig Udtryk. Ikke engang de sidste Aars Lofotfiske med deres ringe Udbytte i Tal af opfiskede Hoveder vil heri gjøre noget Afbræk.

I de senere Aar er her vokset op en større Tillid til egen Kraft og til Udviklingsevnen af de Spirer, som «Landet» hernord gemmer i sit Indre. Bl. a. er der lagt adskillig Kraft paa Landbruget. Jeg hørte fra det mest kompetente Hold en interessant Beretning om et enkelt, skjønt neppe enestaaende Tilfælde, der viste, at det endog langt nordover kan blive lønnende at sysle med Gaardsbrug; det var en Mand, som tidligere havde drevet Fiske i Lofoten, men i Aarenes Løb var kommen til det Resultat, at dette ikke lønnede sig, og som da isteden bestemte sig for at lægge sig mere paa Driften af sin Gaard. Han havde snart seet, at dette var en mere fordelagtig Affære end at ligge i Lofoten og vente paa Fisk. Efter nogle Sommers ihærdigt Arbeide kunde han nyde Frugter af sit Arbeide og staa der med Bevidstheden om at have opnaaet et pent Overskud, som kunde sættes i Banken. Jeg kjender Gaarden, som ligger ved en meget afsides Fjord i et af Nordlands Amts allernordligste Herreder. Der maa visselig kræves en meget intens Drift.

Nordlændingen har hidtil ikke havt saa let ved at bryde nye Baner. Han har været henvist til at vandre de engang optraadte Veie, og hans Interesse er i en altfor høj Grad bleven tvungen til at koncentreres omkring Lofoten. Efterhaanden vil Synskredsen blive udvidet og

Virkefeltet mere varieret. Man er allerede langt paa Veidermed. Først derved kan denne Landsdel blive helt lettet for de sidste Eftervirkninger af den Mare, under hvilken den har lidt siden det hanseatiske Vældes Dage. Hvad dette Handelsaag har været for vort Fædreland, det vil bedst kunne forstaaes ved at lære Nordland at kjende og se paa de mærkelige Forhold, som det der har formaet at skabe. Det er en Mulighed, som jeg ikke skal benegte, at den nye Dag for Nordland allerede kunde være frembrudt for sytti Aar tilbage, og at denne kunde være indledet gennem Kjøbstadsanlægget paa Bodø og Oprettelsen af de engelske Handelsfaktorier dersteds og paa Fuglenes ved Hammerfest. Men dette blev paa en sørgelig Maade afbrudt ved de Begivenheder, som fremkaldte Bodø sagen, og siden kom meget til at staa i Stampe. Nu er der adskilligt nyt i Opmarsch. Heldigt kunde det da bl. a. være, hvis de store mineralske Rigdomme, som her findes, lod sig udnytte paa en Maade, som kunde skaffe Nordlands egne Indbyggere den overveiende Fordel. I det nordlandske Fremtidsprospekt indgaar ialfald Bergværkerne som en vigtig Faktor.

I Almindelighed vil man regne Nordlændingen for at være en eneste, helt ensartet Rase. Men er saa dette rigtigt? Her er visselig store indre Modsætninger, og andet kunde jo heller ikke tænkes paa en saa vid Kyststrækning. Her maa være mange Variationer i Sprog, i Karakter og i hele Rasens naturlige Anlæg. Men jeg har for ringe Kjendskab til Folket til at kunne andet end løselig pege derpaa. Folket her nord er for lidet studeret. Vi har fareet for let hen over det, hvilket er galt. Ligesom -den, der ikke kjender Nordland, ikke kjender Norge, saa er det ogsaa med Nordlands Beboere; den, som ikke

kjender Nordlændingen, kan ikke sige, at han helt kjender Nordmanden.

Her maa i Nordland være en meget stærk Kundskabs-tørst, og denne er ofte forenet med en tilsvarende Meddelelsestrang. I et Par af de nordlandske Aviser har jeg seet Bønder meddele interessante Lokalsagn i en pen Form. Jeg har stødt paa høit anlagte Tidsskrifter paa Gaarde, hvor — atter en Modsætning — det ikke har været lokkende at lægge sit Hoved til Hvile paa en Pude, hvis Farve tilkjendegav, at denne neppe engang var vasket til sidste Julekvæld. Jeg vil atter dertil føie et Spørgsmaal: er der ikke noget storslagent i dette Folks Tankegang? Vidner ikke deres Sagn om en intens Evne til at gribe Naturens store Træk, og har de ikke fattet den Natur, der omgiver dem, netop som den er? Havet synger op for dem, og de har forstaaet dettes Melodi gennem de mægtige Bølgeslag. Havet har givet Folkefantasien de videste Grænser, og den ensomme Bonde ved Stranden har søgt Erstatning for Virkelighedens ringe Kaar ved at digte sig ind i Forestillinger om en helt anden Verden, der gemmer sig bag de ytterste Bølgers skummende Toppe. Men alt saadant gaar den Fremmede forbi. Han ser et Folk, der bevæger sig i et tungt, langsomt Tempo, og derefter tror de fleste at kunne opgjøre sin Mening om dem, som lever i Nordlands Dale og ved dets Fjorde. Der kan ikke advares nok derimod.

Min Fader, som kjendte Nordland godt, og som jævnlig kom derhen gennem en Periode af over femti Aar, sagde ofte, at den almindelige Nordlænding i Grunden aldrig følte sig rigtig tryk, naar han alene var henvist til Jorden. Først naar han havde Tilbagetøget sikret til det vaade Element, kunde han være Situationens Herre,

og det havde ofte hændt min Fader, at han havde seet en Nordlænding, der stod paa Stranden, med forsigtige Skridt manøvrere sig tilbage, saa Bølgen slog om hans Sjøstøvler. Da følte han sig ganske anderledes fri; da løftede han sit Hoved høit; da gav han Svaret frit og utvunget. At der for et halvt Aarhundrede siden var meget i disse Bemærkninger, var imidlertid noget for sig. Siden er Tiden rundet; Flod og Fjære har skiftet uendelig mange Gange, og den langsomme Nordlænding bliver efterhaanden forandret. Det gaar ikke længer an at dømme om dette Folk ganske efter de gamle Linier. Ogsaa det er kommet under Forvandlingens Lov og kan endnu længe blive der.

Vi har i det Herrens Aar 1911 seet en tysk Forfatter fortælle sine Landsmænd, at norsk Intelligens og Genialitet havde sin ganske nærliggende, let forklarlige Aarsag. Det er det stærke og langvarige Dagslys om Sommeren, som giver vort Folk dets Begavelse. Men saa giver han os ikke noget Fradrag for Vinterens Mørke. Det kunde dog kanske ligge nær at tillægge dette ialfald nogen Procent i fordummende Retning. Imidlertid skal man ikke uden videre tilbagevise Theorien om den lyse Sommernats Betydning for vort Folks intellektuelle Udvikling og ganske slaa den hen i Spøg. Sommerlyset virker paa Nerverne, og denne Indflydelse skal det ialfald være lidt vanskeligt at bestemme med nøiagtige Tal.

Nordland vil kunne levere et ganske pent Bidrag til Fortællingen om den norske Intelligens, og det nedigjennem mange Aarhundreder. Netop medens jeg i sidste Vinter sad ved min Lampe og arbeidede med Indledningen til vort Universitets Historie, var det en Tanke, et Ønske, der ofte steg frem for mig, at jeg maatte faa Tid til at sysselsætte mig med Historien om den norske Intelligens

i de mørke Aarhundreder. Kanske jeg endnu en vakker Dag kunde tage den samme Opgave fat, og se alt, hvad der trods Mørket dog havde Kraft nok til at arbeide sig frem i Aandens Verden. Bliver den Opgave løst, vil der være meget at se, og det skal vise sig, at ikke Nordland stod tilbage. Det er et Fænomen, som har vakt manges Opmærksomhed og Interesse, at der er kommet meget Aandens Lys derfra.

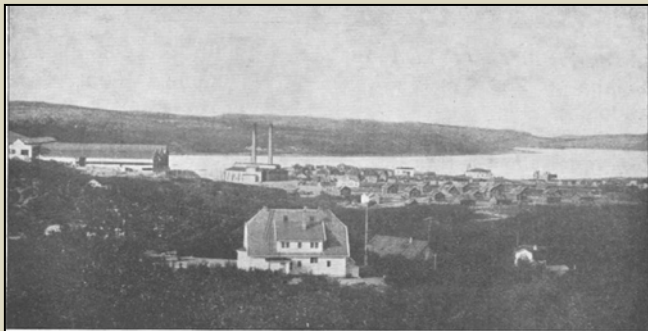
I de sidste Erkebispers Dage stod Nordland langt fremme, og den ene efter den anden af de nordlandske Klerker steg til Kirkens høieste Værdigheder. Jeg har alt nævnt Olaf Engebretssøn var Nordlænding, han, som havde Mod til at tænke stort om sit Land, men som uheldigvis ikke kunde handle derefter. Saa lyser Geble Pederssøns Navn fra Bergens Bispestol som den milde Organisator af Norges kirkelige Overgangstid; ogsaa han var en Nordlændings Søn, fra Helgeland. Siden den Tid er der kommet mangan en Yngling fra disse Sommersolens, Natsolens deilige Strande og har aflagt smukke Vidnesbyrd om sin Rases Intelligens. Det kan jo alene gaa an at nævne Peder Jespersen, der steg høit paa den geistlige Rangstige og blev Kong Frederik IV's Konfessionarius. Kanske var det den friske Duft fra Havet, den, som stod om hans Ungdoms Minder, der gav ham Interesse for den unge Gut Peder Wessel og bragte barn til at tage sig af denne ved hans første Skridt paa sin navnkundige Bane. Listen er ikke færdig med ham, og den kan suppleres af Enhver, som kjender vore sidste Tiders Forhold.

Og saa er der en endnu en anden Maade, hvorpaa vi kan kontrollere denne nordlandske Intelligens. Vort politiske Liv efter 1814 kan vise flere Navne af Vægt fra Nordland, som har tynget godt i Vægtskaalen. Tyngde-

punktet hos os har kun indimellem ligget over Østlandets brede Dale. Det maa søges i Syd, i Vest og i Nord. Det kunde være Umagen værd at forklare hin tyske Forfatter, at det, som i Fremtiden skal regnes som Udslag af den norske Intelligens, der kan søge sit Udspring af Sommernattens Lys, det er ikke alene at søge i Digteres, Musikers og Maleres Spor. Det kommer frem efter bredere Spor og paa vide re Felter. Norsk Intelligens er ogsaa lagt i Arbeidet for at hæve Landet opad, og naar vi nu glæder os ved det Lys, som straalere over Nordlands Strande, da kan vi ogsaa prise den høie forudanende Intelligens, der besjælede Mænd som Bergenserens *Michael Krohn* og Trønderen *Lundgren*, og en kan godt tage med den Nordlænding, som tog et stærkt Løft efter deres Tid, da *Richard With* fandt et nyt Columbus's Æg og sagde, at der maatte komme en Hurtigrute paa Nordland. Columbus har vundet et større Navn i Historien end kanske nogen af de saakaldte Aandens Heroer. Det kunde vel være værd at undersøge, hvem der er mest kjendt i Verden, enten Columbus eller f. Ex. Shakespeare. Den første vilde vel tage Prisen i en saadan Væddestrid.

I ethvert Fald er der megen nordlandsk Intelligens at tage med i Betragtningen, naar der skal dømmes om, hvad godt der er kommet fra Nordland. Nu er Dagen oppe, og Lyset strømmer ud over det hele «Land». Længe fik dette ligge uforstyrret i Mørket, af Natten og Vinteren. Der laa en Følelse over Nordlændingen af, at han var den forsømte, den som skulde yde og ikke faa. Men denne var der længe, efteråt den havde tabt sin Berettigelse, længe efteråt et nyt Syn var vakt for Nordland og dets Fremtid. Jeg maa erindre mig en liden Scene. Jeg roede med min Fader en deilig Julidag paa Astafjorden i Senjen

fra Havnvik til Lavangnes. En af Rorsfolkene spurgte mig da, hvad denne Reise gjaldt. «Nu skal Nordland faa Telegraf,» svarede jeg. «Nordland faar nok betale for det,» var den eneste Bemærkning, der kom i den Anledning, og Intet kunde overbevise ham om den ellers iøjnefaldende Urigtighed af den hele Tankegang, som laa der bagom. For ham, og for andre med ham, stod det som en Utænkelighed, at det store Fremskridt skulde komme, uden at Nordland selv havde at bære den hele Byrde, ja, kanske endda maatte betale lidt til for at faa det. Men nu maa vel de sidste Spor af den Slags være udryddet, og Nordlændingen skal ikke gaa omkring med saadanne antikverede Forestillinger, som intet Sidestykke har i Nutiden.

Kirkenes med de store, nye Fabrikbygninger til venstre,
Sydvarangers Kirke ved Fjorden

IX. FINMARKEN

Finmarkens Natur er en helt anden end Nordlands og Tromsø Amts.

Endnu fra Alteidet sees de vakre spidse Tinder ved Kvænangen. Ved Sopnes er der intet af den Sort. Alt er der tungt, massivt, de brede Vidders og bratte Styrtningers Natur. Paa samme Maad er ogsaa Folket et andet. Finner og Kvæner træder mere frem, endskjønt det nu siges, at de alt mere fornorskes, og saa kommer dertil Russerne. Her er en Sprogblanding, som ikke kjendes mere sydlig. Jeg erindrer en Dag i August 1863, da jeg var nede i Kaafjordsgruberne. Rundt om lød Finsk, Kvænsk, Russisk, Fransk, Tysk og Engelsk — det var i det gamle Kompagnis Dage —, og pludselig følte jeg et Mod, jeg aldrig før havde eiet — for første Gang vovede jeg, smittet af den om mig raadende babyloniske Sprogforvirring, at tale Fransk. Det

hørte jo formelig med at yde mit Bidrag til den lange Række af fremmede Sprog, som summede om hinanden.

Finmarken skiller sig ud fra det øvrige Land lige fra Begyndelsen af. Der hviler et eget Præg over Landskabet, helt med det samme Skibet styrer ud af Kvænangsfjorden og rundt *Brynillen*. Ganske ligedan er det med Landeveien for den, som kører over fra Alteidet og gjør sit Indtog mod Alten. Der er ikke lang Veien mod Øst, forinden man naar frem til skogløs Grund, og saa bliver det siden ved helt frem til Fjordbotnen paa Altensiden. Anderledes derimod viser Finmarken sig for den, som tager over fra Kvænangens inderste Botn, og vandrer over Høifjeldet. Men saa aabner sig *Mattisdalen* nedover mod Kaafjorden, og der har Altens rige Vegetation Paaret Seiren hjem. Her inde og over i selve Altens Hoveddal er vel Europas nordligste Skoge bevaret, og her findes intet af den øde finmarkske Kystnatur. Intet Under, at det var disse Egne, som i fordums Dage mest trak Finmarkens Amtmænd til sig, da de ikke længer ansaa det nødvendigt at bo paa Vardøhus og holde sin Residens bag denne Fæstnings lave Mure. Altengaard blev den nye Residens. I den holdt Finmarkens Amtmænd længe ud. Her fik de et Indtryk af Landet, der var vidt forskjelligt fra det, som bød sig frem for dem, naar de fulgte Bøigens Exempel og lagde Veien udenom. I Alten føler Enhver, at den norske Natur dog er den, som stempler Landets Karakter, og at her kan og skal leves paa norsk Vis. Norge er dog til Enden det samme Land. Det er atter et af Norges Vidundere at se disse Dale og Botner, med den udpræget sydlige Karakter, der staar sin Tørn mod Nordens Klimat, kun tyve Grader fra Nordpolen.

FINMARKSLITERATUREN

Over Finmarken existerer der en hel Literatur, og jeg har ofte havt den Tanke, at der var noget at gjøre med den, — at en systematisk Redegjørelse for denne Literatur med dens brogede, vekslende Indhold kunde være en fædrelandsk Opgave. Der var Plads for en finmarksk Bibliografi fra den ældste og til den yngste Tid, i hvilken alle disse Beskrivelser og Relationer, som har fulgt hinanden i lange Rader, kunde blive anført og registreret, for saa bagefter at faa dem, ialfald de bedste af dem, udgivet paa en Maade, som kunde muligjøre og lette deres videnskabelige Brug. Der ligger f. Ex. et stort Værk i Manuskript, som Amtmand *Hans Lillienskiolds* monumentale Samlerarbeide, *Speculum boreale*, der er bygget paa det gamle Lensarkiv, som engang har været paa Vardøhus Slot. Dette *Nordspeil*, som Navnet kan gjengives i Oversættelse, er et mærkeligt Arbeide fra det syttende Aarhundredes Slutning, fra en Tid, da Finmarken endnu befandt sig under Trykket af de indsnevrende Paand, som efter Middelalderen havde været lagt paa dets Næringsveie. Det er fra en Periode, som tilhører Landets Kolonialtid, da det ikke helt blev styret som et selvstændig virkende Led af Norges gamle Rige. Men derfor giver det ogsaa et Billede, som har sin Interesse. Det kunde være værd at gjøre det almindelig tilgængeligt, og lade det komme ud iblandt det norske Folk, som i vore Dage ikke har Rede paa alt det, Finmarkens Befolkning før i Tiden har havt at udstaa. Hans Lillienskiold havde Sympathier for denne og søgte efter Evne at modarbeide Finmarkens store Ulykke, Monopolvæsenet. Men han fik at føle, hvad det var at stampe mod Braadden.

Derfor har den gamle Amtmand ogsaa afsluttet sit Skrift med nogle kunstløse Verslinier, som viser, hvorledes hans Følelser var beskafne, da han nedlagde sin Pen og sluttede baade med Nordspeilet og med Finmarken. Han var en brudt Mand, og ud af saadanne Stemninger gav han dette Udtryk for sine Følelser:

Farvel, Finmarkens Land, Du kolde Nordens Sæde!
Du gavst Fortræd i Løn og mig saa kort en Glæde.

Men denne store, haandskrevne Bog er ikke den eneste, som omhandler Finmarkens Historie fra fordums Dage. Emnet har lokket lige til den sidste Tid, og der er kommet meget for Dagen, som har været af en høist forskellig Sort. Finmarken virker overraskende; det trækker Interesserne til sig, og mange kan have følt sig kaldet til at give sit Ord med i Laget til Landsmænds Forstaaelse af disse mærkelige Forhold. Der er kommet Skrifter over Finmarken, hvis Indhold kan have været noksaa let. Imidlertid er der ogsaa adskilligt af Værdi i denne store Masse; ogsaa der er Guldkorn at finde, som kan tilgodegjøres for det hele Lands Bedste. Alligevel har der længe været arbeidet for spredt. Vi har været, som vi pleier, saa temmelig ubekymret om de Dele. Alligevel synes det nu, som om Tiden er kommet, da der samtidig kan blive sat igang et Arbeide, hvori det ene Led vil kunne supplere det andet, for at kaste Videnskabens fulde Lys over Finmarkens Forhold. Jeg kjender lidt til Dr. *O. Solbergs* Gravninger og fortjenstfulde Undersøgelser over Kjelmøen i Sydvaranger, — desværre endnu kun for lidet, og til samme Tid har ogsaa Professor *Konrad Nielsen* aabnet et stort Arbeide, væsentlig paa sproglig Grund. Her tør vi snart haabe, at der vil være spredt Lys over Land.

Vi har paa dette Felt en god Del at indhente af det, som tidligere maa siges at være forsømt. Meget var i god Gang. Professor *J. A. Friis* var kommen et langt Stykke paa Vei. Alene de Undersøgelser, som ligger til Grund for hans ethnografiske Karter over Finmarken, repræsenterer et Arbeide af store Dimensioner og af høi videnskabelig Betydning. Saa døde Friis, og meget blev da afbrudt. Ikke mindst var det at regne for et stort Uheld, at Professoratet efter ham blev nedlagt, og at der i Stedet kun kom et Docentur, som blev meget betyngt med elementært Undervisningsarbeide. Paa den Maade fik ogsaa Faget et Undermaalsstempel, som ikke burde været der. Der blev en Ordning, som ikke i Længden var Universitetet, Landet og Faget værdig. Det kunde tydes, som om vi ikke havde lagt den rette Vægt paa de finske

Ombord paa «Mercur» langs
Finmarkskysten

Sprog, som dog var baade Talesprog og Literatursprog i vort Land. Omsider er der i 1911 raadet Bod paa de store Feilgreb. Ved Universitetet er der atter oprettet et Professorat i finske Sprog, og dette er betroet til en Mand, som maa regnes for en virkelig Kraft. Det staar for mig, som om der nu er gjort Fyldest mod de Krav,

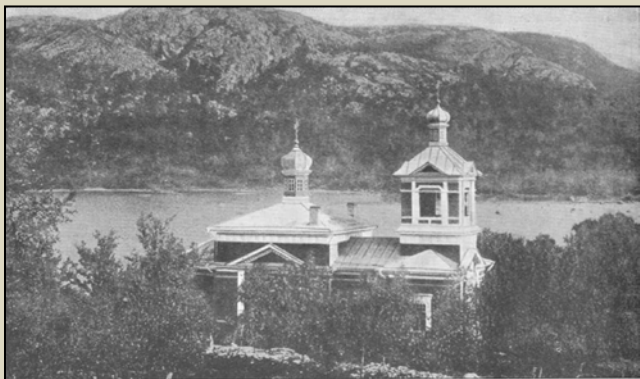
der rettelig kan stilles til Videnskaben fra alt, som har

Forbindelse med Finmarken. Om Hans Lillienskiold havde levet, saa kunde han nu have seet lysere paa Stillingen. Der kunde da have gaaet en lettere Tone gjennem hans Afskedsvers til Finmarken, og Forholdene kunde ogsaa i den Henseende have tegnet sig med lysere Farver.

FINMARKENS ØSTHAV

Finmarskhavet – det er nu noget for sig. Bare at reise fra Hammerfest ud til Fruholmen ved Ingø er nok til at give en Forestilling derom. Det er Bølger, som fostres af Ishavets Kraft og ruller mod Stranden i al sin Vælde, Bølger, hvis Mage ikke ellers kan findes, store, svære, seige Bølger, som giver Forestillingen om, at de eier hele Nivlheims Vælde. Endnu paa Vesthavet, der er der lidt spredte Levninger af Øer, som delvis kan skjærme Landet. Men saa er der Østhavet, hvor Havet kan tale i al sin Vælde, uden at der er Spor af Værn imod dets Raseri. Der er der egentlig det rette Finmarkshav, hvorfra der ikke er langt igjen til Bjarmernes gamle Land. Men ogsaa dette er et norsk Hav. Paa det har Nordmænd seilet i gamle, gamle Dage. Det var der Ottar for mod Østen, paa den Reise, hvorom han fortalte Kong Alfred, paa den Seilads, der betegnes som en Nordmands tørste Opdagerfærd. Her fra Finmarkskysten har vi det ældste Billede af en norsk Mands Trang til at finde nyt Land. Paa en mærkelig Maade bekræfter Beretningen om Ottar, som den blev nedskreven af den engelske Konge, netop det, som siden fortaltes af norske Mænd til deres Frænder paa Island og lignende Bjarmelandstog, som foregik Aarhunderer længere ned i Tiden. I sig selv kunde disse kanske forekomme meget

overdrevne og fabelagtige, udstyret med Tillæg, som maatte svække deres Troværdighed. Men saa er der denne engelske Beretning, som er helt igjennem paalidelig, og som godtgjør, at den samme Reise var foretaget for lange Tider siden, forud for de yngre Fortællingers Tid.

Boris Glebs nye Kapel ved Pasvikelven

X. SYDVARANGER OG BORIS GLEB

Paa min Reise langs Nordlands og Finmarkens Kyster kunde jeg i Sommeren 1911 desværre ikke sige, at jeg var begunstiget af Godveir. Det var mildt, og det kom vel med. Men Veiret var samtidig taaget og regnfuldt, og det gav Uhygge. Udenom Nordkap var der megen Sjø. *Mercur* vred sig frem igjennem Bølgerne, og disse gik høit. Det var væsentlig af Hensyn til de mange Udlændinger, som ikke før havde seet det navnkundige Forbjerg, men nu længtede efter at kaste et Blik paa dets bratte Vægge, at den elskværdige Kaptein bestemte sig for at stikke tilhavs. Forgjæves havde jeg talt det advarende Ord, at man kunde nøies med Sjøsygens Glæder udenfor Nordkyn. Saa fik Folket tilfredsstillet sin Lyst paa Sjøsyge, hvad jeg saa inderlig undte dem, og da Kap-

teinen bagefter sendte det sædvanlige Nordkapstelegram til Bergen, lød det *høi Sjø, høi Stemning* og saa tilslut lidt om Sjøsygen. Det Telegram blev ikke sat i Avisen.

Men Ouverturen var glimrende. Først spiste vi en tidlig Middag paa Havnen i Gjæsvær og havde atpaa vor sædvanlige Kaffeséance i Røglugaret. Dermed satte vi ud. Vi strøg forbi *Knivskjælodden*, hvor for 30 Aar siden «Nordstjernen» gik tilbunds, og dampede over mod Nordkap. Ungdommen var begejstret og ordnede sig til Procession. I Spidsen gik Kokken og slog paa to Blikspand. Efter ham kom anden Styrmand med et Trækspil og første Styrmand med et Flag. Saa fulgte den sjanglende Ungdom, som bød det morsomste Skue, og som blev mere og mere faatallig for hver Omgang paa det rullende Skib. Processionen sang forskellige Nationalsange. Men de kunde ikke modstaa Sjøsygen, der lidt efter lidt tog sin Ret. En ung dansk Dame holdt sig længe tappert. Men saa kom hendes Nationalsang, og hun skulde synges om et yndigt Land, «der bugter sig i Bakke, Dal». Dermed bugtede ogsaa hendes Blik sig, og huu maatte ofre til Ishavets unaadige Guder. Da hun begyndte, var jeg alt færdig med min Tørn. Folket havde faaet sin Vilje og følte sig stolt over at have seilet nordenom Europa. Paa Havnen i Honningvaag foregik derefter Fodringen. Kokken havde ikke glemt sin Kunst midt i Sjøgangen og serverede nu en Aftensmad, som ovenpaa Sjøgangens forskellige Experimenter viste sig yderst velmagende.

Der paafulgte en urolig Nat forbi Sværholtklubben og Nordkyn, over brede Fjorde og tilsidst efter Mehavn ind i den bredeste af dem alle, Tanafjorden. Ogsaa denne var urolig, næsten helt ind til Smalfjordens Bund. Men vi

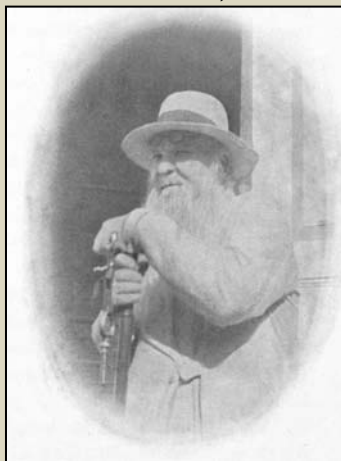
kom dog uden nævneværdige Ulemper ud af Tana og forbi Berlevaag til Makur, som nu udmærker sig ved en vældig Kai. Vi kunde her for en Stund faa komme op paa Land og nyde den sikre Følelse af atter at have fast Grund under Fødderne. Det klarnede efterhaanden af, og da Aftenen var mild, kunde Passagererne længe sidde paa Dækket og følge det lave Klippeland, som vi raskt gled forbi. Det var lokkende at blive oppe til Vardø. Men efterhaanden tyndedes Rækkerne, og en for en gled de søvnige i Natsolens Skin under Dækket for at søge sine Køier.

Vi stod op paa *Vardø* Havn lige ved det store russiske Dampskib *Imperator Nicolai II.* Det laa der indbydende til at følge med, og jeg følte som en Lyst til at være med, ialfald paa det første Stykke af Murmankysten til Petschenga. Den Tanke maatte imidlertid kvæles for denne Gang, og snart dampede Mercur imod Varangerfjorden, først til Kiberg og siden videre. Veiret havde forandret sig og var nu virkelig varmt og godt. Passagerernes Tal var forøget med nogle Finner og med dem en *Finkerring* i høieste Fif, af hvis Overplag hun tog nogle paa forud paa Dækket. Det blev vemodigt at tænke paa, at jeg snart maatte skilles fra Mercur, netop som Godveiret kom. Men endnu var der dog nogle Timer igjen, og disse kunde nydes.

Jeg soled mig langs den lave Varangerkyst, og da jeg stod paa *Vadsø* Brygge, var Varmen stikkende, næsten trykkende. Jeg fik købt mig endel Porcellæn fra Moskwa, og ræsonnerede som saa, at naar jeg siden kom hjem, kunde det altid lugte af Fugl, om jeg havde saadant med. Den store Kirke og den store Amtmandsbolig virkede imponerende, og det var herligt at vandre paa *Vadsø*

brede Gader og gode Veie. Men Klokken lød, og atter gled Mercur over Finmarkens Østhav og Varangerfjorden, som nu begge var blikstille og rolige. Sydvarangers og Murmans Kyster gled sammen for Øiet, som de tegnede sine Aaser i den lange Række mod Øst. Vi speidede mod disse Strande, som om de kunde bringe os Bud fra det uendelige store Tsarrige, fra det hellige Rusland. Men der kom ingen Hilsen, hvor meget vi end stirrede ud i det Fjerne. Vi gled ind i de lange Fjorde, forbi de store Øer og hilste med Glæde deres rige Trævækst, som paa Færden indover blev tættere og stærkere. Til sidst kom *Kirkenes* med Smelteværkernes høie Piber. Maalet var naaet.

Da Mercur atter dampede væk, var jeg og mit lille Følge ikke med. Der stod endnu nogle Reisedage igjen, og det gjaldt om at faa nyde disse. Men der laa et eget Præg over det lille nye Sted med dets Fabriker og Arbejderboliger. Thi *Kirkenes* laa under Lockoutens Tegn, og Arbejderne stod i store Skarer udenfor de Vinduer, hvor der var at læse de Telegrammer, som senest var kommet sydfra. Den lille By, som var skudt op omkring

Den russiske Præst i Boris Gleb.
Fot. Frk. Astrid Tank

Sydvarangers Kirkested, holdt delvis paa at tømmes for sine Beboere. Hvert Dampskib, som stevnede mod Syd, fik Arbeidere med, som søgte bort, og de reiste lange Veie, enkelte helt forbi Trondhjem. Daglig minskedes Antallet af dem, som var igjen paa Kirkenes, og jeg traf senere mange af dem, som havde draget bort. Det var interessante, vækkende Samtaler, som kunde føres med dem. De talte uden Had, uden Lidenskab, men saa meget mere Indtryk gjorde deres Samtaler, hvori de berettede om sine Forhold og Stemninger. Kirkenes havde været lidet berørt af det, som gik forud. Men Budet kom, og det maatte lystres. I det norske Arbeides Historie kommer Dagene Juli—August 1911 ikke let at glemmes, og Ingen vil kunne ønske dem tilbage.

Egentlig havde det været mit Ønske at kunne aflægge et Besøg i Klosteret Petschenga. Men Tiden vilde ikke tillade mig at disponere over saa mange Dage, som udfordredes dertil, og saa maatte jeg nøies med at tage til *Boris Glebs Kapel*, der laa saa meget nærmere. Derved vilde jeg ialfald komme indenfor Grænsen af Tsarens Land.

Pasvikelven er paa en lang Strækning Grænsen mellem Norge og Rusland. Men paa Elvens norske Side, den venstre, er der et lidet russisk Enklave, og paa det ligger de to Kapeller, som er viet til Helgenerne Boris og Gleb. Ved Grænseopgjøret blev dette Enklave, som knapt omfatter fire Kilometer, forbeholdt Rusland, som der i det 16de Aarhundrede havde bygget et bitte lidet Kapel for de to Helgener. Den hellige Trifan nævnes som dets Bygmester og Kapellet staar fremdeles. Huset er ganske lidet, ganske tarveligt at se paa. Den hellige Mand maa have været en tarvelig anlagt Mand. Han skal have holdt til

i en Hule længere nede ved Elven, paa den norske Side. Denne, som er vanskelig tilgjængelig, bærer fremdeles Navn af *Trifans Hule*.

Kapellerne blev mit sidste Maal paa denne Færd.

Afreisen fra Kirkenes og derhen foregik i Vogn. Vi kjørte gennem tæt Skog, i Nærheden af den Jernbane, som fører Jernmalmen fra Gruberne ned til Fjorden, forbi flere Vand og lidt opad, for saa atter at synke ned til Pasvikelven, *vis a vis* det deilige *Elvenes*, et Civilisationens yndige Billede midt i de store Ødemarker. Der staar med Rette et betydeligt Ry af *Elvenes*. Vi kom derhen med store Forventninger. Men disse blev overtrufne. Skulde jeg nævne et Sted, hvis Natur svarede til *Elvenes*, maatte jeg nærmest søge det ved en eller anden af de store Elvemundinger paa Sørlandet. Det er nok ikke rigtig helt de samme Dimensioner paa Træerne, og dissers Rigdom paa Arter er ikke saa stor som Mangfoldigheden sydpaa. Men ellers er Naturen ikke venligere langs de nedre Dele af *Elvene* i Amter som *Nedenes* og *Lister-Mandal*. At gaa fra *Elven* op over de store Enge til den vakkert bebyggede Gaard med dens pene Udhuse var en Vandring, som den mindst skulde ventes paa Grænsen mod *Ishavet* og lige indpaa *Murmankysten*. Ja, saadanne Overraskelser byder Norge og *Finmarken*.

Fra *Elvenes* roes opover *Pasvikelven*. Først er der Norge paa begge Sider, siden er venstre Bred norsk og højre russisk og saa kommer et Stykke, hvor man ror med *Rusland* baade tilhøire og tilvenstre. Inden *Ruslands* Part var der nylig opført et stort vakkert Hus af massive Dimensioner, og det havde vakt stor Opsigt mellem de norske Beboere. Huset sagdes at være bygget ved *Munke* fra *Petschenga*. Nogle af dem skulde fremdeles

befinde sig paa Stedet for at hjælpe til med at lægge den sidste Haand paa Værket. I Huset boede der kun to Damer, som en vakker Dag var kommet reisende langt borte fra, fra Moskwa eller Petersburg, og som derefter havde opslaaet sin Bolig ved Bredden af Pasvikelven. Hvad vilde disse Damer? De levede for sig selv og ga derved Anledning til mangehaande Gjætninger og Fortællinger. Men ved nærmere Eftersyn klarede det Hele sig rent af sig selv. De boede der slet ikke det hele Aar til Ende, men reiste om Vinteren langt bort. Ikke engang ved Pasvikelven var de saadanne rene Eneboere, som det til en Begyndelse blev fortalt. De kom til Elvenes, ja helt til Kirkenes, for ikke at tale om Kapellerne ved Boris Gleb og Præstegaarden. Den ene Dame var Enke efter en russisk Marinelæge, som faldt ved Tsjusjima, den anden var en polsk Frøken, der fulgte med som hendes Veninde, og disse to levede slet ikke det gjennemførte Eneboerliv, hvorom der hørtes Tale, men havde sine Forbindelser med Udenverdenen.

De tvende Damers store og solide Hus laa ret imod Kapellerne og Præstegaarden. Paa Stranden ved disse stod en russisk Pige, struttende af kraftig Sundhed. Hun var Præstefruens Søsterdatter og Tjenestepige, kommen fra Petschenga. Vi lagde til Land og gik mellem Birke-træerne de faa Skridt op til det største Kapel og Præstegaarden. Desforuden laa der lige ved disse Huse endnu et, en Klokkerbolig, som tillige gjør Tjeneste som Hospits eller, som det her kaldes, Hotel, hvori man skal kunne bo gratis i fjorten Dage, selvfølgelig paa det Traktement, som Klokkeren og hans Familie kan byde.

Mellem de to Kapeller laa der flere Skoltelapper begravet, med de eiendommelige græske Kors, og lidt borte

befandt sig en liden Landsby, hvor en Del Skoltelapper havde sit Tilhold. Individierne tog sig ikke godt ud, og jeg ansaa det klogest at modstaa enhver ethnografisk Fristelse til at træde ind og kaste et mere granskende Blik ind i Husene, end hvad der lod sig opdage gennem de smaa Vinduesruder udenfra. Derimod fulgte vi med Præsten, da han bød os at bese Kapellerne, af hvilke det ældste og mindste skulde være bygget i Aaret 1500 og nogen. Kapellet saa ialfald ud, som om dets tømrede Vægge kunde have den fornødne Alder til at stamme fra den Tid.

Det gamle Gudshus var en Kirke *en miniature*; men dets Bygmester havde dog fundet Plads til at indrette det med Alt, som hørte til efter den orthodoxe Lære. Ogsaa her, saa kort end det lille Kor var, var det indrettet med den sædvanlige Skillevæg mod Skibet, Ikonostasen, som den heder. Ubekvemt og lavt, som det Hele var, maa det have været ubehageligt at opholde sig derinde, naar Kapellet var stuvet fuldt af sine tilhørende Skoltefinner. Os af Lamper og Lys og Duften af den lille Menighed, — hvad kunde være værst? Kapellet blev tilsidst anseet for at være altfor lidet, og saa opførtes en ny, ulige prægtigere Bygning, nærmere Elven, et ganske anderledes værdigt Gudshus, som allerede gennem sit brogede, malede Ydre stod som et repræsentativt Bygværk. Indvendig gav dette Kapel et meget godt Indtryk af at være monumentalt tænkt og udført. Her var der høit under Taget og bredt mellem Væggene, og i Baggrunden straaede Ikonostasens Pragt Menigheden imøde. Ja, det vil sige, naar Skoltefinnerne var tilstede. Nu var der kun tilstede en 10—12 Damer og Herrer, alle norske. Men alligevel blev vi her mindet om de store russiske Kirkers Pragt, som den viser sig i Petersburgs og Moskwas store Kathedraaler og i Rus-

lands fornemste Klostre. Boris Glebs Kapel er noget mere end en almindelig Landsens Kirke. Det staar i den græske Kirkes Navn som en Demonstration mod den nøgterne Protestantisme, hvis Kirker er reist i Sydvaranger og Grænse-Jakobselv.

Hvilke Helligdomme der giver Kapellet dets Hellighed, er mig ubekjendt. Trifans Relikvier er det ikke. Han ligger nok i Petschenga. Men ægte Relikvier af de hellige Mænd, Boris og Gleb findes neppe hverken der eller noget andet Sted. Da der ikke hos os kan ventes at være mange, som har noget nærmere Kjendskab til disse tvende Personligheder, kan det her tillægges, at baade Boris og Gleb var russiske Prinser, som for omtrent tusinde Aar siden led Martyrdøden for sin kristne Tros Skyld.

Som det maatte forudsættes krævet af sædvanlig Skik, ofrede vi paa de Bøsser, som var opstillet foran Ikono-stasen, og begyndte derefter at tænke paa Tilbageisen til Elvenes og Kirkenes. Men vi blev forinden budne ind i Præstegaarden for at nyde en Kop The. At sige nei dertil var ikke muligt, allermindst for den, der som jeg fra tidligere Besøg paa russisk Grund kjendte Nydelsen af at sidde omkring den dampende Samowar. Og saa kom den sidste hyggelige Afskedsscene inde i Præstegaarden. Damerne fik sin The skjænket i Kopper, medens Herrerne efter Landets Skik i Glas fik den herlige, duftende Drik. Præstefruen skjænkede og drak selv med, og Gjæsterne tog med Glæde imod, hvad der blev dem budt.

Vi tog Afsked og fulgtes af Præstefolkene ned til Pasvikelvns Strand. Vi steg i Baadene, og snart var mit tredie Besøg paa russisk Grund, saa kort som det havde været, blot et Minde med meget andet. Det vil ikke let

kunne glemmes, dette Møde i en fredelig Grænsebygd med fremmede Raser og fremmed Tro, et Møde af den Sort, som alene efterlader Fredens Indtryk. Det er let at forstaa, hvorledes Trifan i urolige Tider kunde vælge dette fredelige Sted til at slaa sig ned. Og dog er der nu roligere og bedre Forhold, end da han kom til de samme Strande.

XI. EN FORUNDERLIG BOG

Spørges der om Bevarelsen af Finnernes oprindelige Kultur, da er Svaret ikke saa let at give, som det synes at forekomme den svenske Forretningsmand, Disponent *Hjalmar Lundbohm* i Kiruna, der i 1910 sørgede for Udgivelsen af den eiendommelige Bog, som kaldes *Muittalus Samid li ir ra*, ved *Johan Turi*. Hr. Lundbohm har udbredt sig over det nævnte Spørgsmaal i en kort Fortale, som han i April 1910 medgav denne Bog, og hvori han fortæller, at Finnerne, «som engang beherskede vidtstrakte Omraader i det nordligste Skandinavien, er trængt unna til de mest utilgjængelige Dele af Landet». Han skildrer videre, hvorledes den fastboende skandinaviske Befolkning har faaet nye Bundsforvandre i sit Arbeide, i sin Kamp for at drive Nomaderne endnu mere tilbage. Han ser disse Bundsforvandre i den nye Kultur, som kom til Finnernes Land med *järnvägar och ångbåtar, med skolor och nödhjälp*, der alt tilhobe var uforeneligt med Nomadens Liv, men til en vis Grad kunde indføres i Bondens. Alligevel bøiede ikke Nomaden sig; *han drog sig längre upp i fjällen och slöt sig ännu närmare till naturen; hans smidighet endast ökades af svårigheterna, och hans lifskraft växte.*

Ifølge de Theorier, som Disponenten ved Kiruna paa denne Maade har opstillet, skulde altsaa Nomaderne nok have veget lidt tilbage for den nye Tids Kultur, men alligevel ikke have bøiet sig for dens Repræsentanter, Jernbaner og Dampskibe. Ulykken kom efter hans Mening først senere; da blev der optrukket *nationella grænser*, som Nomaden fandt aldeles urimelige. Fortalens Forfatter anser disse Grænser for at være interesseløse, men han beklager, at det nu har gaaet saa langt, at det hele Nomadefolks Tilværelse som Rase er alvorlig truet. Og dog, siger han, er det for os ikke vanskeligt at vinde frem til det fornødne Overblik for klart at kunne bedømme Spørgsmaalet, som det foreligger for os. Det vil da, mener han, ikke være vanskeligt at forstaa, at der for at hjælpe Nomaderne ikke paa vor Side kræves Opofrelse af nogen vigtigere Interesser.

Allerede i Forveien har Disponenten for Kiruna sluppet Jernbaner og Dampskibe. Om dem er der ikke mere Tale. Han docerer alene en Forklaring om, at *ordnandet af lappfrågan*, hvormom han i Virkeligheden ikke har givet synderlig Besked, er af lige Vigtighed for Norge, Finland og Rusland som for Sverige, og at en heldig Løsning af denne Sag kan naaes gjennem velvilligt Samarbeide. Han vilde ikke have den juridiske Ret, men Humaniteten lagt til Grund, og det ser ud, som om han gjennem den haaber at kunne komme de nationale Grænser rigtig tillivs. Saa erklærer han som utvivlsomt, at *gränsspärningar varit till mycket stor skada* og tordner i sammenhæng dermed mod en *framtvångad bondkultur*, som alene kan skabe en ulykkelig Befolkning. Derfor maa Nomadens Uddannelse og Oplærelse helt omlægges.

Kirunas Disponent anser den Undervisning, som hidtil er budt Nomaderne, for aldeles forfeilet, og han vil have

bort disse Skoler efter moderne Mønster. I det Sted maa der bydes Nomaderne en mere praktisk Undervisning, beregnet paa deres eget Liv, og saa kan der ved Siden deraf arbeides paa at løfte deres aandelige Niveau og i Forening dermed *deras själfkänsla* ved at foredrage deres eget og beslægtede Folkeslags Ethnologi, Kultur og Historie, i Stedet for at presse dem til at erkjende sin egen Ringhed ved alene at gjøre dem Rede for de mere impo-
sante Træk af den kristne Religions og den europæiske Politiks Historie!

Det er en saadan Betragtning, som har fremkaldt Udgivelsen af *Johan Turis* Bog. Om denne er kun at sige at den er besørget ved en dansk Dame, der selv oplyser, at hun ikke eier de fornødne videnskabelige Kvalifikationer. Naar der yderligere er vedføjet et Forord af den store danske Sprogforsker, Professor Vilhelm Thomsen, da er derom kun at tillægge, at denne utvivlsomme Autoritets Godkjendelse alene indskrænker sig til *Sprogformen og Orthografien*, og aldeles ikke gjælder Værdien af Johan Turis Oplysninger af ethnologisk og historisk Indhold. Attestationen er saaledes uden Betydning for Realiteten.

Bogen selv er et interessant Arbejde, forsaavidt som den giver Nomadens Opfatning af mange Forhold. Den leverer dermed et ethnologisk Materiale, som ikke er uden Værd, men desværre ogsaa uden historisk Beviskraft og uden den Objektivitet, som Disponenten fra Kiruna tillægger Turis Forfatterskab. Det er i det hele ikke let at blive klar over, hvad der har fremkaldt dennes store Beundring, allermindst naar man skal dømme derom ud fra de Bidrag, han selv har leveret i sin Fortale — Bidrag, om hvilke det ikke er formeget at sige, at de savner enhver Antydning af at eie historisk Beviskraft.

Naar Hr. Lundbohm fremstiller Forholdene, som om de nationale Grænser er det senest tilkomne Moment i Rækken af alt, som har voldt Nomadens Tilbagegang, da er dette uforstaaeligt. Saadant er en Fornegtelse af en tusindaarig Udvikling. Saa langt tilbage i Tiden der har været en Historie for den skandinaviske Halvø, saa har der været skandinaviske Folk, som har været med at hævde sin, de fastboendes Høihed over Landet. Det samlede Norges Historie som Rigsenhed begynder samtidig med, at Norges Konge hævder Rigets Herredømme over Finnerne og af dem kræver Skat. Om Grænsen mod Øst ikke endnu var ganske bestemt, saa var det dog fastslaaet, at der mod Øst strakte sig et nationalt Territorium, som pegte mod en Grænse, der engang i Tiden maatte fastslaaes i sine enkelte Punkter.

Det kan heller ikke glemmes, at der for 300 Aar siden var en norsk, som en dansk Konge, der tog det paa sig og sine Riger at føre en Krig for at sikre Norges Ret til disse samme Strækninger. Norge som Danmark bar i Fællesskab denne Krigs Byrder, og da den var tilende, sikrede Freden Norges Herredømme over Nomaderne. Fredstraktaten i Knäröd 1613 har den Dag i Dag sin blivende Betydning, og vi maa ikke glemme, at Kong Christian IV, uanseet de Svagheder, som klæber ved hans Færd i hans sidste Regjeringsaar, netop i sine yngre Dage, da han stod paa Vagt om det nordlige Norge, ved Kalmarkrigen har indlagt sig blivende Fortjenester af dets *nationale Grænser*. Vi kan ikke overse disse Fortjenester og regne dem helt for intet, paa den Maade, som Disponenten fra Kiruna har troet at kunne gjøre.

Det er Jernbanerne og de store industrielle Anlæg i Nordsverige, som har fremkaldt de største Forandringer

i Nomadernes Stilling; ogsaa den tiltagende Oprydning i svensk Norrland kan der regnes med. Men et muligt Ansvar for den Skade, som derigjennem kan være forvoldt, den maa dog bogføres alene paa svensk Konto. Kanske Hr. Lundbohm i sin sittliche Entriistung kunde blive fristet til at foreslaa Kirunaværkernes Stansning. Derom faar han og hans Kolleger træffe Afgjørelsen. Men i ethvert Fald saa er han aldeles paa Vildspor, naar han erklærer Krigen mod de svenske Skoler til Nomadefolkets Civilisation. Deres Gjerning maa dog i Sandhed sees i et ganske andet Lys, sammen med hele den fortjenstfulde, missionerende og civiliserende Virksomhed, som fra svensk Side er udfoldet mellem Nomaderne. Vil man bruge saadanne Vaaben, som Hr. Lundbohm har i sit Rustkammer, kommer man snart til at tabe det vovelige Spil. Det vil ikke give noget bedre Resultat, om der fra Kiruna udgaar nye Missionærer, som skal lægge Arbeidet an paa en helt anden Grund og lære Nomaderne Dele af de mongolske Folks Ethnologi og kulturhistoriske Udvikling. Det kan dog ikke være Meningen at forklare dem Shamanismens Grundelementer og sætte dem ind i Osmanernes og Magyarernes Stilling i Fortid og Nutid. Det er desuden urigtigt at indbilde sig, at disse Spørgsmaal er saa ganske ubekjendte for Nomaden i Nordens Ødemarker. Jeg har paa Fjeldene i Syd for Meråker truffet Nomader, som triumferende fortalte, at deres nærmeste Frænder, det var bl. a. Magyarerne, og at disse havde en ganske anden Magt end baade Nordmænd og Svensker! Saadant var rene Ord for Pengene.

Saavel for Hr. Turi som for Hr. Lundbohm staar det som en f astslaaet Kjendsgjerning, at de samme Nomader, som nu færdes i Ødemarken, er dens Urfolk og altid har levet

der, længe før noget Folk af slavisk eller germansk Nationalitet havde vist sig paa disse Steder. Theorien trænger nærmere Bevis. Ialfald i vore Dage har Nomaden vist ganske andre Tendenser og har optraadt med en stærk Udvidelsestrang. Den finske Nomade har i Nutiden og længe tilbage været i Fremrykning, og naar han paa norsk Grund mod Syd har kunnet trænge frem lige til Fjeldene i Sætersdalen, da har han bevæget sig over helt nye Ene-mærker, hvor han ikke har kunnet plædere nogen retslig Adkomst. Men ogsaa der har Nomaden ment at kunne paaberaabe sig en almindelig Ret, som er skjænket ham af Gud. Ifølge denne skal han have faaet Fjeldet, medens Bonden, Bumanden, alene skal være henvist til Dalen. Fremrykningen gik engang for sig med Vælde. Den har senere maattet stanses, og forsaavidt Nomaden endnu er at finde paa vore sydlige Høifjeld, da er det ikke som Herre, men udelukkende som Tjener. Til samme Tid, ja allerede længe før, har det vist sig, at Renskjøtselen som Næringsvei ikke nødvendig behøver at udøves af finske Nomader, men ligesaa godt kan drives af Nordmænd. Forsaavidt det er udtalt, at de nordligere Høifjelde ikke kan udnyttes paa anden Maade end af nomadiserende Reneiere, da bliver dette paa saadan Maade praktisk modbevist. Det er ikke nødvendigt at overdrage de store øde Landstrækninger udelukkende til nomadiserende Renskjøtttere.

Det er i denne Tid umuligt at gjøre en Reise i Nordland uden at tænke paa alle de Vanskeligheder, som kan komme med Tiden som en Følge af Uenigheden om Karlstad-overenskomsten. Allerede da denne blev sluttet i 1905, var Sverige mere end vi forberedt paa, hvad der kunde være at opnaa gennem dens Bestemmelser. Men det

synes mere tvivlsomt, hvorvidt der samtidig var at finde et lignende Overblik fra norsk Side. Voldgift var allerede den Gang et af de Ord, som mest af alle var paa Moden, og iaar, da den store Voldgiftstanke mellem England og Amerika blev fremlagt til almindelig Beundring, kan vel dette endnu mere siges at være Tilfældet. Og dog kan der være Plads for Tvivl, — hvorvidt Voldgift er det universale Lægemiddel, der er istand til at skabe den af alle eftertragtede internationale Fredstilstand. Specielt er der Grund til at se med Tvivl paa Voldgiften, hvor den angaar et Forhold, som er skabt derved, at en Stat har opnaaet Rettigheder paa en anden Stats Grund.

Det man hos os har kaldt Finnesagen med alt, hvad den har frembragt, er ikke egnet til at vække begejstret Tro paa saadanne Forholds Gjennemførbarhed. For det gjensidige Forhold mellem de to Stater paa den skandinaviske Halvø kan ikke de evige Tvistigheder om Finnernes Rettigheder og Grænseoverskridelser virke til det Gode. Jeg har mange Gange maattet spørge mig selv, om det ikke vilde være langt bedre, hvis hver Stat helt og holdent havde havt sit Grænseomraade for sig. Der var engang, vi havde de samme Love gjældende for os og Finland, som der var mellem os og Sverige, og da saa den russiske Keiser med et eneste Slag overhuggede det hele i vel hundrede Aar legaliserede internationale Forhold, blev der reist et høit Raab, og man saa deri allehaande skumle Planer. Men har saa disse Ængstelser været berettiget? Har ikke det pludselige Brud, som afskar alle Fællesrettigheder paa hinandens Omraade, netop været heldigt? Paa samme Maade havde vi jo engang vore Fællesdistrikter med Rusland. Men disse blev udskilt, og bagefter har vi dog ikke følt saa store Ulemper

deraf. Uvilkaarlig kunde man vel da spørge: hvad var Formaålet med de Krav, som før Underhandlingerne i Karlstad reistes fra svensk Side om, at man der maatte sikre Finnernes Rettigheder paa norsk Grund?

Vi havde havt gode Grunde for os til at holde paa et helt andet Princip. Vi skulde have stræbt imod en fuldstændig Adskillelse. Med Hensyn til Finnerne, saa skulde vi have holdt paa noget helt forskjelligt; vi skulde have krævet Ophævelse af alt Fællesskab, og Ophævelse af de didhørende Bestemmelser i Grænsetraktaten af 1751, og dette skulde være krævet i det gode Naboforholds velforstaede Interesse. Nu opretholdes kun Muligheden af nye mellemfølkkelige Tvistigheder i al Uendelighed, og det trods al Tale om Voldgiftens ufeilbarlige kurative Egen-skaber.

I Spørgsmaalet om Voldgift har Overenskomsten i Karlstad lagt en Grundvold, som maa holdes, tiltrods for, at den aldrig er istand til at skabe en Ordning, hvormed Alle vil kunne føle sig tilfredsstillet. Da vi afsluttede Traktaten af 1751, var saadanne Forhold tænkelige. Men nu er Tiden en anden og Kulturen en anden. Overenskomsten i Karlstad svarer ikke til denne Tid og denne Kultur, og den vil ikke kunne bygge en tidsmæssig og varig Ordning. Saadanne Drømme som de, hvorom vi belæres af D'Hrr. Turi, Lundbohm & Co., er og bliver uholdbare. Hvad den mongoloide Befolkning angaar, som lever paa norsk og paa svensk Grund, da behøver den ikke at opøves i Læren om Shamanisme, og hovedsagelig at høre om Osmanner og Magyarer. Vi staar midt i nye Kulturstrømme, der vil virke mægtig ogsaa indover Fjeldenes Ødemarker og naar disse har sat sit Stempel paa det fremtidige Samfund, da vil Karlstadoverenskomsten i dette Punkt

faa et temmelig antediluviansk Præg. Turis og Lundbohms Fremtidsmaal er ikke det, som kommer til at blive Udviklings endelige Afslutning. Vi vil ikke saa snart opleve den Dag, da Sverige ophører med at bygge Jernbaner i sine nordligere Landskaber. Ligesaa sikkert kommer vi en Gang til at se Skinnestrængene ført langt mod Nord paa Haaleyernes gamle Eiendomsstrøg.

Ethvert nyt Foretagende af denne Art kan komme til at afføde nye Komplikationer, som vil vise, hvor umuligt det er at følge Turi og Lundbohm med deres Tro paa en oprindelig mongoloid Kultur baade i Norge og i Sverige og dennes evige Ret. Vi ved jo f. Ex. nu, at Finnerne er ganske gode Spekulanter i Smugling. Vi kjender til de Mængder af Cigarer og Cigaretter, saakaldte *Papyrosser*, som smugles over Grænsen langt oppe i Nord, til ikke lidet Tab for den norske Statskasse. Det er vel, at dette kommer frem i Dagens Lys. Og jeg har stor Lyst til at faa Rede paa, hvorvidt de svenske Finner, som ligger i Nordland om Sommeren, pleier at betale Skat af den Næring, de her i Landet driver. Jeg har seet dem frembyde til Salg allehaande Knive o. lign., som de afsætter til Turister langs Kysten, Produkter af en hel stor Turistindustri, hvorved der ikke klæber megen finsk eller overhovedet mongoloid Originalitet. Det skal være for Renernes Skyld, at de kommer til Nordland. Men de ved, ved Siden deraf, at skaffe sig Indtægter, som neppe er ganske forsvindende. Der købslaaes og der handles langs hele Nordland. Jeg ved ikke, hvordan det er med denne Næring, om den er helt fri for de Finner, som om Sommeren kommer til Norge, men ikke for de fast bosiddende. Det burde vistnok undersøges, da vi her let kan komme til en Forfordeling af vore egne Finner. Cigarsmuglingen og

Turistindustrien er begge af ny Datum. Men de synes ligefuldt at være ukjendt for Turi og Lundbohm, og de hører ikke med til gammel finsk Kultur. Heller ikke er det saa rent utænkeligt, at der paa samme Maade kunde paavises Ulemper ogsaa for Sverige, som var at henføre til de nuværende Forhold.

Men som sagt, Sagen faar nu gaa sin Gang, og den kommende Voldgiftskjendelse faar respekteres. Derved er intet at gjøre. Men der kan oprinde en Dag, da Opinionen forandres, og det kan hænde, at netop Sverige først kommer til at faa Øinene opladt for alle de Mangler, som vil følge med en Opretholdelse af de nuværende Overenskomster om disse samme Forhold. Rusland har fra svensk Hold faaet høre meget for sin Opsigelse af Grænsetraktaten. Det kunde tænkes, at Sverige en Dag ogsaa vil komme til en lignende Erkjendelse af disse Forhold. Det gjælder om i Tide at indtage et moderat Standpunkt. Intet vil mere kunne gavne Bevarelsen af et fredeligt, gjensidig tillidsfuldt Forhold, og det vil ikke ødelægge Finnefolket.

I vore Dage spørges der for Alvor om den Modstandskraft, som dette lille finske Folk kan eie. Vi maa regne med dette Spørgsmaal. Maaske den Tid ikke er saa fjern da Nomadelivet med sin *buotse* og *bædriag* kun tilhører Sagnet, — da ingen Fin mere drager over Fjeldene mod sine gamle Leirpladser i Havets Nærhed. Det kan ogsaa for andre være vemodigt at se dem trænges tilbage i sin Kamp mod den Kultur, som de endnu ikke helt har formaat at tilegne sig; men det kan vel ikke ændres. Længere sydover høres der meget om, at Finnen bliver borte, og jeg har selv en Følelse af, at det nu er nødvendigt at drage længere mod Nord end før for at kunne komme

den vigende Nomade ind paa Livet. Maatte blot ikke vore norske Bumænd være for haarde imod ham! maatte de kun tage det mest mulige Hensyn til, at ogsaa Finnerne eier ialfald noget af den Ret, som han pukker paa. Skal dette lille mongoloide Folk forsvinde, saa maa det ialfald ske uden Brøde fra vor Side. Men saadan behøver det ikke at gaa. Finnefolket vil kunne lempe sig mere og mere efter sine norske og svenske Naboers Kultur. Ved dens Hjælp vil de formaa at erhverve ny Kraft og faa anvist nye Udveie til at hævde sig i Fremtiden. Der er vist ingen Grund til at betragte de saakaldte nationale Grænser som ødelæggende for Finnerne. De lægger nok Paand paa Alle. Men ødelægge, det gjør de ikke, og Hr. Lundbohms Uvillie imod dem er høist malplaceret. Der kan i vore Dage nok være Farer for Nomaderne. Men de kan overvindes ogsaa ved at aabne det lille Folk Adgang til at tilegne sig den samme Kultur, som vi eier. Disponenten fra Kiruna er i den Henseende ikke Fremtidens Mand. Mindst af alt kan han anvise Veien til at vinde fuld gjensidig Forstaaelse mellem Halvøens Folk, og derpaa bør man være opmærksom, medens der endnu er Tid.

